

REV IJA ZA LJUBITELJE GORA ŽE OD LETA 1895

PLANINSKI

U E S T N I K

10
2018

SPD
1893
PLANINSKA
ZVEZA
SLOVENIJE

9 177 035 0 14 3 4 0 0 8

3,90 €

TEMA MESECA
Narodni parki

Z NAMI NA POT
Južni Velebit

IZ PLANINSKE ZALOŽBE – AKCIJA

Viki Grošelj

GOLA GORA, Nanga Parbat (8125 m), druga, dopolnjena izdaja

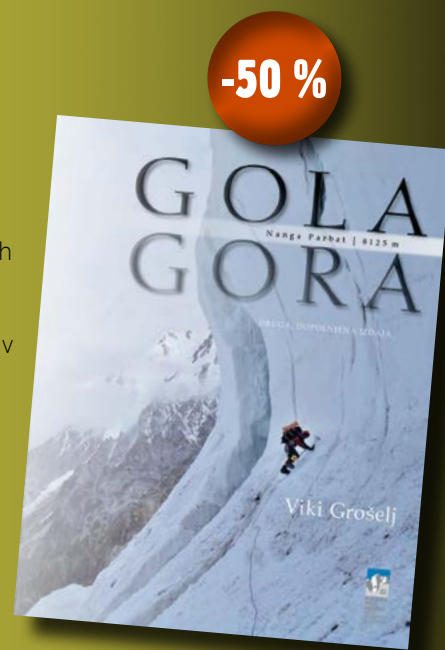
Avtor Viki Grošelj se je za ponatis odločil ne le zato, ker je prva izdaja razprodana, ampak predvsem zaradi novih osebnih soočanj z Nanga Parbatom. Na sedemdesetih na novo dodanih straneh opisuje svoje napete, razburljive, poučne, predvsem pa lepe in globoko doživete dneve na pobočjih Nanga Parbata ter pod njim. To je bila odprava, na kateri sta Irena Mrak in Mojca Švajger dosegli enega največjih uspehov v zgodovini ženskega plezanja v Himalaji. Gre za dramatično in napeto poročilo »iz prve roke«.

Knjiga je posvečena spominu na Tomaža Humarja, vsebuje 260 strani in 130 fotografij.

Format: 200 x 255 mm; 260 strani, italijanska, šivana vezava

CENA: V času od **15. 10. 2018** do **15. 11. 2018** lahko knjigo kupite po akcijski ceni s **50-odstotnim popustom: 12,45 €*** (redna cena: 24,90 €*).

**DDV je obračunan v ceni. Stroške poštnine plača naročnik.*

MARKACIST PZS - MAJICA, LETNA in ZIMSKA KAPA

V trgovini PZS so za registrirane markaciste PZS na voljo majica ter letna in zimska kapa. Delovne majice so kakovostne, ravno tako kape.

Majice so na voljo po 17 €, kapi pa po ceni 7 €.

VABLJENI K NAKUPU!

**DDV je obračunan v ceni. Stroške poštnine plača naročnik.*

INFORMACIJE · NAKUP · NAROČILA

PLANINSKA ZVEZA SLOVENIJE, PLANINSKA TRGOVINA PZS

NA SEDEŽU Ob železnici 30a, Ljubljana, v času uradnih ur
(v ponedeljek in četrtek od 9. do 15. ure, sredo od 9. do 17. ure, petek od 9. do 13. ure; odmor za malico 10.30–11.00).

PO POŠTI p. p. 214, SI-1001 Ljubljana

PO TELEFONU 01 43 45 684 v času uradnih ur brezplačna telefonska številka 080 1893 (24 ur na dan, vse dni v letu)

PO FAKSU 01 43 45 691

E-NAROČILA trgovina@pzs.si ali spletna trgovina PZS: <http://trgovina.pzs.si>.

SLOVENSKI PLANINSKI MUZEJ

Triglavska cesta 49, 4281 Mojstrana • telefon: 08 380 67 30 • faks: 04 589 10 35 • e-naročila: info@planinskimuzej.si

IZDAJATELJ IN ZALOŽNIK:

Planinska zveza Slovenije

ISSN 0350-4344

Izhaja petnajstega v mesecu.
Planinski vestnik objavlja izvirne prispevke,
ki še niso bili objavljeni nikjer drugje.
118. letnik

NASLOV UREDNIŠTVA:

Planinska zveza Slovenije

Uredništvo Planinskega vestnika

Ob železnici 30a, p. p. 214

SI-1001 Ljubljana

T: 01 434 56 90, F: 01 434 56 91

E: pv@pzs.si

www.planinskivestnik.com

www.pvkazalo.si

www.facebook.com/planinskivestnik

ODGOVORNI UREDNIK:

Vladimir Habjan

UREDNIŠKI ODBOR:

Emil Pevec (tehnični urednik), Marta Krejan Čokl,
Zdenka Mihelič, Irena Mušič Habjan, Mateja Pate,
Dušan Škodič, Tina Leskošek, Mire Steinbuch

ZUNANJA SODELAVCA:

Andrej Mašera, Peter Šilak

LEKTORIRANJE:

Marta Krejan Čokl, Mira Hladnik, Vera Šeško,
Sonja Čokl, Darja Horvatič (korektorica)

OBLIKOVANJE:

Mojca Dariš

GRAFIČNA PRIPRAVA IN TISK:

Schwarz print, d. o. o.

Tiskano na NEO MATT papirju, Triglav papir

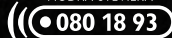
NAKLADA: 4400 izvodov

Prispevke, napisane z računalnikom, pošiljajte
po elektronskem mediju na naslov uredništva ali na
elektronski naslov. Poslanih prispevkov ne vračamo.
Uredništvo si pridržuje pravico do objave ali neobjave,
krajsanja, povzemanja ali delnega objavljanja nenaročeni
prispevkov v skladu s svojo uredniško politiko in
prostorskimi možnostmi. Mnenje avtorjev ni tudi nujno
mnenje uredništva in PZS. Kopiranje revije ali posameznih
delov brez privolitve izdajatelja ni dovoljeno.

Naročanje:

Po pošti na naslov: Planinska zveza Slovenije,
Ob železnici 30a, p. p. 214, SI-1001 Ljubljana,
po elektronski pošti na naslov: pv@pzs.si ali
po telefonu 080 1893 (24 ur na dan) in na naslovu:
<https://clanarina.pzs.si/vestnik.php>.

MODRA ŠTEVILKA

Transakcijski račun PZS:

IBAN: SI56 6100 0001 6522 551

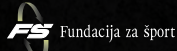
SWIFT: HDELSI22

DELAVSKA HRANILNICA D.D. LJUBLJANA

Naročnina 39 EUR, 63 EUR za tujino, posamezna številka
3,90 EUR. Člani PZS so upravičeni do 25 % popusta na
letno naročnino Planinskega vestnika. Reklamacije
upoštevamo dva meseca po izidu številke. Ob spremembi
naslova navedite tudi stari naslov. Upoštevanje samo pisne
odpovedi do 1. decembra za prihodnje leto.

Izdajanje revije sofinancira Javna agencija za raziskovalno
dejavnost Republike Slovenije (ARRS),
št. pog. 630-183/2017-1.

Program informiranja o planinski dejavnosti
sofinancirata Ministrstvo za šolstvo in šport RS in
Fundacija za financiranje športnih organizacij v RS.

FOTOGRAFIJA NA NASLOVNICI:

Jesen v gorah. Na robu pod Malim Draškim vrhom
Foto: Peter Strgar

Uredništvo Planinskega vestnika skrbno preverja
vse članke in točnost v reviji objavljenih opisov poti,
ki praviloma vključujejo opozorila na nevarnosti in
možne pasti obiskovanja gora. Žal pa je vsak opis vedno
subjektiven, poleg tega se objektivne težave na terenu
lahko spreminjajo iz dneva v dan, celo iz ure v uro.
Zato uredništvo revije in Planinska zveza Slovenije ne
moreta prevzeti nobene odgovornosti za morebitne
poškodbe ali materialno škodo, ki bi jih utrpel kdorkoli
zaradi hoje in plezanja po gorah po navodilih iz te revije.

Oj, Triglav, moj dom

Glavna tema pogovorov in novic v iztekaajočem se poletju in prihajajoči jeseni med Slovenci, planinci in neplaninci je bil Aljažev stolp. Zagotovo je bilo veliko besed tudi pred stotriindvajsetimi leti, ko so naši predniki v časopisih prebrali, da je dovški župnik uresničil svojo napoved in Nemcem pred nosom ukradel vrh Triglava. Šlo je za enega izmed trenutkov, ko jih je prevevala složnost, pravzaprav sen vsakega naroda.

Z leti so se pojavila vprašanja – je ta nerodno oblikovani in od silnega časa utrujeni pločevinasti stolp na vrhu Triglava v resnici vreden vsega direndaja in kaj naj z njim pravzaprav naredimo? Naj ga pustimo takšnega, kakršen je? Naj ga restavriramo, mu naredimo *lifting* obraza ter s tem odvezemo čar avtentičnosti? Naj ga zamenjamo s kopijo in original shranimo v planinski muzej?

Demokracija in z njo pravica govora, ki nam je dana z ustavo, je odgovorna reč. V zadnjem mesecu dni smo lahko v spletnih, tiskanih in drugih medijih prebrali mnogo nesmislov in polresnic. Predvsem ponavljajoča se vprašanja, koliko nas bo davkoplačevalce stala obnova tega *pleha*, ter celo manipulacije z njegovo pravo sporočilnostjo, so nam nastavljale ogledalo. Delitev ljudi z lahkotnim metanjem kosti za glodanje je danes zelo enostavno in žal učinkovito. Tedanje besede navdušenja, podpore ali nasprotovanja je že zdavnaj odnesel veter.

Pri obnovi stolpa smo se odločili za srednjo pot. S tem smo dali priznanje Aljažu za njegov – in naš slovenski zgodovinski podvig. Moj namen ni ugotavljanje ustreznosti ali strokovnosti obnove, temveč vprašanje smisla obstoja stolpa, njegovega sporočila in popotnice zanamcem. Kaj od tega je po stotriindvajsetih letih še ostalo nam, častilcem slavnega kosa pocinkane pločevine, ki mu je simboliko vdihnil dovški župnik?

Aljažev stolp je med prvimi temeljnimi kamni na poti k naši samostojni državi. Je nacionalni ponos, je simbol, po katerem nas prepozna svet. Mimogrede: bi uspeli fotografijam znamenj na najvišjih evropskih vrhovih določiti imena? S slovenskim teh težav ni. Ne dopustimo, da se zaradi ustavne pravice, ki naj ne bo le neodgovorno stresanje besed po tipkovnici, dogajajo delitve na naši simbolni gori. Pločevina, ki je pred več kot stoletjem pomenila upor proti germanizaciji, je bila postavljena zato, da bi nudila zavetje in varnost v slabem vremenu vsem, ki pridejo na vrh. Planincem – ne glede na narodno pripadnost, versko prepričanje ali drugačno delitev. To je bilo osnovno poslanstvo, to je načrtoval Aljaž ob nakupu parcele. Jakob Aljaž, župnik, planinec in glasbenik, je stolp in zemljišče podaril Slovenskemu planinskemu društvu in s tem vsem nam.

Danes imamo po zaslugi srčnih ljudi, ki jim je mar dediščina, na Triglavu v mladeniški preobleki ohranjen "tisti pleh z dušo". In kaj naj z njim? Spoštujmo ga in ponosni bodimo nanj. Naš je!

Dušan Škodič

UVODNIK
1 Oj, Triglav, moj dom

Dušan Škodič

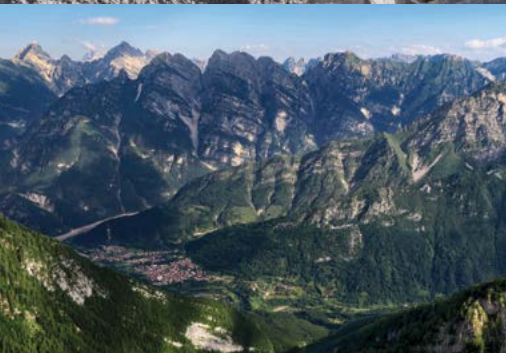
NACIONALNI PARKI
4 Alpe niso le turistični cilj

Aleš Zdešar

NACIONALNI PARKI
14 Trajnostni razvoj višje kakovosti

Simon Veberič

ČOKTOI 2018
18 Razmišljati je treba s svojo glavo

Marta Krejčan Čokl

BREZPOTJA
24 Čudoviti svet karnijske divjine

Vladimir Habjan

INTERJUJ
30 Andrzej Bargiel

Mire Steinbuch

Z NAMI NA POT
34 Pogled na morje, kanjone, gore ...

Janja Lipužič

PLANINČKOV KOTIČEK

43 Mišjeritka in njena nečedna družina

Kristina Menih

TUJINA

46 Med ognjenikom in Hefajstom

Damir Šantek

FRENKOVE PLOŠČE

50 Timšel

Franci Horvat

IZLET V ZGODOVINO

53 Zdrs v Uipavsko dolino

Marko Nabergoj
in Uroš Kuzman

PLANINSKE KOČE

56 Naj planinski koči 2018

Zdenka Mihelič

ALPSKA KONVENCIJA

58 Slovenija – med industrijo in turizmom

Vida Petrovčič

ALPINIZEM

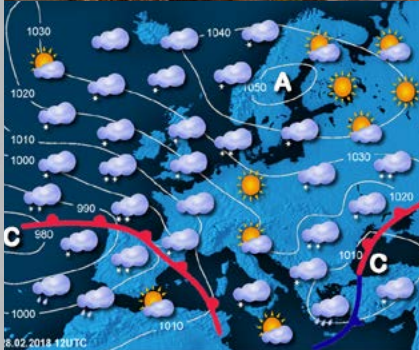
61 Poklon slovenskim alpinistkam

Marta Krejan Čokl

ALPINIZEM

62 Izjemna nagrada za izjemnega alpinista

Marta Krejan Čokl

POTI

64 Samo iti, hoditi ...

Jakob J. Kenda

UREME

67 Uremenska slika v besedi

Veronika Hladnik

KOLUMNNA

68 Naš Triglav

Matevž Lenarčič

ZGODBA

70 Konec fantastične smučarije

Slavko Kojc

DOŽIVETJE

72 Pesem z višav

Nuša Maver

75 NOVICE IZ VERTIKALE

77 ŠPORTNOPLEZALNE NOVICE

77 LITERATURA

78 FILM

78 PLANINSKA ORGANIZACIJA

80 U SPOMIN

**USEBINE USEH
PLANINSKIH VEŠTNIKOV
OD LETA 1895 DALJE NA
WWW.PUKAZALO.SI.**

Aleš Zdešar²

Alpe niso le turistični cilj

Zavarovana območja narave v Alpah

¹ Pridevnik 'nacionalni', ki ga sicer nadomešča ustrezni slovenski knjižni izraz 'narodni', uporabljamo zgolj zaradi njegove zelo pogoste rabe.

² Strokovna služba Triglavskega narodnega parka.

Cilj varstva narave je njena ohranitev. Tako preprost cilj, pa tako težka pot vodi do tja. Če se mi je pred poklicno potjo na področju varstva narave zdel cilj zelo jasen, dosegljiv, področje varstva narave pa razumljivo, se zdaj, po dobrih desetih letih dela v narodnem parku dobro zavedam, kako kompleksno, zahtevno in družbeno pomembno je varstvo narave ter kako nujna je njena ohranitev. Za vsa živa bitja. Čeprav se zavedanje o pomenu varstva narave povečuje, je človekova želja po razvoju, blaginji in uživanju, tudi in predvsem na račun narave, tako močna, da je vedno korak spredaj. Varstvo narave ima še dodatno težavo, uspehi na tem področju so težko merljivi, sploh v primerjavi z gospodarstvom. Pogosto je uspeh varstva narave dejstvo, da se nič ne zgodi (npr. ne zgradi se elektrarna na Soči). Za ohranitev narave uspeh, za gospodarstvo ravno nasprotno.

*Dolina Mlinarica,
nad njo divji
gorski greben:
Goličica, Germlajt,
Kanceljni, Planja
in Razor; Triglavski
narodni park
Foto: Dan Briški*

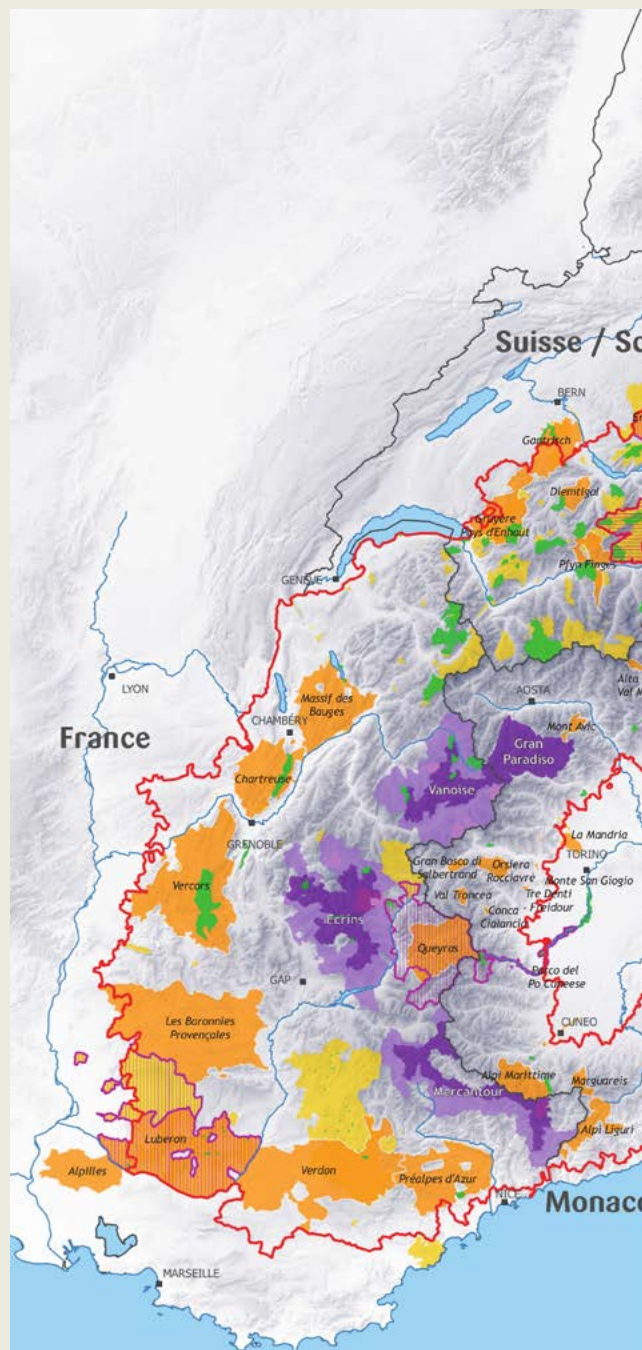

Zgodovina in vrste zavarovanih območij narave

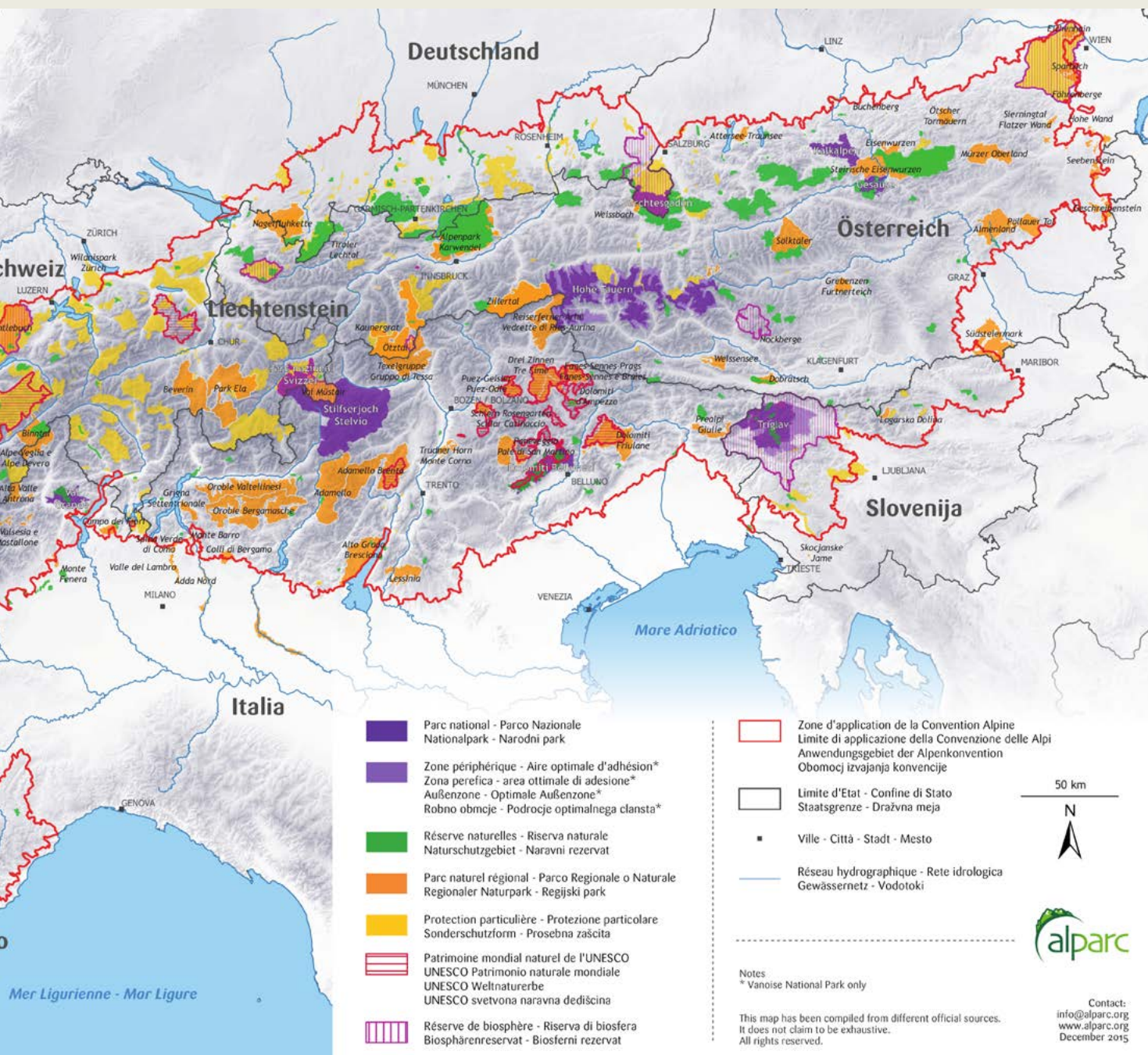
Gibanja in prizadevanja človeštva, da bi ohranilo naravo, so se v zahodnem svetu začela ob koncu 19. stoletja. V tistem času je dozorelo zavedanje o pomembnosti in vrednosti ohranjene narave, med drugim tudi zaradi naraščanja posledic negativnih učinkov razvoja civilizacije, industrije in porasta števila prebivalstva. V kulturah, ki so živele z naravo oz. v neposrednem stiku z njo, potrebe po formalnem varovanju narave ni bilo, obstajala pa je duhovna, sveta in moralna nedotakljivost delov narave (t. i. sveti kraji). Leta 1872 so ZDA območje Yellowstonea v zveznih državah Montana in Wyoming razglasile za prvo zavarovano območje narave v obliki narodnega parka, katerega ustanovni namen je bil oblikovanje javnega območja za obiskovanje, občudovanje in rekreacijo. Obiskovanje in doživljanje je poleg varovanja narave še vedno eden izmed osnovnih namenov večine izmed že več kot 1000 narodnih parkov, ki so danes v več kot 100 državah sveta.

Narodni park je le eden od številnih načinov zavarovanja delov narave. Z zavarovanjem del narave dobi pravno zaščito v obliki pravnega akta (odlok, uredba, zakon), znotraj območja velja poseben režim, omejitve in pravila. Poleg širših območnih zavarovanj se lahko zavarujejo tudi posamezne živalske ali rastlinske vrste, genski material, ekosistemi, torej živa narava in življenjski prostori (biodiverziteti), ali pa ožji deli narave, ki imajo vrednostne lastnosti, kot npr. jezera, reke, naravna okna, fosili, tudi krajina ..., torej neživa narava (naravne vrednote).

Narodni parki imajo zaradi območnega načina varovanja narave še prav posebej pomembno vlogo, saj zaradi pokrivanja širših delov narave omogočajo nemoten razvoj naravnih procesov v večjem obsegu. Izmed širših zavarovanih območij poleg narodnih parkov poznamo še regijske parke, v tujini največkrat pod imeni "regional" ali "nature" park ter krajinske parke, pogosto v tujini poimenovane "protected landscape areas". V primerjavi z narodnimi parki gre za praviloma nekoliko manjša območja, v katerih je tudi manjši del t. i. neokrnjene narave, medtem ko leta v narodnih parkih prevladuje. Še nekoliko manjša območja so t. i. naravni rezervati in spomeniki, v tujini pod imenom "nature reserve", ki imajo najstrožje režime varovanja, saj gre za najpomembnejše dele narave, pogosto so locirani tudi znotraj narodnih parkov. V Triglavskem narodnem parku je tako npr. 46 ožjih zavarovanih območij v obliki naravnih rezervatov in spomenikov (npr. Mala Pišnica, Martuljska skupina, Dolina Triglavskih jezer, Poključka soteska, ...). Obstaja še cela vrsta drugih zavarovanj, med katerimi so najbolj znana zavarovanja pod okriljem Unesca, ter številna druga območja varovane narave, ki jih pokrivajo posebni državni predpisi in številne mednarodne konvencije, direktive in sporazumi (območja Natura 2000, Alpska konvencija, Bonnska konvencija, CITES itd.).

Prav nepregledna množica predpisov na področju varovanja narave, številna in raznolika zavarovana območja, posebne kontinentalne, državne, regijske in lokalne ureditve ter široka paleta imenoslovja pogosto prinašajo zmedo in nejasnosti, uporabnikom delajo težave pri razumevanju pomena, stopnje in ciljev zavarovanega območja, kar pogosto prispeva tudi k nezaželenemu obnašanju v teh območjih. Že od leta 1948 se Svetovna zveza za varstvo narave (IUCN) trudi vzpostaviti enoten mednarodni sistem kategorizacije zavarovanih območij narave. Pri tem je bolj ali manj uspešna, saj mora poleg nacionalnih, regionalnih in mednarodnih interesov, tako političnih kot nevladnih, upoštevati tudi popolnoma razdrobljeno in pogosto nepovezavo znanstveno sfero na področju varstva in preučevanja narave, ki je naravo razdrobila na koščke ter jo pospravila v navidezne predalčke,

zaradi česar jo bistveno težje uspešno varuje. Slovenija se v grobem drži sistema kategorizacije zavarovanih območij narave IUCN. Ker pa omenjeni sistem ni mednarodna obveza, so primerjave zavarovanih območij narave med seboj tema, ki jo je treba vedno obravnavati z veliko mero razumevanja, znanja in strpnosti.

Narodni parki v Alpah

Primerjava med narodnimi parki v Alpah je zaradi geografsko zaključenega območja ustrežnejša, a vseeno nevhvaležna, primerjati namreč geološko, botanično, zoološko, podnebno in kulturno tako različna območja med seboj skoraj nima smisla. Pa vendar imajo narodni parki v Alpah skupne značilnosti prav na področju varstva narave in njenega upravljanja, saj varujejo na državnih ravneh naravno najbolj ohranjena

območja v Alpah, večinoma tudi skušajo slediti kategorijam in kriterijem IUCN. Poleg naravnih in kulturnih razlik je različen način varovanja in upravljanja parkov posledica zapletene zgodovine nastajanja zavarovanih območij po različnih državah, političnih sistemov, socialnih, ekonomskih in drugih razmer. Varstvo narave je namreč družbeni konsenz in zato zelo odvisen od volje družbe in politike za zagotovitev učinkovitega varovanja. V zadnjih letih je veliko dela pri reševanju skupne problematike narodnih parkov in drugih zavarovanih območij v Alpah prispevala organizacija Alparc, ki združuje vsa zavarovana območja v Alpah v prizadevanju k čim učinkovitejšemu varstvu narave in upravljanju zavarovanih območij.

V Alpah je 13 narodnih parkov, po eden v Sloveniji (Triglavski narodni park), Švici (Swiss National Park)

Zavarovana območja z veliko površino v Alpah vir: Alparc, 2015

Slovenci imamo v splošnem pozitivno mnenje o Triglavskem narodnem parku. Foto: Vida Petrovčič

Družina kozorogov; Triglavski narodni park Foto: Dan Briški

Spoznavanje procesov v naravi s pomočjo modeliranja
Foto: Christian Fühnerholzer, Arhiv Nationalpark Gesäuse

Svilničevolistni svišč ali svečnik (*Gentiana asclepiadea*)
Foto: Toni Kerschbaumer, arhiv Nationalpark Gesäuse

Planika Foto: Dan Briški

in Nemčiji (Berchtesgaden National Park), po trije v Avstriji (National park Hohe Tauern, Kalkalpen in Gesäuse) in Franciji (Park national des Écrins, Vanoise in Mercantour) ter štirje v Italiji (Parco Nazionale Grand Paradiso, Stelvio, Val Grande in Dolomiti Bellunesi). Najstarejši je Švicarski narodni park, ustanovljen leta 1914, ki mu sledita Gran Paradiso in Vanoise (1922). Predhodnik današnjega Triglavskega narodnega parka je nastal leta 1924 v Dolini Triglavskih jezer, vendar ni šlo za pravi narodni park, temveč se je območje zavarovalo z zakupno pogodbo. V pravnem smislu pravi narodni park smo dobili leta 1961, ostali narodni parki v Alpah pa so nastali po letu 1970.

Poleg 13 narodnih parkov je v Alpah čez 400 drugih zavarovanih območij narave (87 naravnih, t. i. "nature" parkov, 288 naravnih rezervatov, 4 območja Unesca, 13 biosfernih rezervatov ...). Vsa zavarovana območja pokrivajo okrog 23 odstotkov celotnega območja Alp.

Dostopnost narodnih parkov

Slovenci imamo v splošnem pozitivno mnenje o Triglavskem narodnem parku, večina se zaveda izjemnosti, ohranjenosti in tudi lepote tega območja. Pogosto smo ponosni na park, vseeno pa je moč zaznati tudi nekaj nerazumevanja, neustreznih primerjav s podobnimi zavarovanji v tujini ter tu pa tam tudi negotovanje in nestrinjanje z načinom upravljanja in varovanja. Nekateri bi območje parka bistveno

strožje varovali, drugim se zdi vsaka omejitev odveč, najraje pa s prstom kažemo drug na drugega. Izkušnje kažejo, da ima narodni park pozitivno noto le do trenutka, ko režimi začnejo neposredno vplivati na našo lastnino, na naše želje, potrebe, dejavnosti. Takrat je varstvo narave največkrat samo ovira. Menim, da to izhaja iz nerazumevanja in nepoznavanja ciljev in namenov narodnega parka, zaradi družbe in njenih trenutnih norm ter seveda tudi zaradi načina, kako narodni park varujemo.

Za vse narodne parke v Alpah velja, da so odprti, torej imajo prost dostop za vsakogar pod enakimi pogoji. To pomeni, da vstopnin ni. Vstopnine so vezane le na posamezna ožja območja narave znotraj parka, ki jih je človek posebej uredil za ogledovanje in bi bila brez infrastrukture nedostopna. V ameriške narodne parke se praviloma vstopa po plačljivih vstopnih točkah, kar je zagotovilo za bistveno lažje upravljanje in nadziranje narodnega parka. Za odprte narodne parke, posebej za tiste, ki imajo številne dostope, tudi z več strani, z gosto infrastrukturno mrežo, je osnovna težava ta, da se obiskovalci pogosto sploh ne zavedajo, da so vstopili v zavarovano območje, kjer veljajo posebna pravila in to kljub razmeroma številni informacijski infrastrukturi. Ker imajo parki v Alpah tudi notranjo conacijo (osrednje in robno območje) nastopi dodatna težava še z označitvijo meje osrednjega območja.

Zelo pomembno vlogo pri učinkovitem upravljanju predstavlja lastništvo zemljišč v narodnem parku. Na

Finskem je npr. pogoj za ustanovitev narodnega parka 100-odstotno lastništvo države. V Alpah je država 100-odstotni lastnik v narodnem parku Berchtesgaden (Nemčija) in narodnih parkih Stelvio ter Gran Paradiso (Italija). V ostalih parkih so lastniška razmerja pestrejša, kar seveda povzroča težave pri upravljanju.

Pogosto je uspeh varstva narave dejstvo, da se nič ne zgodi (npr. ne zgradi se elektrarna na Soči).

V Triglavskem narodnem parku je več kot 50 odstotkov zemljišč v zasebni lasti, le 22 odstotkov pa v državni lasti, pri čemer Javni zavod Triglavski narodni park lahko upravlja le 1 odstotek državnih zemljišč. Ker narodni park prinaša določene omejitve pri upravljanju z nepremičninami, se pogosto pojavlja nezadovoljstvo lastnikov zemljišč. Krovni zakon, torej Zakon o ohranjanju narave sicer predvideva odškodnine zaradi omejitev in prepovedi, vendar sistem praviloma ne deluje. Avstrija za obstoj narodnega parka Gesäuse letno plačuje približno 2 milijona evrov nadomestila lastnikom zemljišč znotraj parka.

Uarstvena območja

Večina narodnih parkov v Alpah ima notranjo conacijo, ki se deli na osrednje in robno območje parka, pri čemer naj bi osrednje območje po kriterijih IUCN obsegalo vsaj 75 odstotkov območja parka. Osrednja območja so namenjena izključno varstvu narave oz. omogočanju razvoja naravnih procesov brez vpliva

*Planina Krstenica, v ozadju Ogradi; Triglavski narodni park
Foto: Aleš Zdešar*

Planino Jagdhausalm (narodni park Visoke Ture) zaradi kamnitih hiš imenujejo tudi "tibetanska vas". Foto: Iskra Jovanović

Travniki pod vasjo Podjelje v Bohinju; Triglavski narodni park Foto: Aleš Zdešar

Grossglockner; narodni park Visoke Ture Foto: Miha Pavšek

V osrčju narodnega parka Vanoise, v ozadju Grande Casse Foto: Aleš Zdešar

Korita Soče v Triglavskem narodnem parku
Foto: Miha Pavšek

človeka in v katerem so prepovedane vse gospodarske dejavnosti, razen tradicionalnega gorskega pašništva, dopustne so tudi znanstvene raziskave in obiskovanje območja pod določenimi pogoji. V robnih območjih so dopustne tradicionalne gospodarske dejavnosti (gospodarjenje z gozdovi, kmetijstvo, lov, ...).

*Koča pri Triglavskih jezerih, v ozadju Veliko Špičje; Triglavski narodni park
Foto: Oton Naglost*

Za vse narodne parke v Alpah velja, da so odprti, torej imajo prost dostop za vsakogar pod enakimi pogoji. To pomeni, da vstopnin ni.

Švicarski narodni park, Stelvio in Gran Paradiso imajo celotno območje parka opredeljeno kot osrednje območje. Triglavski narodni park je na področju conacije posebnost, saj ima tri varstvena območja. Prvo (37,5 odstotka) in drugo (38,6 odstotka) varstveno območje predstavljata osrednje območje, tretje (23,9 odstotka) varstveno območje predstavlja robno območje. Posebnost tudi zaradi tega, ker je v drugem varstvenem območju, ki je del osrednjega območja, dopustno gospodarjenje z gozdom in lov. Prav v nobenem drugem alpskem parku lov ni dopusten v osrednjem območju parka. Načrtovanje in upravljanje z lovom ter gospodarjenje z gozdom je v večini parkov urejeno s strani upravljavca parka, medtem ko v Triglavskem narodnem parku javni zavod le delno upravlja področje lova, načrtuje pa ga v celoti Zavod za gozdove, ki upravlja tudi z gozdom.

Dolina Valle di Trafoi, ki vodi na prelaz Stelvio, 2757 m, narodni park Stelvio. To je najvišji asfaltirani gorski prelaz v Vzhodnih Alpah in drugi najvišji v celotnih Alpah.

Foto: Oton Naglost

Navedeni odstotki sicer ne prikazujejo najbolj realne primerjave, saj je npr. prvo varstveno območje Triglavskega narodnega parka, ki je del osrednjega območja in kjer lov in gospodarjenje z gozdom nista dopustna, v hektarjih precej večji kot celotno območje naslednjih narodnih parkov: Gesäuse, Berchtesgaden, Kalkapfen, Švicarski narodni park, Val Grande, Dolomiti Bellunesi. Glede na majhnost Slovenije in glede na delež alpskega gorovja znotraj Slovenije, je ta podatek izjemen in neprimerljiv z ostalimi alpskimi državami. Slovenija ima z enim narodnim parkom zavarovanih 4 odstotke celotnega območja države, skoraj celotne Vzhodne Julijske Alpe, kar glede na navezanost Slovencev na gorski svet (najgostejša mreža planinskih poti in planinskih koč med vsemi narodnimi parki v Alpah), pritisk turizma in raznovrstnih športnih in rekreacijskih dejavnosti vpliva na izzive in probleme z upravljanjem Triglavskega narodnega parka.

Zunanje meje parkov

Omeniti je treba še en pomemben vidik upravljanja narodnih parkov, in sicer opredelitev zunanjih meja parka. Narodni parki v Alpah, ki so nastali razmeroma pozno, v osemdesetih in devetdesetih letih prejšnjega stoletja, torej nemški, vsi avstrijski in deloma italijanski, so tudi zaradi izkušenj že obstoječih narodnih parkov v Alpah zunanje meje parka zarisali zelo preudarno oz. "varno". V park niso vključevali

nobnih naselij in nobene pomembnejše infrastrukture (npr. smučišča, turistične ceste, ...). V teh parkih tudi ni stalno naseljenih prebivalcev. Na ta način so izločili številne konfliktne situacije, s katerimi se soočajo starejši parki, predvsem francoski in tudi Triglavski narodni park. V avstrijskih in nemškem parku so zaradi nekonfliktnih situacij, pa tudi zaradi drugačnih družbenih razmer lahko razvili nadzorno službo, ki deluje prvenstveno kot vodniška služba in prekrškovnih pristojnosti sploh nima. Druge so nadzorni ki tudi prekrškovni organ.

Uarstveni režimi

Najstrožji režim varovanja ima Švicarski narodni park. Njihovo osnovno vodilo je, da se narave ne vznemirja. V zimskem času je zato v celoti prepovedano izvajati kakršnokoli športno aktivnost (turno smučanje, alpinizem, krpljanje, ...). V kopni sezoni je dopustno hoditi izključno po označenih poteh. V parku ni dopustno ničesar premikati, trgati, odstranjevati, ... Vstop za pse je prepovedan. Kolesarjenje, letenje po zraku (jadrarno padalstvo, motorna letala, ...), jahanje konj, kopanje, potapljanje, soteskanje, uporaba plovil je prepovedana. Bistvo delovanja zaposlenih v parku je spremljanje naravnih procesov in izvajanje raziskav.

Zaradi zunanje podobnosti območij, ki je posledica podobne geološke sestave (triasne sedimentne

kamnine), zaradi podobnih nadmorskih višin, katere posledica je tudi gozdnatost območij, sem nekoliko podrobneje primerjal upravljanje Triglavskega narodnega parka z narodnima parkoma Gesäuse v Avstriji in Berchtesgaden v Nemčiji.

Kulturna krajina je sestavni del varstva narave

Nalašč sem za zaključek prihranil eno od najpomembnejših lastnosti Triglavskega narodnega parka, ki je tudi v očeh obiskovalcev ter kolegov iz drugih narodnih parkov v Alpah primerjalna prednost našega parka. Izjemna kulturna krajina Julijskih Alp, njen stik z gorskim gozdom in čarobnimi gorskimi skupinami znotraj Julijcev ter način ohranjenosti prepletanja kulturne krajine z gorsko divjino je nekaj, kar se obiskovalcu Triglavskega narodnega parka neizbrisno vtisne v občutke

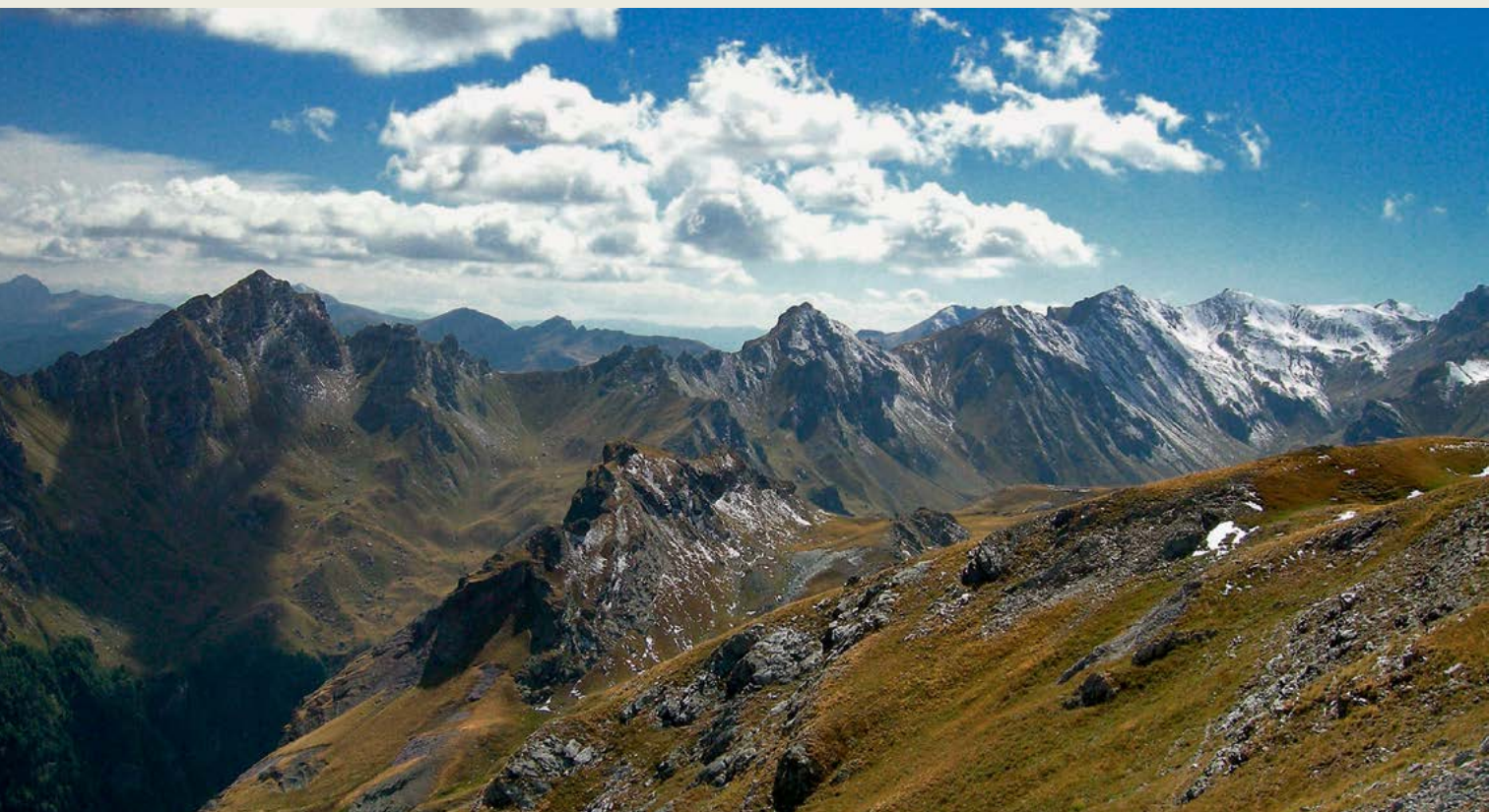
in spomin, domačinom ter vsem njihovim prednikom pa vsaj za trenutek prizna njihovo vlogo in pomen pri ustvarjanju te navdihujoče dediščine. V območju Triglavskega narodnega parka se ne varuje le narava, temveč tudi kulturna dediščina. Park je nastal namreč v času, ko je bilo varovanje narave in kulture združeno pod eno streho, v en sistem. Prav zato je tako pomembno, da narodni park dojemamo kot celoto, kot preplet izjemne naravne in kulturne krajine. Upravljanje takega parka je zato sicer zelo raznoliko, a izjemno naporno delo, kjer je treba usklajevati koristi varstva narave, varstva kulturne dediščine, izkoriščanja naravnih dobrin, koristi lokalnih skupnosti, lastnikov, domačinov in pritiskov obiskovanja, ki prav zaradi tako dobro ohranjene naravne in kulturne krajine ter želje po doživljanju gorskega sveta z neverjetno hitrostjo narašča.

Osnovne informacije	Gesäuse	Berchtesgaden	Triglavski narodni park
Površina	11.306 ha (osrednje območje 86 %)	20.800 ha (osrednje območje 67 %)	83.982 ha (osrednje območje 76,1 %, od tega prvo varstveno območje 37,5 %)
Število prebivalcev v parku	41	/	2400
Dejavnosti			
Prisotnost športnih objektov (smučišče, tekaški center, kolesarski park)	NE	NE	DA
Turistični letalski promet	NE	NE	DA (pogoj je letenje vsaj 300 m nad najvišjo trenutno točko)
Možnost nadelave novih planinskih poti	NE	NE	NE, izjemoma v tretjem varstvenem območju pod določenimi pogoji
Hoja po brezpotju	DA	DA	DA, priporočila za uporabo poti in omejitve v mirnih območjih
Turno smučanje	DA, omejitve so v mirnih območjih.	Pri individualnih turah omejitve ni, omejitve so za vodene ture.	DA, omejitve so v mirnih območjih.
Jadrarno padalstvo	Vzletnih in pristajalnih mest v parku ni. Dopustni so preleti na višini vsaj 150 od najvišje točke.	Letenje z jadrlnim padalom ni prepovedano, velja pa splošna prepoved vzletanja in pristajanja v parku. Znotraj parka je eno vzletno mesto.	DA (5 uradnih vzletnih in 2 pristajalni mesti)
Gorsko kolesarjenje	Dopustno le na eni gozdni cesti	Dopustno le na eni cesti, v dolžini 50 km	Dopustno na vseh gozdnih cestah in drugih kategoriziranih in nekategoriziranih cestah, namenjenih za promet. Naravovarstveno sprejemljivo tudi na poteh, določenih v načrtu upravljanja.
Plavanje v rekah in jezerih	Le na za to določenih mestih ob rekah, prostega dostopa do rek ni.	DA, vendar brez kakršnihkoli pripomočkov (blazine, čolni, kajak ...)	NE, izjema sta Bohinjsko jezero in Soča na dveh odsekih
Soteskanje	NE, izjemoma dopustno v eni soteski	NE	NE, izjemoma dopustno na treh vodotokih
Kajak in raft	DA, za plačilo	NE	NE, izjemoma na za to določenih odsekih rek
Uporaba dronov	NE (izjema za raziskovalni namen)	NE (izjema za raziskovalni namen)	NE (izjeme za raziskovalni in dokumentarni namen ter v infrastrukturnih območjih)

Trajnostni razvoj višje kakovosti

Nacionalni parki Balkana

Ob pojmu *Balkan* starejšo generacijo planincev verjetno prevzame nostalgija po časih stare, skupne države, marsikateri mlajši gornik pa pomisli na obširna nerazvita in neodkrita območja nekje južno od njemu poznane sveta.

Garstvo Korab je eno od treh gorskih verig v NP Mavrovo. Najvišji vrh je Veliki Korab (Golem Korab), visok 2764 m (sicer drugi najvišji vrh nekdanje Jugoslavije – takoj za Triglavom).

Vir: Arhiv NP Mavrovo

Balkan

Pestrost predstav v naših glavah najbrž sledi dejstvu, da je Balkan zelo raznoliko in slikovito kulturno, zgodovinsko, politično, versko in jezikovno območje, ki ga je težko natančno opredeliti. Če bi vprašali Štajerca, bi rekel, da se *Balkan* začne nekje pri Trojanah, večina Slovencev bi ga postavila južno od reke Kolpe, naši sosede Hrvati pa nekje onkraj reke Une. Razpravo o mejah Balkana bomo prepustili strokovnjakom geografom in se omejili na zavarovana območja tako imenovanega Dinarskega loka, ki zajema dele Slovenije, Hrvaške, Bosne in Hercegovine, Srbije, Kosova, Makedonije, Črne gore ter Albanije.

Kot že nakazuje ime samo, je glavna naravnogeografska enota prav Dinarsko gorovje, ki slemenim vzdolž Jadranskega morja vse od dinarskih planot v Sloveniji

pa tja do Prokletij v severni Albaniji. Dinaridi nato v Albaniji preidejo v Šarsko-Pindsko gorovje.

Na območju se kot odraz živahne mlajše tektonike pojavlja veliko zanimivih geoloških pojavov. Za Dinaride so značilni tudi geomorfološki pojavi, še posebej velja omeniti kraške pojave. Pravzaprav je območje Dinaridov najboljšežnejša sklenjena kraška pokrajina v Evropi. Zaradi prepleta pestre geologije, razgibanega površja ter klimatskih in mikroklimatskih razmer se je na omenjenem območju razvil izjemno bogat živalski in rastlinski svet. Območje Dinarskega loka tako daje življenjski prostor številnim ogroženim rastlinskim in živalskim vrstam, ki jih je treba varovati. Nacionalni parki so le eden od ukrepov varstva narave. Danes se v družbi velikokrat izpostavlja zgolj varstveni vidik nacionalnih parkov, ki praviloma omejuje

človekove dejavnosti. So nacionalni parki res zgolj omejitve za človeka ali imajo tudi širši vidik sobivanja človeka in narave?

Od ohranjanja narave do nacionalnih parkov na Balkanu

Če hočemo razumeti celotno zgodbo nacionalnih parkov na Balkanu, se moramo za hip ustaviti pri sistemu varstva narave. Narava se povsod po svetu varuje zaradi zavedanja o vrednosti in pomenu nekega dela narave. Bodisi gre za vrednost narave same po sebi ali pa vrednosti dela narave za človeka. Z zavedanjem o vrednosti narave je povezana tudi objektivna bojazen pred uničenjem in izgubo delov narave oziroma njihovih vrednostnih lastnosti. Cilj varovanja narave je torej njena dolgoročna ohranitev.

V socialističnih političnih ureditvah je bila namreč javna dostopnost pomembna javna dobrina in vrednota.

Naravo lahko ohranjamo na različne načine in na različnih nivojih. Na osebnem nivoju, ki je pogosto tudi najbolj ključen, se narava ohranja s pozitivnim osebnim odnosom do narave. Ker ta žal pre pogosto ni vsesplošno prisoten, obstajajo tudi sistemski oz. pravni pristopi na nivojih lokalnih skupnosti, države ali mednarodne skupnosti. Zavarovanje nekega območja je eden najstarejših in najpomembnejših pravnih in političnih ukrepov varstva narave.

Države na Balkanu imajo številna in obsežna zavarovana območja. Tovrstnih zavarovanih območij je samo v združenju dinarskih parkov več kot 80. Zgodovinsko gledano so bila nekatera območja po zgledu drugih evropskih držav zavarovana že razmeroma zgodaj. Kljub temu pa je bila večina zavarovanih območij na Balkanu razglašena v času po drugi svetovni vojni. Takratne oblasti so gospodarsko manj zanimiva, a hkrati z vidika človekovega doživljanja narave atraktivna območja (npr. gorski svet), zavarovala z namenom ohranjanja lepote kot takih ter zagotavljanja splošne dostopnosti za prebivalstvo. V socialističnih političnih ureditvah je bila namreč javna dostopnost pomembna javna dobrina in vrednota. Druga plat medalje pa je, da je bilo politično okolje v obdobju po drugi svetovni vojni tudi izrazito naklonjeno intenzivni rabi naravnih virov. Tovrstna raba naravnih virov je bila najizrazitejša v obdobju naglega industrijskega razvoja, ki je marsikje povzročil znatna opustošenja naravnega okolja – tudi v zavarovanih območjih. Nekatera zavarovana območja so občutila tudi posledice razmaha množičnega turizma in z njim povezane turistične infrastrukture.

Novejša zavarovana območja na območju Dinarskega loka so se ustanovila kot posledica ratifikacij mednarodnih konvencij in kot posledica evropskih integracij. Danes se posebno pozornost posveča varovanju ključnih habitatov, kot so mokrišča (jezera,

barja, reke, idr.), počivališča in prezimovališča selitvenih vrst ptic na balkanski selitveni poti ter rastišča mednarodno pomembnih rastlin oz. rastlinskih združb.

Različne vrste zavarovanih območij

Zavarovana območja so lahko med seboj dokaj različna in jih ne gre nekritično enačiti med seboj. V prvi vrsti se razlikujejo po namenu zavarovanja (kaj se na nekem območju varuje), varstvenih usmeritvah in varstvenem režimu (predpisanih pravilih ravnanja). Za celovito razumevanje določenega zavarovanega območja je dobro upoštevati tudi zgodovinske in družbenopolitične okoliščine nastanka zavarovanega območja. Vsaj delno primerljivost zavarovanih območij zagotavlja mednarodna kategorizacija zavarovanih območij (kategorizacija po IUCN). Po njej se posamezne kategorije razlikujejo predvsem po intenziteti varstva, kar se najbolj kaže v usmerjanju in omejevanju dejavnosti človeka, ločimo pa jih tudi na ožja in širša območja varstva. Tako poznamo razpon kategorij vse od strogih naravnih rezervatov z zelo omejenimi dejavnostmi človeka pa do krajinskih parkov, kjer je poleg ohranjanja biodiverzitete prioriteta tudi ohranjanje kulturne krajine.

Nacionalni parki so zavarovana območja kategorije II po IUCN in so širša območja varstva. So naravna območja, katerih namen je varovati ekološko celovitost ekosistemov, izključiti izkoriščanje ali dejavnosti, ki bi bila v nasprotju z namenom razglasitve območja in ponuditi možnosti obiskovanja za duhovne, znanstvene, izobraževalne, rekreacijske in turistične namene, ki pa morajo biti združljivi z varstvom okolja in kulturo območja.

Nam najbolj znani primer nacionalnega parka je prav gotovo Triglavski narodni park. Na podoben način delujejo tudi ostali nacionalni parki na Balkanu, a se moramo zavedati, da ima vsak nacionalni park edinstveno zgodbo. V nadaljevanju sta podrobneje predstavljene zgodbi dveh nacionalnih parkov na območju Dinaridov.

Nacionalni park Paklenica

Nacionalni park Paklenica je poleg Plitvičkih jezer najbolj poznani nacionalni park na Hrvaškem. Med slovenskimi gorniki je dobro poznan kot plezalska meka, kamor v hladnejših delih leta romajo trume športnih plezalcev. Nacionalni park Paklenica pa je seveda mnogo več kot samo cilj za plezanje in ostale športne aktivnosti v naravi. Je tudi izjemnega pomena za ohranjanje biotske pestrosti in značilnega kraškega površja. Prvo zavarovanje območja sega že v leto 1929, nacionalni park Paklenica, kot ga poznamo danes, pa je bil ustanovljen po drugi svetovni vojni, natančneje leta 1949. Zavarovano območje, ki pokriva 95 km², je bilo v osnovi namenjeno ohranitvi največjega in najbolj ohranjenega gozdnega kompleksa v Dalmaciji. Tudi danes gozd pokriva več kot polovico površine parka. Med gozdnimi vrstami prevladujeta bukev in črni bor. Smola, ki se je v

preteklosti pridobivala iz črnega bora se imenuje "paklina" in prav po njej naj bi Paklenica dobila ime.

Na traviščih in v skalnih razpokah uspevajo številne ogrožene rastlinske vrste, med katerimi je kar 79 endemnih vrst (vrst, ki jih najdemo le na tem območju). Dobršen del parka predstavlja razgiban, skalnat svet, v katerem se proti morju spuščata globoka kanjona Male in Velike Paklenice. Skalnat svet tvorijo skladi apnenca in dolomita, ki so osnova za prisotnost kraških pojavov na zemeljskem površju in v podzemlju nacionalnega parka.

Razgiban kraški svet z gozdovi in travišči se odraža tudi v pestrosti živalstva. V parku so do zdaj evidentirali 254 vrst ptic, med njimi je kralj skalnih višav – planinski orel (*Aquila chrysaetos*). V Paklenici gnezdi kar 112 vrst ptic. Značilni gnezdilki skalnih sten sta velika uharica (*Bubo bubo*) in sokol selec (*Falco peregrinus*). V skalovju najde veliko hrane tudi jastreb kačar (*Circaetus gallicus*), saj ima na voljo pester jedilnik. V nacionalnem parku namreč domuje tudi 11 vrst kač. Pester pa je tudi nabor sesalcev – teh je kar 53 vrst. Na območju parka se občasno zadržujejo medvedi, volkovi in ris. Posebno življenjsko okolje so kraške jame, kjer so raziskovalci registrirali kar nekaj endemnih vrst nevretenčarjev.

Nacionalni park Mavrovo

Nacionalni park Mavrovo je največji od treh nacionalnih parkov v Makedoniji. Prvotno območje je bilo zavarovano leta 1949, leta 1952 pa se je območje nacionalnega parka razširilo na današnjih 731 km². Območje parka je bilo zavarovano zaradi izjemnih naravnih lepot, zgodovinskih in znanstveno-raziskovalnih vrednot, povezanih s tamkajšnjimi gozdnimi kompleksi. Ironično pa je, da obdobje ustanovitve

nacionalnega parka sovpada z gradnjo hidroenergetskega sistema Mavrovo in nastankom Mavrovskega jezera. Kljub znatni degradaciji naravnega okolja, ki ga je povzročila gradnja hidroenergetskega sistema, nacionalni park krasi izjemna biotska pestrost, ki je posledica razgibanega površja.

Gore v nacionalnem parku pripadajo trem sistemom. Šar planina se razteza na zahodu parka in se ponaša s kar 52 vrhovi nad 2000 metrov. Drugo gorstvo je Ko-

Trendi rasti globalnega turizma nakazujejo, da je rast turizma, povezanega z naravnim okoljem (ekoturizem), trikrat večja od rasti konvencionalnega turizma.

rab z najvišjim vrhom Veliki Korab (2764 m), tretje pa Bistra z najvišjim vrhom Medenica (2163 m). Korab, Šar planino in Bistro deli reka Radika, ki je tipična alpska reka, znana po postrvih. Reka Radika in Mavrovsko jezero pa še zdaleč nista edini vodni telesi, saj je v parku več ledeniških jezerc, med katerimi jih je 14 stalnih.

Območje nacionalnega parka je poleg gorskega sveta znano po obsežnih bukovih gozdovih, v katerih kraljujeta rjavi medved in ris. Poleg naštetih je bilo evidentiranih še 48 drugih vrst sesalcev, 11 vrst dvoživk, 24 vrst plazilcev in več kot 130 vrst ptic. Območje parka dela edinstveno tudi visoka stopnja endemizma. V parku najdemo 13 vrst endemitov in 29 redkih rastlin, ki v Makedoniji uspevajo zgolj na območju Mavrova.

Pomen nacionalnih parkov Balkana za ljudi

Varstveni režimi v nacionalnih parkih z namenom ohranjanja narave omejujejo človekova ravnanja in so pogosto omejujoči dejavnik za razvoj človekovih dejavnosti. Kljub temu pa lahko ljudem ob dobrem upravljanju in konstruktivnem delovanju deležnikov dajejo številne ekosistemske usluge in dobrobiti. Med letoma 2011 in 2014 je na območju Dinarskega loka potekala raziskava ekonomskih in neekonomskih dobrobiti v zavarovanih območjih. V raziskavi je sodelovalo več kot 1000 ljudi, ki so tako ali drugače povezani z 58 zavarovanimi območji Dinarskega loka. Raziskava je pokazala, da so zavarovana območja pomembna z vidika turizma in rekreacije, so vir lesa, pitne vode in hrane (poljedelstvo, pašništvo, ribolov, čebelarstvo, nabiranje zdravilnih rastlin, v nekaterih delih tudi lov).

Da bo narava v nacionalnih parkih dolgoročno varovana, je nujna podpora lokalnega prebivalstva.

Za lokalno prebivalstvo pa je pomembno predvsem, da so z zavarovanimi območji povezane zaposlitve. Kot najbolj ključni ekonomski dobrobiti večine zavarovanih območij Dinarskega loka sta bila izpostavljena turizem in rekreacija, saj kar 95 odstotkov

Zavarovano območje Nacionalnega parka Paklenica je bilo v osnovi namenjeno ohranitvi največjega in najbolj ohranjenega gozdnega kompleksa v Dalmaciji.
Foto: Andrej Trošt

sodelujočih v raziskavi del prihodka dobi iz teh dejavnosti.

Turizem in rekreacija sta ključni dejavnosti tudi v nacionalnih parkih Paklenica in Mavrovo. Razgiban kraški teren Paklenice z globokimi soteskami, visokimi stenami, podzemnimi jamami in peštrim živim svetom daje možnost aktivnega preživljanja prostega časa za številne obiskovalce. V zavarovanem območju lahko plezalci preizkusijo svoje spretnosti v več kot 500 smereh različnih dolžin in težavnosti. Območje parka je zanimivo tudi za pohodnike, saj je urejenih 150–200 kilometrov pohodnih poti. Bogato naravno okolje je zanimivo tudi z vidika interpretacije in doživljanja narave. Posebej velja omeniti tudi vsakoletne športne prireditve in filmski festival. O turistični in rekreacijski vrednosti Nacionalnega parka Paklenica priča vsakoletno naraščanje števila obiskovalcev, ki je v preteklem letu presešlo število 140.000. Podobno priljubljen je nacionalni park Mavrovo. Pozimi turiste vabi smučarsko središče Zare Lazarevski, poleti pa pohodništvo, kolesarjenje, vodni športi in ribolov. Nadaljnji razvoj turizma in rekreacije sta prepoznana tudi kot največja ekonomska potenciala večine dinarskih parkov. Trendi rasti globalnega turizma nakazujejo, da je rast turizma, povezanega z naravnim okoljem (ekoturizem), trikrat večja od rasti konvencionalnega turizma. Upoštevajoč naravne danosti in varstvene omejitve, imajo nacionalni parki na Balkanu predvsem priložnost za razvoj trajnostnega turizma višje kakovosti.

Kot zanimivost o pomenu ekosistemskih uslug v nacionalnih parkih Dinarskega loka velja omeniti tudi komercialno pridobivanje pitne vode, ki je prisotno v kar polovici zavarovanih območij. Pomemben potencial za ekonomske koristi lokalnega prebivalstva so tudi lokalni proizvodi, značilni prav za posamezno območje varstva.

Človek kot dejavnik ohranjanja narave

Človek je že od pradavnine sooblikoval okolje, v katerem je živel. Pogosto je s smotrno rabo razpoložljivih virov oblikoval edinstveno kulturno krajino z bogato biotsko pestrostjo. Človekovo delovanje je med drugim tudi največji dejavnik ogrožanja narave. Uprave parkov in strokovne službe varstva narave se vedno znova srečujejo z novimi pobudami za koriščenje naravnih virov v parkih. Pogosto bi imele pobude ob uresničitvi negativen vpliv na naravo. Nazoren primer prihaja iz nacionalnega parka Mavrovo.

V parku že iz obdobja razglasitve obratuje hidroenergetski sistem, vendar se težnje po dodatnem koriščenju vodnega potenciala v tem obdobju niso končale. Nevladne organizacije, ki se ukvarjajo z ohranitvijo rek na Balkanu, poročajo, da je znotraj parka načrtovanih kar 22 novih hidroelektrarn, ki bi bistveno spremenile okolje v parku. Nevladniki opozarjajo, da je to le kaplja v poplavnem valu novih hidroenergetskih objektov, ki se načrtujejo na

Balkanu. Na Balkanu naj bi bilo predvidenih več kot 2700 novih hidroelektrarn, od tega jih je več kot 110 predvidenih v nacionalnih parkih oz. več kot 800 v drugih varovanih območjih. Velja omeniti, da vlagatelji pogosto prihajajo iz zahodnih držav, kjer je varstvo narave bistveno strožje regulirano.

Gradnja hidroenergetskih objektov ni edina grožnja ekosistemom. Problematici so lahko tudi drugi infrastrukturni posegi (prometnice, polja vetrnih elektrarn ...). Seveda ima lahko negativni vpliv na naravo tudi čezmerno in neusmerjeno povečanje turističnega obiska in izvajanja rekreacijskih aktivnosti v najranljivejših območjih naravnega okolja. Je torej sobivanje človeka z naravo v nacionalnih parkih Balkana mogoče? Kratek odgovor na vse prej kot enostavno vprašanje je pritrdilen. K sreči večina človekovih aktivnosti v naravi ni črno-belih. Večini konfliktom se je mogoče izogniti s kakovostnim sodelovanjem vseh deležnikov v območju, dobrim upravljanjem in preudarnim načrtovanjem dejavnosti, ki ohranjajo ključne vrednostne lastnosti varovanega območja. Primerov dobrih praks na Balkanu in v širši regiji ne primanjkuje.

Da bo narava v nacionalnih parkih dolgoročno varovana, je nujna podpora lokalnega prebivalstva. Slednje more po eni strani svoje okolje dobro poznati, ceniti in ohranjati, po drugi strani pa za svojo eksistenco potrebuje iz nacionalnega parka izhajajoče ekonomske in neekonomske dobrine. Ob tem ne zanemarimo pomena vseh obiskovalcev tovrstnih območij, ki lahko s svojim odnosom do naravnega okolja in lokalnega prebivalstva bistveno doprinesemo k temu, da se bodo dobre zgodbe o nacionalnih parkih na Balkanu pisale še v prihodnjih generacijah. ●

Pozimi Nacionalni park Mavrovo turiste vabi s smučarskim središčem Zare Lazarevski, poleti pa s pohodništvom, kolesarjenjem, vodnimi športi in ribolovom.
Foto: Miha Kranjc

Razmišljati je treba s svojo glavo

Prvič čez severno steno Latoka I

Skrivnostno zvoneča imena gora, ledenikov ... Mistika, zavita v led in sneg. Zvezdne noči, ko oči, zazrtih v nebo, ne ovira neznosna razsvetljava mestnih ulic. Šibka svetloba čelne svetilke, šotor, topel čaj, tišina in mir, ki ga najdeš samo na nadmorski višini, kjer življenje ne more obstati ... Potem se zaviješ v odejo, zapreš knjigo, ugasneš luč in v sanjah odpotuješ v daljno romantično Himalajo. "Hm, lepo, ampak na ledeniku Choktoi in na Latoku I romantike pač ne moreš zganjati," pravi Aleš Česen, in dodaja, da na tako zahtevnem hribu ne najdeš 'duševne hrane', ki jo tako radi iščemo v t. i. nekoristnem svetu. "Za kaj takega si moraš izbrati lažje hribe, na katerih ne trpiš," doda v smehu, ko ga vprašam, ali tudi on pleza 'za dušo'. Trpljenje? Luka Stražar z nasmehom prikima: "Če se mi za nekaj ni treba pošteno potruditi, me to pusti praznega ...

In kako bi Aleš in Luka, vrhunska alpinista, ki se preživljata z vodenjem po gorah, nekemu, ki alpinizma sploh ne pozna, pojasnila, kako je lahko plezanje način življenja in zakaj to počneta?

Aleš: Najprej bi moral odgovoriti sam sebi, ampak odgovora pravzaprav ne poznam. Najbrž gre za podobne razloge, ki jih ima za svoje početje nekdo

drug, na primer deskar na vodi. V hribih mi je lepo, tam se počutim dobro. Poleg tega sem v nekem trenutku dosegel tisto raven, ko sem si lahko rekel, da to, kar počnem, delam dobro, to pa me še dodatno motivira. Hm, zakaj? Predvsem zato, da sam sebi nekaj dokažem ... Pa pravzaprav sploh ne vem, kaj (*smeh*). Rad delam to, kar mi veliko pomeni, a v

*Neskončne razdalje ... Luka Stražar in Tom Livingstone na ledeniku Choktoi.
Foto: Aleš Česen*

resnici ne vem, zakaj mi to pomeni tako zelo veliko. **Luka:** To bi najverjetneje bila kar težka naloga. Gotovo pa mi je pri alpinizmu in plezanju všeč to, da se moraš naučiti vložiti energijo, sprejeti poraze, se upreti skušnjavi napihovanja dosežkov. Sprijazniti se moraš s tem, da vsega ne boš mogel imeti. Ne moreš hkrati izkusiti še potapljanja na Bahamih, iti malo v Berlin, obiskati Afriko in kaj vem, kaj vse še. Še vseh plezalnih ciljev ne boš nikoli obredel. Danes se je s tem dejstvom morda težje pomiriti, saj smo bombardirani s "čudovitimi" podobami našega "čudovitega" spleta. Pa nimam nič proti Bahamom, bojim se samo, da bi me tako (tudi plezalno) "fočkanje" pustilo praznega, ker od mene ne bi ničesar zahtevalo.

Aleš Česen (Alpski gorniški klub) in Luka Stražar (Akademski alpinistični odsek) sta skupaj z Angležem Tomom Livingstoneom na začetku avgusta 2018 preplezala prvenstveno 2400-metrsko smer v severnem ostenju Latoka I v pogorju Karakorum. 19. avgusta 2018 so po petih dneh plezanja stopili na 7145 metrov visok vrh. To je bilo drugič, da je nekdo stal na tem pakistanskem sedemtisočaku, in prvič, da je nanj splezal s severne strani. Težavnost oz. zahtevnost prvenstvene smeri Česen-Livingstone-Sražar so alpinisti ocenili z ED+.¹

Ocena, pravita gorska vodnika Luka in Aleš, v resnici ne pove kaj dosti. Običajno je pač tako, da alpinisti novo preplezano smer poimenujejo in ji določijo grobo oceno, v kateri zajamejo tveganje, dolžino, kompleksnost vzpona, orientacijo sestopa ... Ta ocena pa je še posebej v visokih gorah zelo relativna, poudarjata alpinista, stena se namreč lahko v nekaj dneh popolnoma spremeni. Lahko je stokrat lažja ali pa stokrat težja. Ocena laiku ne pove nič, je bolj lepotni dodatek ob imenu smeri, za alpinista je precej bolj pomenljiva fotografija stene z vrisanim vzponom.

Odprava, ki jo je vodil Česen, je trajala od 6. 7. do 19. 8. 2018. V isti steni sta se zaradi zelo slabih vremenskih razmer pred tremi leti odpovedala vzponu Luka Lindič in Luka Kranjc. Obrnila sta se približno šest tisoč metrov visoko na gori.

Luka in Aleš, zakaj ravno ta gora in ravno ta stena? Najbrž ne samo zaradi slovesa in neuspešnih poskusov vzpona ...

Aleš: Luka me je vprašal, ali bi šel plezat v Pakistan, in sicer je predlagal ledenik Choktoi, tako da sva začela gledati, kaj je tam zanimivega. Seveda je Latok I zaradi svojega slovesa in množice neuspešnih poskusov plezanja po severni steni izstopal. Malce sem se sicer spogledoval tudi z OGREJEM, ampak ta je bil potem rezerva.

Luka: Moja prvotna ideja je bila zgolj obisk Pakistana, na katerega imam iz leta 2011 zelo lepe spomine. Ob iskanju idej pa se seveda ni dalo prezreti velikih sten gora nad ledenikom Choktoi. Zakaj prav Latok,

sem že malo pozabil. Gotovo pa je tako velika stena, čez katero ne vodi še nobena smer, precej privlačna.

Ogre I in II ter Latok I, II in III so za vrhunske alpiniste izjemno privlačne gore, a le malo je tistih, ki sem jim uresničiti želja po vzponu nanje. Velika verjetnost neuspeha pa je, kot pravi Aleš, lahko tudi velika motivacija.

Ste mogoče želeli nadaljevati, kar sta pred tremi leti začela Luka Kranjc in Luka Lindič?

Aleš: Lindičev in Kranjčev poskus vzpona je na našo odločitev vplival pri izvedbi, saj sta predstavila svojo vizijo vzpona in linijo, ki smo jo predvsem zaradi drugačnih razmer potem malce po svoje tudi preplezali. Seveda smo od njiju dobili informacije, zaradi katerih smo že doma laže načrtovali vzpon (možnosti bivakov, kateri deli stene so najbolj izpostavljeni plazovom itd.).

Presodila sta, da bo za tak vzpon naveza treh učinkovitejša, zato sta v Karakorum povabila mladega Angleža Toma Livingstonea. Je bil to edini razlog?

Aleš: Da, z Lukom sva želela navezo treh predvsem zaradi praktičnih razlogov (razdelitev opreme, kar pomeni manjšo težo za posameznika, večjo psihično moč, laže je gaziti, če se izmenjavajo trije ...), pozitivni "stranski učinek" pa je bil tudi manjši finančni zalogaj za posameznika. Seveda sva morala najti nekoga z enakim ciljem. Najprej sva pocukala Urbana Novaka, a se ni odločil za to. Luku popolnoma zaupam, zato sem se strinjal z njegovim predlogom, da na odpravo povabiva Toma, ki je bil takoj za stvar. Nikakor pa ne bi ostala doma, če ne bi našla tretjega člana odprave, to seveda ni bilo odločilno.

Zakaj ravno Tom Livingstone? Vemo, da je dober plezalec, očitno se je tudi osebnostno ujel z vama ...

Luka: Zakaj? Ko zdaj gledam nazaj, bi rekel, da zaradi nekega občutka, da bi zadeva lahko delovala. Čeprav

Luka Stražar, Aleš Česen in Tom Livingstone po preplezani severni steni Latoka I
Foto: Aleš Česen

¹ Skrajno težko.

Tom v strmem ledu
v severnem razu
Foto: Aleš Česen

se s Tomom poznava šele dve leti, sem začutil, da se idejno in karakterno ujema. Energija, ki jo je vložil v plezanje v obdobju pred odpravo, je bila dobra potnica, in zdi se mi, da nam je na koncu uspelo pravo zaporedje: 'Come back alive, come back friends and get to the top. In that order of importance.' (Roger Baxter Jones)²

Aleš, ampak s Tomom se nista poznala. Kaj bi bilo, če se ne bi razumela? Morebitni konflikti vendarle lahko ogrozijo odpravo, kajne?

Aleš: Luka sem res malce zasliševal o Tomu, čeprav sem mu zaupal, ampak ko smo se potem srečali in skupaj preplezali nekaj smeri v naših hribih, so dvoji izginili. Da, malce strahu glede tega, ali se ujameš

s soplezalcem, ki ga še ne poznaš, pa seveda obstaja. Če si z nekom osebnostno nisi vsaj malo blizu, to lahko na odpravi predstavlja zares veliko težavo. No, mi smo se imeli *super*.

Že pred prihodom slovensko-britanske odprave sta bili pod goro dve ruski odpravi z enakimi željami, torej splezati na vrh po severni strani gore. Prva, trojna ruska naveza se je zaradi slabih razmer obrnila nekje na višini 6400 metrov, druga odprava pa se je žal končala tragično. Glazunov in Gukov, člana druge ruske naveze, sta priplezala bistveno više, verjetno na rob stene, kjer poteka severni raz, približno 7000 metrov visoko, kjer sta se obrnila. Predvideva se, da sta na neuspeh Rusov vplivala tudi njihov način plezanja in taktika (več opreme, večja teža, posledično počasnejše premikanje, morda ne najboljše linija vzpona ...).

So vas alpinisti, ki so bili pod goro že pred vašim prihodom v bazni tabor, dodatno motivirali ali kako drugače vplivali na vaše odločitve?

Aleš in Luka: Že pred odhodom smo vedeli, da sta tam dve ruski odpravi, česar seveda nismo bili veseli, bi pa bilo naivno pričakovati, da bomo tam sami, saj je Latok precej zelen cilj. Doma se pač ne moreš odločati o nečem, kar je tako zelo odvisno od kupa dejavnikov in razmer, ki se nenehno spreminjajo, zato smo se dogovorili, da se bomo držali prvotnega načrta in se sproti odločali o morebitnih spremembah, če bo treba. Ko smo prišli v bazni tabor, so bili Rusi že toliko pred nami, da bi bilo nesmiselno razmišljati o taktiki, kako jih prehiteti. To je bilo pravzaprav dobro, saj smo se znebili enega bremena (*smeh*).

In če bi vas Rusi prehiteli?

Aleš in Luka: Težko je govoriti o tem, kaj bi naredili, če bi oni že preplezali severno steno, v rezervnem načrtu smo sicer imeli Ogr II, ampak o njem se nismo pogovarjali, saj se niti ni bilo treba. Bili smo na listi za dovoljenje za vzpon na to goro, tako da bi z enim telefonskim klicem lahko potrdili plačilo, če bi bilo treba spremeniti cilj.

Ste od ruskih alpinistov dobili kaj koristnih informacij ali so bili bolj zadržani?

Luka: Z navezo prve odprave se nismo niti srečali, saj sta Rusa že plezala, ko smo prišli tja, člane druge odprave pa smo ujeli za pol dneva, ko so se ravno pripravljali za vzpon. Povedali so, kje so se aklimatizirali, kje nameravajo plezati, za kaj več pa ni bilo časa.

Aleš: Po osmih dneh plezanja, ko so se vrnil, smo se pogovorili o razmerah, predvsem so nas opozorili na popoldneve, ko se je že tako otoplilo, da je bilo v steni precej nevarno. Težko rečem, da so nam te informacije zelo pomagale, saj smo jih dobili že med aklimatizacijo. Na zadnjem aklimatizacijskem vzponu smo spali na višini 6300 metrov in čez noč ni sneg niti malo pomrznil. Če bi bile še naprej take temperature, v smer niti vstopili ne bi. Sicer pa nekatere njihove informacije zaradi drugačnega sloga plezanja za nas niti niso bile relevantne.

² Roger Baxter Jones (1950–1985) je bil angleški gorski vodnik. Citat, ki ga je omenil Luka, lahko prevedemo nekako takole: "Ostati živ, ostati prijatelj in doseči vrh. V tem vrstnem redu."

Katere, na primer?

Aleš: Nevaren sestop. Linija, ki so si jo izbrali za sestop, je bila tako nevarna, da mi nismo niti pomislili nanjo. Zagotovo pa smo šli zaradi podatkov, ki so nam jih dali Rusi, v steno z nekoliko večjo mero previdnosti, ampak ker je bil naš način vzpona drugačen, ker ima vsak svoje izkušnje, znanje in razloge za določene odločitve v danih razmerah, njihovo mnenje o gori in razmerah ni vplivalo na nas.

Aleš, vi se sicer kljub informacijam, ki vam jih dajo drugi, vedno odločate po lastni presoji, kajne?

Aleš: Drži. Mnenje nekoga, ki ga niti ne poznaš, ne sme vplivati na tvojo presojo. To poskušam vedno pogosteje zavestno ignorirati.

Zakaj?

Aleš: Zaradi izkušenj. Pred dvanajstimi leti smo pod Trangom srečali dva Španca, ki sta nam odločno odsvetovala plezanje, in to s takimi informacijami, da bi se morali še tisti trenutek obrniti. Vseeno smo nadaljevali, kar se je izkazalo za pravilno odločitev. To se je potem v hribih še večkrat ponovilo. Pa ne gre za to, da bi bil eden toliko boljši ali slabši od drugega, dejstvo je, da se razmere zelo hitro spreminjajo. No, res pa je, da smo si med sabo različni tako v načinu plezanja kot v sposobnostih, izkušnjah itd., kar jasno vpliva na to, kako zahteven je vzpon za posameznika.

Med aklimatizacijo, pripravami na vzpon in čakanjem na primerno vreme se je ruski navezi, ki je bila v steni, med sestopom zgodila nesreča. Alpinist Sergey Glazunov se je smrtno ponesrečil, njegovega soplezalca Alexandra Gukova pa so po šestih dneh slabega vremena rešili s pomočjo helikopterja, takoj ko je bil mogoč polet. Alpinisti, ki so bili v baznem taboru, so bili v tem vremenu nemočni, poleg tega pa bi do ponesrečenca potrebovali vsaj dva dni v lepem vremenu. Člani naše odprave so pri reševanju pomagali z opremo in s predlogi, kako ukrepati.

Tragedija vas je pretresla, a kljub temu ni vplivala na vaše načrte. Kako ste se spoprijeli s posledicami, ki jih je nesreča vendarle pustila v vas?

Aleš: Seveda je tragedija name zelo vplivala, sploh tisti trenutek, ko je Sergey umrl, njegov soplezalec pa obtičal v steni. Takrat sem v afektu premleval, ali je klasično reševanje sploh smiselno; razmere so bile dejansko nemogoče za tak način reševanja. Razmišljal sem tudi o tem, kaj bomo mi s svojim vzponom ... Ko je bil Gukov rešen, je bila za nas ta zgodba nekako končana. Ves čas smo imeli v mislih, kaj se je zgodilo, sploh ker smo morali v bazi čakati še nekaj dni, da so se razmere stabilizirale, ampak počasi so se te misli oddaljevale. Ko smo začeli plezati, sem se tako osredotočil na to, kaj počnemo, tako da niti ni bilo "prostora" za druge misli. Mogoče zveni brezsrčno, ampak tragedijo sem med plezanjem popolnoma odmisli. Dejstvo je, da če takih misli ne moreš kontrolirati in te begajo, potem je bolje, da sploh ne vstopiš v smer. Mogoče je nesreča ruskega plezalca na nas še najbolj vplivala pri odločitvi, da bomo

sestopili takoj, ko nam kaj ne bo šlo tako, kot smo si predstavljali.

Luka: Ob taki tragični nesreči nevarnost postane še bolj "plastična" in odpira več prostora za dvome in strahove. To moraš pri sebi razčistiti, preden začneš plezanje, sicer boš imel težave. Treba je bilo umiriti čustva in se posvetiti delu na gori, razmere in stanje realno oceniti in na podlagi tega osnovati načrt, se odločiti, kaj in kako naprej.

Vaš dogovor je torej bil, da se umaknete, takoj ko bi se vam zdelo kar koli sumljivo. Ali se ta meja, kdaj je nekaj sumljivo v tej meri, da se je treba obrniti, med vzponom ne zabriše ali prestavi?

Aleš: Kritično ni bilo nikoli, se je pa ta meja ves čas spreminjala, prestavljala, pojem, kdaj je kaj sumljivo, pa je precej zabrisan. Ravnati pa se moraš po občutku, saj drugega nimaš.

Glejte, približno tristo petdeset metrov pod vrhom, kjer smo bivakirali, nas je ujelo slabo vreme in takrat je bil trenutek, ko smo bili prepričani, da bomo sestopili. Vendar se je zjutraj, ko se je zdanilo, pokazalo, da situacija še zdaleč ni tako sumljiva, kot se nam je zdelo ponoči, tako da smo se popolnoma trezno in premišljeno odločili, da gremo naprej. Ponoči nas je namreč ves čas zasipaval sneg, tako da smo vso noč izmenično odkopavali šotor, dejansko pa je bil teren tako strm, da se sneg ni akumuliral, zato so bile razmere v resnici veliko boljše, kot se nam je zdelo v temi.

Ali ste veliko plezali nenavezani?

Luka: Polovico prve noči, torej približno petsto metrov, smo plezali nenavezani, potem pa smo bili ves čas na vrvi. Del stene smo preplezali simultano, navezani na vrvi in z vmesnim varovanjem, preostali del pa v klasični trojni navezi, tako da je vsak plezal nekaj ur v vodstvu.

Aleš: Tako te tudi manj zebe, saj si dalj časa aktiven.

Jutro pred naskokom na vrh po obilnem nočnem sneženju in nenehnem odkopavanju šotora ni obetalo nič dobrega. Foto: Aleš Česen

Plezali ste pet dni, sestopali dva dni, zaradi otoplitv in posledično padajočega ledu in plazov tudi ponoči. V kolikšni meri je to vplivalo na čas vzpona?

Aleš in Luka: Noč nas je seveda upočasnila predvsem zaradi orientacije, smo pa večinoma plezali podnevi, ponoči le dvakrat, eno noč med vzponom in eno med sestopom. Prvi del vzpona je bil najbolj izpostavljen popoldne, zato smo plezali ponoči, med sestopom pa je bil nevarnejši del stene nekoliko više, saj smo prišli do kritičnega mesta ravno ob uri, ko bi bilo nadaljevanje zelo nevarno in nespametno. Večji del spodnjega dela stene smo preplezali v dopoldanskem času, popoldne pa smo bili v zavetju.

Kako ste se ponoči sploh lahko orientirali?

Aleš: Prvo noč nam je luna pomagala vsaj toliko, da smo videli obrise stene in smo približno vedeli, kje smo, tisto noč, ko smo sestopali, pa je bila čista tema, tako da smo sestopali bolj po spominu. Z Lukom sva popoldne pred nadaljevanjem nočnih spustov neko ponavljala vse raztežaje, ki smo jih preplezali. Dvakrat smo res malce zašli, ampak smo to še pravi čas ugotovili. Bilo je pa res zoprno v snežnih žlebovih, saj so bili vsi videti enako, sledi od vzpona pa v njih seveda ni bilo več.

Pravite, da so bili nekateri prehodi zelo nepregledni in da je bilo odseke predvsem zaradi varnosti težko povezati v celoto.

Aleš: Nepregledno je bilo predvsem na mestih, kjer ni bilo očitno, kje je najboljši prehod, na primer to, kje so preplezljive ali lažje preplezljive snežne gobe – levo ali desno. To se nam je dogajalo med vzponom, med sestopom smo se pač poskušali spomniti, kje smo se vzpenjali.

Zakaj ste sestopali po smeri vzpona?

Aleš in Luka: Glavni razlog je bil ta, da smo smer pač poznali. Sploh nočni sestop po neznani smeri bi bil nemogoč, tako pa je bil sicer težak, ampak izvedljiv. Za nas je bila to najbolj varna linija; če bi nas ujelo slabo vreme, bi sicer bilo nevarno do višine 6300 metrov, do severnega raza, od tam naprej pa je bilo skoraj v vsakem vremenu mogoče sestopiti dokaj varno. Oba Luka sta pred tremi leti dosegla približno 6000 metrov, od koder sta kljub metru novozapadlega snega sestopila varno. Mi smo hoteli čim prej priti do te "varne točke".

Spodnjih dobrih šeststo metrov smo sestopali drugje, kot smo se vzpenjali, in sicer po smeri, po kateri sta plezala Lindič in Kranjc, saj je bilo to najbolj optimalno in varno.

V prečnici, ki je alpiniste pripeljala pod zahodno sedlo.
Foto: Aleš Česen

In zakaj niste tudi vzpona začeli tam kot oba Luka?

Luka: Imeli smo drugačne razmere kot onadva, in sicer možnost plezanja v ledu namesto v skali, tako da smo bili zato znatno hitrejši. Pridobili smo kar en dan.

Koliko spustov po vrvi ste opravili med sestopom?

Aleš: Razen dveh prečk, ki smo jih preplezali, smo ves sestop opravili s spusti po vrvi, kar pomeni približno štirideset spustov; višinskih metrov je namreč 2400, spusti pa so približno petdesetmetrski. Prva prečka na južni strani je bila dolga približno osemsto metrov, *višincev* smo naredili le slabih petdeset, druga na severni pa je bila dolga slabih štiristo metrov, spustili pa smo se za sto višinskih metrov.

Luka: Večinoma smo se spuščali po sistemu Abalakova, saj je bil led kar kakovosten, spodnjih dobrih šeststo metrov, ko smo sestopali po skali, pa smo si spuste uredili na skalnih rogljih in klinih.

Zelo natančno ste preračunali, kaj boste vzeli s sabo v steno, a nahrbtniki so kljub temu tehtali približno sedemnajst kilogramov vsak. Ste med vzponom mogoče kar koli pogrešali ali je bilo česa preveč?

Aleš in Luka: To drži, vendar ti kilogrami predstavljajo vse, kar imaš s sabo, s tako težkimi nahrbtniki nismo plezali. Čeprav te kilograme še vedno nosiš s sabo, je razporeditev drugačna, ko daš nekaj opreme na pas, vrv vlečeš za sabo ... Po vzponu smo seveda videli, česa nismo potrebovali, ampak ne moremo reči, da je bilo odveč, saj nismo mogli vedeti, kaj vse bomo potrebovali. Zdi se nama, da smo celo skoparili s tehnično opremo, če dobro pomisliva, bi je morali vzeti malce več. Če je vsega skupaj približno petdeset kilogramov in zraven vzameš še pol kilograma klinov, je to precej več opreme, ki ti pride zelo prav, pri teži se pa niti ne pozna. Tudi hrane bi lahko vzeli malce več.

Na tako zahtevni gori, kot je Latok I, človek nima časa za evforijo, ko pride na vrh, sploh ker ga čaka še sestop.

Aleš: Na vrhu seveda ni bilo evforije, saj smo vedeli, da je najtežji del še pred nami. Po petih dneh plezanja je človek utrujen, čaka pa ga enako dolg sestop, kot je bil dolg vzpon. Če imaš pred sabo štirideset *abzajlov*, to pomeni, da moraš vse narediti brezhbno. Utrujen, po šestih dneh plezanja ... Če pri zadnjem *abzajlu* narediš napako, je ta usodna. Zato – zaradi narave gibanja in utrujenosti – je sestop dejansko najzahtevnejši del ture. No, po drugi strani pa lažji, saj moraš priti dol v vsakem primeru, med vzponom pa se lahko obrneš (*smeh*).

Aleš, vi, kot sami pravite, niste ravno čustven človek, gore in alpinizem pa strašno radi opisujemo romantično, kaj vam torej pomeni/predstavlja vzpon na Latok?

Aleš: To je bil zame predvsem izziv, mogoče bi lahko rekel, da športni cilj. V celoti gledano pa dobro izpeljano odpravo.

Luka, kaj pa vam?

Luka: Pri katerem koli vzponu ali pa lahko še širše, početju, gre po mojem mnenju za neko predvsem

osebno izkušnjo. Ta seveda vsebuje tudi nekaj čustev oziroma duševno ali duhovno plat, kako intenzivno bo ta poudarjena, pa je odvisno od posameznika in njegovega talenta ali potrebe po tem. Verjetno se bo pomen vzpona čez leta spreminjal. Ena od lekcij pa je gotovo ta, da velja razmišljati s svojo glavo. Če me to ne bo naredilo neznosno trmastega, bo to dobra stvar (*smeh*).

Ali morda vesta, kaj ta vzpon pomeni vajinemu soplezalcu Tomu in njegovi domovini?

Aleš: Mislim, da je bil pri njih vzpon sprejet precej podobno kot pri nas, glede Toma pa težko rečem. Najbrž ima ta vzpon zanj poseben pomen predvsem zato, ker je bila to njegova prva odprava v Himalajo – vendar pa ima veliko izkušenj z Aljaske in z drugih koncev sveta. Je pa seveda dober občutek, da preplezaš nekaj dobrega, ko greš prvič v neznani svet.

Luka: Tom ima malo manj časa za ocenjevanje vzpona, saj bo ob izidu te številke *Planinskega vestnika* že na odpravi v Indiji. Glede same plezalne scene na Otoku pa se strinjam z Alešem, da je vpliv podoben.

Če pri zadnjem abzajlu narediš napako, je ta usodna. Zato – zaradi narave gibanja in utrujenosti – je sestop dejansko najzahtevnejši del ture.

Želja nikoli ne zmanjka, sploh ker smo ljudje pač narejeni tako, da vedno hočemo nekaj več, če smo pri tem uspešni, pa še toliko bolj. Luka, vi menda že razmišljate o Patagoniji, Aleš, vi pa za zdaj menda še nimate načrtov, drži?

Aleš: Malo bi se rad spočil, predvsem duševno, saj taka odprava zahteva celoletno angažiranost, predvsem organizacijsko, tako da sem se ji popolnoma posvetil in sem načrtoval le ta vzpon – glede tistega, kar bo sledilo, je bila "tema v glavi". Seveda se bodo pa kmalu začele pojavljati kake ideje.

Luka: Aleš je letos res prevzel levji delež pri organizaciji odprave, tako da sem se jaz lahko "šlepal". Sicer pa tudi pri meni trenutno vlada bolj umirjeno obdobje, ki ga potrebujem za "prebavljanje" pretekle odprave in dozorevanje idej za prihodnost. Za Patagonijo so se stvari nekoliko obrnile, z dekletom Petro pa se odpravlja na plezalni izlet v Maroko.

Na Latoku I je pred slovensko-britansko odpravo, ki jo je sofinancirala tudi Planinska zveza Slovenije, leta 1979 stala le japonska odprava pod vodstvom Naokija Takade, ki je nanj splezala po južni steni. Po severnem grebenu je leta 1978 prvič poskusila plezati ameriška odprava najizkušenejših alpinistov tistega časa (Jim Donini, Michael Kennedy, Jeff Lowe, George Lowe), a so se plezalci morali po dvajsetih dneh plezanja zaradi bolezni enega od članov obrniti sto petdeset metrov pod vrhom. Štiri desetletja so Latok I oblegali vrhunski alpinisti, leta 2015 tudi slovenska alpinista Luka Lindič in Luka Krajnc, a nikomur ni uspelo splezati na vrh. Da, romantike v takih hribih pač ne moreš 'zganjati' ... ○

Čudoviti svet karnijske divjine

Samotni venec gora med dolinama Settimana in Cimoliana

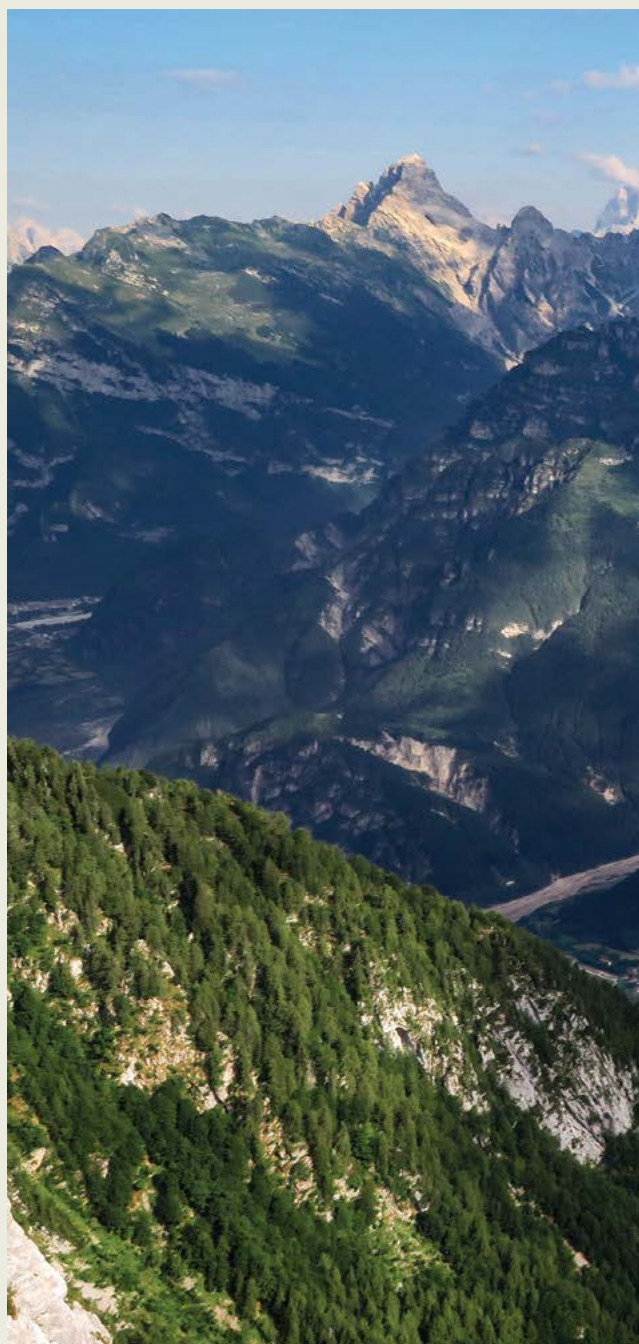
Širok travnat greben, ki je po peturnem napornem vzponu po strmih razmočenem, tako orientacijsko kot tehnično zahtevnem svetu za hojo pravi balzam, naju pripelje na razgledni vršič. Do najinega tokratnega cilja vodi razgiban grebenček, ki se vije pred nama. Skromen italijanski opis sicer pravi, da je do vrha uro in pol, a videti ni tako daleč. Kot vse kaže, se po koncu grebena približaš severni strani gore, od tam pa je še kakih sto višinskih metrov do vrha. Videti je spodbudno. Ni pa nikakršnih sledi predhodnikov, niti nobenega možica. Kako to, se sprašujeva? Povsod drugod v karnijskih brezpotjih naletiva na rdeče oznake ali možice.

Takšne ture, ko se lotiš odkrivanja novih območij, so res vznemirljive. Ne glede na opis, ki ga imaš morda s seboj, te vedno lahko kaj presenetijo. Nujno potrebuješ celo paleto izkušenj, od tehničnih znanj, pa do nosa za sledenje poti, da o odlični telesni pripravljenosti ne govorim. Pa tudi če vse to imaš, ni nujno, da vedno dosežeš zadani cilj. Najin odstotek obračanja je sila skromen. Optimista sva. To je v takem svetu tudi potrebno.

Nekoliko sestopiva. Travnati hrbet se zoži. Nadaljujeva vzpon na naslednji vršič. Vzpenjava se med redkim ruševjem. Terena naprej se ne vidi dobro. O tem, kaj me čaka, niti ne razmišljam. Edini opis na spletu, ki sva ga našla, ni nakazoval posebnih težav. Zato tudi opreme nimava veliko, dve pomožni vrvici in nekaj vponk. Od stalnega vzpenjanja po visokih mokrih travah imava čevlje povsem razmočene. Hlače so se vmes že posušile, čevlji pa ne. Greben postane bolj skalnat in ostrejši.

"Kaj pa je zdaj to!" pravi Irena, ko stopi za rob in se nenadoma ustavi. Začudeno pogledam in imam kaj videti: pred nama je oster in izpostavljen skalnat greben! Od kod pa zdaj to? Saj nihče ne omenja nikakršnih tehničnih težav razen mesta *enke* pod vrhom! Tole mi ni čisto jasno.

Dolgo časa za razpredanje o pravilnosti poti nimava, danes sva pozna. Zavedam se, da sva današnjo turo vzela prelahko. Previdno začneva plezati. Z vršiča plezava navzdol, krušljivo je in izpostavljeno. Kdo bi si mislil, da bo tako. Nadaljujeva po ostrem grebenu, kjer si mestoma s kriljenjem rok pomagava pri lovljenju ravnotežja. Težavnost je blizu *dvojke*, a kaj, ko je tako krušljivo, spolzko in izpostavljeno. To pa poveča občutek težavnosti. Pred nama je zadnji stolp. Po grebenu naprej je preveč strmo, skalni skok, višje ruševje. Greva preverit na desno. Po izpostavljenih poličkah se previdno pomikava. Po nekaj tipanja se nama zdi, da tu ne more biti pravi pristop. Preveč strmo je.

Greva še na levo stran. Po silno strmih travah plezava in se drži za ruševje. Ko je tega konec, je naprej videti naprej neprehodno oz. prenevarno. Vrneva se. Sva v mišnici. Časa nimava več veliko, tudi sestop morava namreč najti, saj poteka po brezpotju, ki nama ni znano. Nekaj časovne rezerve pa morava imeti.

S težkim srcem se odločiva za povratek. Spet plezava po ostrem grebenu. Proti koncu se odpre na južno stran pobočje, po katerem bi lahko sestopila na strme trave, po njih pa bi morda okoli grebena dosegla sedelce pod vrhom. S tem bi se izognila ostremu grebenu, na katerem sva. Irena se previdno spusti po krušljivem skrotju in pove, da je prehodno. Skupaj potem prečiva strme trave pod grebenom. Hitim naprej, saj me zanima, če se bo odkril prehod. Videti je spodbučno. Za zadnjim robom pa spet neprijetno presenečenje: strmo skrotasto in neprehodno pobočje! To je pa res smola!

Še zadnja možnost, naravnost navzgor na zadnji stolp. Strmo je in izpostavljeno. Nekako se s plezanjem po

travah privlečeva na stolp, ki se nama je tako dolgo upiral. A spet presenečenje! Na drugi strani, kjer je sedelce, je tako strmo, da kar ne morem verjeti. Tu dol bi se morala varovati. Potrebne opreme, vsaj 20- ali 30-metrške vrvi, pa nimava. Vrh pa je na dosegu roke, saj sva tik pod njim! Z žalostjo si priznava poraz, nazaj morava. Sestop bo še dolg in neznan ...

Takole včasih potekajo ture v neznanem svetu, če ni- maš dovolj dobrega opisa, časa in opreme. Preveč neznan- k in tudi podcenjevanje, kot je bilo tokrat, precej zmanjša možnost uspeha na turi. V tem delu Karnij- cev je to kar pravilo. Zgornji zapis je povzetek posku- sa vzpona na Monte Turlon, vrha v hrbtu med doli- nama Val Settimana na jugovzhodu in Val Cimoliana na severozahodu. Gre za gorsko skupino, ki spada v Karnijske Predalpe, Italijani pa to območje imenujejo Dolomiti d'oltre Piave (Dolomiti na drugi strani reke Piave – to je ločnica med Dolomiti in Karnijci). M. Turlon je eden od treh najizrazitejših vrhov tega hrbta,

Paleta južnih Karnijskih Alp nad mestecem Claut: v ospredju dolgi hrbet, o katerem teče beseda v članku; levo ob stolpu Torre Vacalizza je Cima Vacalizza, sledi široka Cima dei Vieres in zeleni Monte Turlon, zadaj skrajno levo Monte Duranno in desno plečata Cima dei Preti, najvišja v tem delu gora. Dolina Settimana je pred verigo gora, Cimoliana pa za njo. Foto: Vladimir Habjan

ki poteka v severovzhodni smeri od vasice Cimolais (651 m) do prevala Forcela Dof (1843 m). Prva nad Cimolaisom je Monte Vacalizza (2266 m), drugi je Cima dei Vieres (2310 m) in tretji Monte Turlon (2312 m). Turlon je v trojici drugačen, barva skale ni sivo-bela, pač pa rjava. V tem območju ni nobenih markiranih poti, edina vezna pot je čez sedlo Dof in mimo planine Bregolina piccola na vzhodnem robu skupine. Tu in tam sicer lahko najdemo kakšno neoznačeno stezico, ki pa so zaradi neuhojenosti komaj sledljive.

Na vrhove tega predela sem postal pozoren, ko mi je Andrej Stritar nakazal željo po vzponu na M. Vacalizzo. Pogled na zemljevid je pokazal popolno odsotnost markiranih poti. Z okoliških vrhov sem postal pozoren na mogočen hrbet in takrat so me zasrbeli podplati. Takoj sem začutil nov izziv. Raziskovanje tega predela sva z Ireno začela v lanskem letu. Informacij o vzponih na te gore je komaj kaj. Ena redkih knjig, s katero si lahko pomagaš z opisi, je *Dolomiti d'oltre Piave* Luce Visentinija, plodovitega pisca vodnikov, ki živi v mestecu Claut. Prav pri njem doma sva tudi kupila knjigo. Seveda je potrebno znanje italijanščine, knjiga pa na žalost ni pisana kot vodnik. Sodobni vodniki so namreč z obilico jedrnatih opisov in mnogimi simboli ter skicami bistveno bolj priročni kot starejši. Prva na spisku je bila Vacalizza. Nekaj malega sva našla tudi na spletu, to pa je bilo tudi vse.

Zgodaj zjutraj sva se znašla na malem parkirišču Punta Sandolar (748 m). Čeprav je bila napoved ugodna,

temni oblaki nad nama tega niso potrjevali. Že začetek poti je zapleten, saj poteka ob peščenih grapi doline Val Sandolar; pot pa je silno zaraščena, a začuda posejana z redkimi markacijami. Čim se začne teren dvigati, stezici lažje slediš. V zgornjem delu se svet odpre, okolica je lepa, žal pa je zgornji del doline silno težaven zaradi strmega in trdega peščenjaka, kjer moraš prehode skrbno in previdno izbirati. Midva sva zavila preveč v desno in zaradi tega obračala. Ko se prebijemo čez ta del, stopimo na travnato sedelce Forc. Vacalizza (1854 m) ob strmem Torre Vacalizza (2020 m), kjer je primerno mesto za počitek. Do sem sva hodila kar štiri ure. Do tu bi se dalo priti tudi z juga, a vsi, s katerimi sva govorila, to zaradi zaraščeni odsvetujejo.

Pot naprej so nakazovale skromne rdeče pike in možici. Goro je počasi zakrila megla, ki se je le tu in tam toliko odkrila, da sva lahko sledila pikam. Zelo hitro je puščica – kamniti možic kazala na strm skok, kjer je bila skala za razliko od večine druge trdna. To je bila prva kratka *trojka*. V zanimivem, dokaj razčlenjenem svetu, kjer ves čas iščeš najugodnejše prehode, sva se vzpela na koto 2185 m. Do vrha je od tam manj kot sto višinskih metrov. Po višini blizu, a strmo skalno pobočje ni bilo videti lahko prehodno, vrh pa se je skrival nekje zadaj, kdo ve, koliko stran. Svet je na drugi strani vršiča postal zahtevnejši in bolj izpostavljen. Čez ostro škrbino sva splezala v skalno pobočje. Tu je bilo že bolj napeto, plezanje *dvojke*. Stopila sva na greben, ki se je obrnil v desno in spet postal oster in

Na Cimo Vacalizzo
se vzpnemo
čez več ostrih in
izpostavljenih stolpov.
Foto: Vladimir Habjan

izpostavljen, tudi krušljiv. S stolpa na stolp sva plezala, ne da bi videla, kje se bo zaključil. Čez več stolpov sva priplezala na širši vrh, ki še vedno ni bil zadnji. Kje bo tega konec, sva se spraševala. Čez široko sedlo sva stopila pred stenico, ki je zapirala pot na naslednji stolp. Prehod navzgor se je odkril šele po prečenju izpostavljene police v levo. Strm skok je bil spet pokončna trojka. Končno sva spoznala, da sva na zadnjem stolpu in tako na vrhu! V mali skrinjici sva našla vpis dveh Slovencev, Marjane in Klemna, s katerima se poznavava. Na drugi strani se je v meglicah odkrivala sosednja Cima dei Vieres. Sestopila sva po poti vzpona. Z vršnega stolpa sva se spustila po vrvi, sidrišče je urejeno. Turo sva zaradi lepega pristopa z izjemo peščenjaka ocenila za izredno in eno boljših tega leta.

Prvo turo letošnjega dopusta sva namenila sosejni Cimi dei Vieres. Kolega Andrej Mašera nama je prevedel opis iz Visentinija. To je sicer obetalo, a za vzpon veljajo sami klicaji: kar 1700 metrov brezpotnega terena s plezanjem do III. stopnje težavnosti, zapletena orientacija, samo vzpona pa 7 ur! Na spletu je za to turo en sam opis s fotografijami. Izhodišče je Stai de Sopra ob potoku Settimana. Začetek vzpona je tako redko obiskan, da čez potok niti dobre brvi ni, je le zguljen hlod, ki pa se nama je nad globokimi brzicami zdel preveč nevaren. Zgodaj zjutraj julija, še v mraku sva bosa prebredla mrzel potok in si na drugi strani nadela gozdarje. Za osamljeno kočo se je začela skromna stezica, ki sva ji sledila prečno do Stai de

Susana. Tam pa je vse izginilo. Opis je bil žal preskromen, da bi bil v pomoč. Nad nama so se bočila strma poraščena pobočja, ki so jih prekinjale gladke stene. Kam naprej, je bila uganka tega jutra. Že najti pravo grapo Ciol de Susanna, po kateri poteka vzpon, je bila težava, saj jih je več. Izkazalo se je, da se stezica, ki je vmes sploh ni, izogne spodnjemu skalnemu skoku in naredi velik ovinek. Začetek skromne stezice nakazuje velika črka H ob grapi. Naprej se stezici da slediti, čeprav sva tudi višje še enkrat zašla. Pot je neverjetno strma, trave pa visoke tudi dva metra. Po dveh urah sva se znašla na sedlu ob idilični kopici Col de la Question (1250 m). Nekaj nad njim sva stopila v grapo. Spodnji del je lažji, za razširitvijo pa se grapa povsem zoži. Orientacija ni težka, usmerjajo te tudi možici. Začetek tehnično zahtevnejšega dela nakazuje velika skala, ki je tudi v Visentinijevi knjigi. Kmalu nad tem mestom grapa zapira velika skala, prehod je na desni (III). Vode v grapi je dovolj, tako da žejni ne bomo. Višje je slap, obhod pa po krušljivi prečnici na desni strani (II). Ko se je za zožitvijo že nakazoval prehod naprej, se je pred nama naenkrat postavila zapora trdega snega, ki je bil spodaj popolnoma spodjeden. Vse je bilo vlažno, spolzko, skratka neprehodno. Tudi če bi imela cepin in dereze, bi zaradi globoke počti težko splezala na sneg. Ni bilo druge, kot obrniti. Letošnja zima je natrosila toliko snega, da je plaz v ožini zabil grapo.

Naslednjega cilja sva se lotila kmalu zatem, žal precej utrujena po napornem prečenju grebena

Oster greben, ki vodi proti Monte Turlonu; levo prepadi, desno prav tako, pod steno pa idilična travnata gredina.

Foto: Vladimir Habjan

Dolgo časa poteka vzpon na Cimo dei Vieres po mestoma silno ozki in strmi grapi Ciol de Susanna.
Foto: Vladimir Habjan

Ressetum-Frate dan prej, kjer sva zašla v območje tako gostega ruševja, da sva se morala z njim bojevati. Oskrbnik kočje Pradut pod Ressetumom nama je predlagal vzpon na Monte Turlon iz doline Val de Bos. Ta je sicer bližji kot po markirani poti čez planino Bregolina piccola, a bistveno zahtevnejši. Izhodišče je Stai de Nuci ob potoku Ciol de Nucci. Izkazalo se je, da je pristop res izjemen, hodiš in plezaš v izredno lepem svetu, kjer se neverjetni prehodi odkrivajo drug za drugim. Pristop vodi čez strmo steno Col de Vitor, višje ob grapi Col Bevador in pobočje imenovano Tamerut. Žal sva se lotila ture po dežju, kar je bilo v strmih svetih na spolzki zemlji in visokih travah silno naporno. Tudi orientacija je bila vse do travnatega sedelca Sella di Turlon izjemno težavna. Nadaljevanje je opisano v uvodu prispevka. Tudi sestop je bil kočljiv, saj so redke markacije poniknile ravno v najbolj zahtevnem svetu. S težavo in veliko iskanja prehodov sva se čez precej zaraščen svet prebila do markirane poti, od tam pa v dolino, kjer pa je bilo najino izhodišče oddaljeno kar 5,5 km. Na srečo sem *poštopal* edini avto tega dne ...

Zgodaj zjutraj nekega avgustovskega dne sva se še v popolni temi spet znašla na izhodišču. Tovrstne ture predstavljajo za telo in tudi psiho precejšen napor, zato se iz toplega avta v temno mrzlo noč, kjer boš dolgo časa grizel kolena, ni čisto enostavno spraviti. Tudi tokrat ne. Izhodišče je bila spet Settimana, Pian de le Antene (867 m). Svetlikati se je začelo šele nad dolino Val Cerosolin pri planini Col d'Aniei. Hoja po markirani poti je bila po toliko brezpotjih blagodejna. Po dveh urah in pol sva bila na idilični planini Bregolina piccola. Natočila sva vodo, za katero sva vedela že prej, s čimer sva si precej zmanjšala težo nahrbtnika. Voda je tudi višje, na pobočju Le Saline. Odcepa poti št. 370 proti ostankom planine Faures ne bi nikoli našla, če ne bi že prej tam sestopala. Niti možica ni tam,

pravzaprav ga ni na vsej turi. Čez mnoga podrta drevesa sva se prebila do travnikov planine Faures. Od tam vodi skromna stezica opremljena z redkimi markacijami proti Turlonu. Ker sva na prejšnji turi sestopila s sedla Turlon, sva pričakovala markacije v tej smeri, a te so se nadaljevale prečno v desno. Sledila sva jim. Te pa so v strmih svetih – tako kot v sestopu – spet izginile. Ni bilo druge, bila sva že previsoko, da bi obračala in sva nadaljevala prečno naprej. Sledila sva strmi grapi in za robom čakala, kaj se bo pokazalo.

Za robom pa sva obnemela. Odprla so se izjemno lepa travnata pobočja, polna borovnic in redkih macesnov. Spoznala sva, da sva se znašla pod grebenom, kjer sva plezala. Vendar od zgoraj ni bilo videti, da je tu tako idilično. Kar neslo naju je naprej. Po veliki nagnjeni gredini sva v pol ure čudovite hoje prispela do grape, ki je vodila pod Turlon. Z nekaj obhodi sva se znašla tik pod stolpom, kjer sva se znašla v uvodu članka. Srce nama je igralo. Pot naprej je bila odprta! Pa sploh ni bilo tehnično zahtevno! Po strmih travah v desno sva prišla pod stenico. Z nekaj lažjega plezanja, ki pa je zaradi spolzkega in krušljivega terena zahtevalo vso previdnost, sva priplezala na grebenček, po njem pa vse do bližnjega vrha.

Končno na tem odmaknjem vrhu! Občutek zmagošlavja, uspeha po toliko naprežanju, je bil res prijeten. Razgledi so bili izredni. Sestopila sva po znani »poti«, pri čemer se je izkazal stolp za kar zahtevnega, čeprav plezanje ni več kot slaba *dvojka*. Teren pač zahteva previdnost.

Za konec sezone nama je ostal le še Vieres. Vreme je dolgo časa kazalo zobe, končno se je sredi septembra pokazalo sončno okno. Dan je takrat za takšne ture že krajši, zato je bilo nujno ujeti še pravi čas. Zgodaj zjutraj smo se trije, še sin Miha, znašli spet na drugi strani potoka, ki smo ga prebredli. V trdi temi smo z nekaj iskanja skritih stezic prisopihali na travnati Col de la Question. Sledila je že znana grapa in lepo poplezavanje. Dokaj hitro smo se znašli pri drugi razširitvi. O julijskem snegu ni bilo ne duha ne sluha. Oskrbnik kočje Pradut nama je povedal, da obstaja obhod grape, ki sva ga na drugi strani grape tudi našla. Še gamsi ga uporabljajo. Po opisu bi na vrhu grape morali zaviti levo na gredino. A kaj, ko je bilo teh gredin cel kup! Videti jih je tudi od daleč. Tudi to smo s fotografijami na fotoaparatu preverjali, a žal ni bilo videti, kam bi morali. Opis pa pomanjkljiv. Katera gredina je prava? Tega žal nismo mogli ugotoviti. Splezali smo precej visoko, a obrnili in sestopili sto metrov, ker nismo zasledili sledov predhodnikov. Sledili smo spodnji široki gredini, ki se je za robom nadaljevala, pa spet in spet naprej za novimi robovi. Mestoma gosto ruševje nam je bolj in bolj nakazovalo, da nismo na pravi gredini. A vzpeli smo se že več kot 200 metrov! Naj se vrnemo ali nadaljujemo?

Za zadnjim robom se je desno odprla grapa, ki je bila spodbudna. A kaj bo zgoraj? Tja smo zavili. Poplezavanje je seglo tja do prve, druge, krajši detajl pa je bil

tudi tretje stopnje težavnosti. Zgoraj se je nakazovalo konec stene, morda celo gredina in to nas je vleкло naprej. Presenečeno sem odkril sredi grape star možic. Torej nismo prvi tukaj? Plezali smo kakih sto metrov. Za zadnjim robom smo stopili na prostrane travnike, za katere smo vedeli, da vodijo proti vrhu!

Uspelo nam je! Mučna zagata je minila in s še večjim zagonom smo se podali naprej. A do vrha je bilo še daleč. Gredine namreč presekaajo strmi skoki, mi pa smo imeli pred sabo še dva. Prvi je bil krajši in lažji, drugi višji in težji. Ta del je precej izpostavljen in zelo krušljiv. Ozke in nizke police so nas vodile desno v grapo, iz nje pa levo čez strm kamin na vršno pobočje. Čisto do vrha je bilo treba plezati, tura ne popušča prav do konca! Končno je bil tudi ta vrh naš!

Na zahodu se je kazala Vacalizza, na vzhodu Turlon, mi pa v središču te skrivnostne skupine. Neverjetno. In silno lepo. Kakšno divje gorsko okolje! Na obzorju so izstopali Duranno, Cima dei Preti, stolpi skupine Spalti di Toro in Monfalconi.

A prav dolgo se nismo mogli obirati, pred nami je bil še sestop v neznano. Odločili smo se namreč, da poskusimo najti sestop, ki je v opisu. Na drugi gredini nismo zavili v grapo, od koder smo prišli, pač pa smo sledili gredini vse bolj strmo navzdol. Vmes smo tu in tam našli celo možice, ki pa so, seveda, spodaj spet izginili. Za vsako gredino se nakazujejo skoki. Bo ali ne bo prehoda? Se bomo morali vrniti? Upočasnili smo in se razgledovali. Našli smo sicer možnost *abzajla* na spodnjo polico, imeli smo namreč dve tridesetmetrske vrvi, a bi si s tem lahko zaprli vzpon nazaj, če ne bi našli prehoda. Jasno nam je bilo, da je gora kaskadna, za vsako naslednjo gredino je spet nova.

Iskanje je le obrodilo sadove: po strmi grapi smo se z nekaj lažjega plezanja spustili na spodnjo gredino.

Miha je potegnil naprej na ogled. Kaj bo za naslednjim robom? Ko sva se približala Mihi, je nasmešek povedal vse: "Mislim, da sem našel prehod iz opisa: delikatno stopnjo, ki je spodaj prepadna, 8 m, III, izpostavljeno." Pred nami je bila nekaj metrov visoka strma stenica, spodaj pa globoka praznina. Oddahnili smo si. Na pravem mestu smo, prehod je tukaj, sestop v grapo pa odprt! Mesto je bilo res delikatno, predstavlja pa res poseben prehod naprej. In seveda tudi nazaj. Pravo presenečenje pa smo doživeli ob sestopu v grapo, kjer smo bili zjutraj. Pred nami sta samevala dva možica! Vsi smo od spodaj namreč gledali gor, možica pa smo imeli pred nosom! Prava blamaža za izkušene brezpotnike ... Miha je postavil dva velika možica za vse naslednike, da se ne bi tako lovili, kot smo se mi.

Prijetni so občutki, ko se zaveš, da si posegel v skrivnostni svet gorske divjine Karnijcev, pri čemer si uspel odkriti nekaj teh skrivnosti. Gorska skupina okrog Cime dei Vieres je res nekaj posebnega. Gre za pravi otok čudovite divjine, ki je sicer za vzpone težavna, a ti da tudi neizmerno zadovoljstvo ob dejstvu, da si se prebil vse do vrha. Za gorske sladokusce je to pravi raj za raziskovanje! Narava je res izjemna, prehodi včasih prav neverjetni in spominjajo na našo Trento, kjer so pastirji in lovci speljali poti, kjer si še misliti ne moremo, da so možne. Pridih Sredozemlja daje tem goram še posebno prijeten občutek. Če upoštevamo, da so tudi ljudje v teh krajih prijazni, potem odločitev o obisku ne bo težka. Meni pa te gore navkljub dejstvu, da so bile fizično zelo naporene, tehnično zahtevne in orientacijsko zapletene, predstavljajo enega viškov odkrivanja in obiskovanja gora. ●

Ozek in izpostavljen prehod, ki odpira prehod v vršni del Cime dei Vieresa. Mi smo ga preplezali navzdol in si tako odprli prehod v dolino. Foto: Vladimir Habjan

Mojo energijo je ukrotil šele redni športni trening

Pogovor z **Andrzejem Bargielom**

Andrzej Bargiel (1988) je bil zelo živahen otrok, ki je obilico energije koristno usmeril v šport. Ko se je resno lotil smučarskih treningov, je spoznal, da je našel svojo dejavnost. Nekaj let je tekmoval na smučarskih relijih v Alpah, spuščal se je tudi po grapah. Med drugim je presmučal tudi Malloryjev ozebnik (AD+) v severni steni Aiguille du Midija. Je tudi gorski tekač, že od leta 2010 aktualni rekorder teka na Elbrus, 5642 m, na katerega je pritekel v času 3:23:37.

Andrzej Bargiel se bliža baznemu taboru po vzponu na K2 in smučanju z vrha, 22. 7. 2018.

Foto: Marek Ogień / Red Bull Content Pool

Kdor pripleza na vseh pet sedemtisočakov nekdanje Sovjetske zveze, prejme naziv snežni leopard. Bargiel je dosegel peterčka prej kot v 30 dneh (bolj natančno: v 29 dneh 17 urah 5 minutah). K2 je njegovo četrto smučanje z osematisočaka. Leta 2013 je prismočal z vrha Šišapangme (8027 m), naslednje leto dni je v rekordnem času priplezal na Manaslu (8163 m) in odsmučal z vrha, leta 2015 je kot prvi smučal z Broad Peaka (8047 m).

Zakaj so vas začele privlačiti gore? Koliko stari ste bili tedaj?

Odraščal sem na podeželju v vasi Łętownia. Že od malega, od približno petega leta, sem raziskoval

bližnjo okolico. Tisti z gozdovi poraščeni griči, ki so obdajali našo vas, so bili edini hribi, ki sem jih poznal. Sem deveti od enajstih otrok, od energije prekipevam že od otroštva. Nihče me ni mogel krotiti, niti učitelji v šoli niti starši, ki so me neuspešno skušali navdušiti za domača opravila. Tekanje za žogo, plezanje na drevesa, plavanje in razposajene igre z ostalimi otroki sem imel najraje. Ko sem bil star devet let, sem od sosedu kupil rabljene smuči in pri tem mislil, da sem sklenil kupčijo svojega življenja. Že takrat sem vedel, da bo smučanje postalo moja strast. Brž ko je zapadel prvi sneg, sem odšel s fanti na griče blizu naše hiše. Naredili smo si smučarske proge in skakalnice. V srednji šoli je postalo jasno, da je edini način za krotenje moje nebrzdane energije reden športni trening.

Če ste takrat imeli vzornika, kdo je to bil?

To je težko reči. Kot otroci pravzaprav nismo imeli dostopa do slavnih športnikov in nismo mogli spremljati njihovih zgodb. Z gotovostjo lahko rečem, da mi je bil v tistem času moj vzor moj starejši brat Grzegorz. Kar se drugih športnikov tiče, mislim, da je bil Adam Małysz prvi, ki nas je spodbudil. Spominjam se, da sem do neke mere občudoval tudi boksarja Andrzeja Gołoto in ob večerih gledal njegove dvoboje.

Kaj je bilo najprej: plezanje, gorski tek ali turno smučanje?

Turno smučanje. To sem lahko počel že zelo mlad v hribih, le nekaj ur oddaljenih od naše hiše.

Kako ste se razvili v ekstremnega alpinističnega smučarja?

Kot pubertetnik sem se preselil k starejšemu bratu Grzegorzu v Zakopane. Oba sva bila očarana nad gorami, brat je bil tisti, ki me je vpeljal v turno smučanje. Tatre res niso zelo visoke, so pa zelo zahtevne, veliko je strmih grap. Tam sem začel trenirati, udeleževal sem se smučarskih tekmovanj, hkrati pa sem že opravljal spuste po strmih terenu. Potem sem svoje smučanje prestavil v Alpe. Mislim, da sem alpinistično

smučati začel leta 2006, v visokih gorah pa po vrtni s teka na Elbrus. Na teku na Elbrus leta 2010 sem spoznal, da se lahko na velikih višinah gibam zelo hitro. Izkazalo se je, da moje telo v takih razmerah zelo dobro funkcionira in da imam na tem področju velike zmožnosti. Leta 2012 sem šel prvič v življenju v Himalajo. Bil sem član odprave, ki jo je organizirala Poljska planinska zveza v okviru programa Poljske zimske himalajske odprave 2010–2015. Cilj odprave je bil vrh Manasluja. Čeprav vremenske razmere niso dopuščale zaključnega vzpona, sem uspel priplezati do višine 7600 metrov in nato odsmučati do baznega tabora na višini 4800 metrov. Ugotovil sem, da mi je alpinistično smučanje v visokih gorah pisano na kožo. Manasluju je sledila odprava na Lotse. Takrat se mi je zazdelo, da kot smučar ne morem dobro sodelovati z alpinisti. Na smučeh sem se hitreje premikal in po dveh odpravah sem se odločil, da bom šel po svoji poti. Osnovel sem projekt Hic sunt leones,¹ s katerim želim smučarsko raziskovati najvišje vrhove sveta. Ko sem leta 2013 organiziral svojo prvo odpravo na Šišapangmo, je bil to zame zelo pomemben trenutek; ta izkušnja mi je omogočila, da sem od takrat uresničil precej zanimivih načrtov.

¹ Z besedami hic sunt leones – tukaj so levi – so stari kartografi na zemljevidih označili še neraziskana in potencialno nevarna območja. (op. ur.)

Nekateri alpinisti primerjajo goro z žensko. Pravi- jo, da imata podobne lastnosti. Se strinjate z nji- mi?

No, ne verjamem, da lahko človeka primerjaš z goro. Z mojega stališča so gore lahko na nek način podobne, toda ljudje so drugačni. Sem daleč od tega, da bi delal podobne primerjave.

Če imate družino, je odgovornost do nje veliko breme? Ko ste na gori, kako jo uspete izključiti iz svojih misli in se osredotočiti izključno na svoje početje? Obvladate posebne miselne tehnike?

Nimam žene niti otrok, vendar je moja najbližja družina zelo velika. Imam tri brate in sedem sester. Lahko si predstavljate, da se pri takem številu ljudi ves čas veliko dogaja. Če sem pošten, jih ne izključim iz svojih misli. Premišljevanje o njih in zadevah, ki so ostale doma, name vpliva pozitivno. Tveganje želiš obdržati na najnižji ravni in ne po nepotrebem vznemirjati družine in prijateljev. Če bi imel polno glavo gora in bi bil preobremenjen samo z izzivi, sem prepričan, da se to zame ne bi dobro končalo. Poleg tega mi moja družina daje moč. To leto sem izbral za spust poseben par smuč. Moj prijatelj Sebastian Litner je vseh pet parov, ki sem jih vzel s seboj v Karakorum, porisal s posebnimi risbami, grafikami. Na tistih, ki sem jih izbral za spust, so inicialke mojih staršev, bratov in sester.

Andrzej Bargiel išče prehode v ledeni stopnji med svojim prvim poskusom vzpona na K2, 25. 6. 2018.

Foto: Marek Ogień / Red Bull Content Pool

Koliko časa je minilo od prve misli o spustu s K2 do končnega uspeha?

Spominjam se, da sem med svojim projektom Broad Peak Ski Challenge pogledoval na mogočna pobočja K2, da bi videl, ali zasneženost dopušča smučarski spust. Videl sem, da je možen in pomislil, da je vredno poskusiti. Seveda se ga nisem lotil kar takoj. Tam je bila leta 2016 odprava Snežnega leoparda, naslednje leto je napočil trenutek, ko sem začutil, da sem pripravljen. Lanski prvi poskus smučanja s K2 ni uspel, odločil sem se, da se bom vrnil letos. Torej, potreboval sem tri leta od prve misli do uspešnega spusta z vrha K2.

Andrzej Bargiel med pripravami za K2 v La Graveu, Francija, januarja 2018
Foto: Kin Marcin / Red Bull Content Pool

www.planetmountain.com poroča, da ste se nad Bottleneckom (Stekleničnim vratom) 50 metrov spustili po vrvi. Dvomim, da je vaša sreča zaradi tega kaj manjša. Kakorkoli, je ta abzajl pokvaril,

vsaj za malenkost, občutek uspešnega nepretrganega smučanja?

Niti najmanj. Verjamem, da je varnost najpomembnejša stvar v gorah. Ko se ljudje iz drugih odprav vzpenjajo ali sestopajo poleg linije mojega spusta, moram biti izjemno pazljiv, da jih ne ogrožam. Tako je bilo tudi tukaj. Na ledeno podlago je zapadel nov sneg, obstajala je nevarnost, da bi lahko sprožil plaz, tako da je bila uporaba vrvi v tem primeru očitna rešitev. Kljub temu sem prav tako srečen, kot bi bil brez uporabe vrvi.

Zdi se mi, da ste se domov se vrnili kot junak. Bral sem o zlati dobi poljskega zimskega himalajizma v knjigi Iskalci svobode, nekaj tudi v knjigi Art of Freedom (biografija o Voyteku Kurtyki). Se je od tokrat v poljski družbi kaj spremenilo v odnosu do alpinistov in njihovih dosežkov?

Mislím, da se na tem področju ni nič bistvenega spremenilo. Seveda je zavládalo večje zanimanje, saj moderne tehnologije dopuščajo alpinistom, da delijo več svojih odpravarskih izkušenj z drugimi. Zgodnejši alpinisti so več raziskovali, medtem ko zdaj ni več toliko takih priložnosti.

Mi lahko poveste, koliko danes cenijo na Poljskem velike vzpone tudi v finančnem smislu? Lahko vrhunski plezalec kot profesionalc dostojno živi?

Torej, projekti, ki jih izvajam, so specifični in povezani s tveganjem, tako da je težko zlahka pritegniti sponzorje in partnerje. Moram se precej potruditi in posvetiti veliko časa, da vzbudim zanimanje, zaupanje in zberem denar za svoje odprave. Lahko rečem, da terja veliko dela, da razdelim in razpošljem gradivo, npr. kakovostne fotografije, video posnetke in druge promocijske materiale, da so moji partnerji resnično

zadovoljni z našim sodelovanjem. Posledično so trenutki, ko mi za trening preostanejo samo še noči in je faza pred odpravo težja od smučanja z osemtisočaka.

Kaj je vaš naslednji veliki cilj?

Trenutno ne razmišljam o tem. Moram se spočiti, preživeti nekaj časa z družino in prijatelji. Zima se bliža, imel bom dovolj priložnosti za potovanja in iskanje najboljših možnih razmer za smučanje in trening. Med temi izleti bomo zanesljivo delali video posnetke in jih delili z drugimi ljudmi. Ko pa si bom zastavil nov cilj, ga verjetno ne bom objavil prej kot tik pred zdajci. Stvar je v tem, da potrebujem čas, prostor in koncentracijo za treninge. **o**

Andrzej Bargiel med uspešnim vzponom na K2, 22. 7. 2018

Foto: Marek Ogień / Red Bull Content Pool

Komentar Dava Karničarja o Bargielovem spustu s K2

V prvi vrsti je čudovito, da je želja smučati z osemtisočaka in presmučati težko steno nekaj, kar mladi rod še vedno zanima. To je prima. Rešitev problema K2 je po eni strani odlična, zasluži si vse čestitke, po drugi pa je treba zdaj, ko smo spoznali dejstva, pogledati, kako je bilo opravljeno. Privoščim mu, da je imel dobre razmere, da je bilo vse optimalno, vendar je treba razločiti, ali se stvar dela trendovsko, napol virtualno in sponzorjem všečno. Z Andrzejem sva se lani precej pogovarjala. Za seboj ima veliko smučarije, je zagovornik take logike kot Hans Kammerlander: če se ne da, se sname smuči in se jih malo nese, važno je, da je narejeno. Za določene ljudi je morda to povsem sprejemljivo, ampak ... jaz bi bil še bolj vesel, če bi zadevo odsmučal zares neprekinjeno.

Smučanje z osemtisočakov izvira iz alpinizma samega. Če želimo neko smer v steni preplezati prosto, nato pa zabijemo klin in si pomagamo z njim, potem te smeri nismo prosto preplezali. Zdi se mi prav, da s tako logiko sprejemamo tudi smučanje v hribih. Andrzejju kapo dol – že zaradi tega, ker je prišel na vrh. Odpeljal je K2, vendar mislim, da bi bilo za javnost – vsaj alpinistično – prav, če bi razlikovala med čisto smučarijo in smučarijo, ki je bila opravljena z določenim popustom. Kammerlander je leta 1996 oglaševal čisto smučanje z Everesta, tudi meni je dal korajžo, vendar je smuči nekaj časa nosil (800 metrov, op. M. S.). Andrzej je opravil veliko dejanje, vesel sem ga že zato, ker se je javnost še enkrat spomnila, da je smuka z Everesta že narejena in da smo jo naredili mi. Andrzejev spust spodbuja, pravzaprav aktualizira to dejavnost.

Janja Lipužič

Pogled na morje, kanjone, gore ...

Južni Velebit

Po mnenju povprečnega Slovenca, ki je že kdaj pokukal čez planke, ima v naši regiji Hrvaška pač nepreklicno najlepše plaže, Slovenija oh in sploh najčudovitejše gore, Avstrija najboljša smučišča in Italija najslikovitejša mesta. Da je skratka vprašanje, kam na počitnice ali podaljšan konec tedna brezpredmetno, ker se tako ali tako "ve". Nak, se ne. Na mojem anketnem lističu je "pravilen" le en odgovor. Do lani nisem znala niti preračunati kun v evre, ker že vsaj od njegove uvedbe nisem šla južneje od Kolpe. Potem se mi je zgodil Velebit. Morje že imajo, morje, ampak hej – kakšne hribe!

Velehribi nad velemorjem

Na Velebitu je (skoraj) vse – vele. Za kolikor toliko verodostojen opis tega razsežnega gorskega masiva znotraj Dinarskega gorstva, ki se na dolžini 145 kilometrov in širini 30 kilometrov dviguje nad obalo Jadranskega morja oziroma pregovorno razburjenim Velebitskim kanalom, bomo potrebovali zajeten koš zložen z besedico vele. Velebit je pač veleimeniten in veleraznolik! Gorovje, ki pokriva približno 2200 km² površine, je nagubano v smeri severozahod–jugovzhod in sega od prelaza Vratnik nad Senjem pa vse tja do roba kanjona ene najlepših rek balkanske regije, Zrmanje. Delimo ga na Severni Velebit med prelazoma Vratnik, 698 m, in Veliki Alan, 1412 m, Srednji Velebit, med Velikim Alanom in prelazom Stara Vrata, 927 m, Južni Velebit, kjer so ob meji z Liko nanizani

tudi vsi najvišji vrhovi, in Jugovzhodni Velebit med prelazom Mali Alan, 1045 m, in Zrmanjo. Celoten ekosistem Velebita je zaradi geomorfološke, reliefne, klimatske in biološke specifičnosti vele dragocen. V namen zaščite najobčutljivejših območij so v devetdesetih letih prejšnjega stoletja ustanovili dva naravna parka, NP Severni Velebit in NP Paklenica, pod posebnim naravovarstvenim režimom pa so tudi nekatera druga območja, na primer Rožanski in Hajdučki kukovi ter jame Cerovačke špilje.

Obalni in kontinentalni del prečno povezuje več prelazov, poleg zgoraj omenjenih še Oštarijska vrata, 928 m, in Prezid, 766 m, na skrajnem jugovzhodu. Južni del gorstva je zadnjih petnajst let precej dostopnejši po zaslugi sodobne ceste skozi predor Sveti Rok, ki povezuje Liko z Zadrom.

*Obmorsko mestoce
Starigrad, nad njim se
dviguje Bojin kuk.
Foto: Janja Lipužič*

Filmski prizori resničnosti

Velebita oziroma njegovega majhnega dela, ki sem ga do zdaj uspela spoznati, ne morem primerjati z nobeno drugo izkušnjo. Ni fraza. Z velebitskih vrhov razgledi ne zaplavajo samo v prenesenem pomenu besede. Pljusknejo med od burje razburkane valove Jadranskega morja, se potapljajo v tolmane rečnega kanjona, na robu katerega se ti od silovitosti vtisov skoraj zvrsti v glavi. Zastanejo na osupljivih skalnih čerih, vzniklih iz pozabljene kamnite pustinje, kjer sta čas in prostor nemerljiva. Trop ovac, par psov, čreda konjev, tanek svitek dima v daljavi. Hm, ljudje?

Velebit vzbuja čudenje in občudovanje, radovednost in igrivo navdušenje. Kot ogromen doživljajski park, kjer so vsi rekviziti stoodstotno iz naravnih materialov, brez umetnih vonjev in barvil. Čisti eko! Ne le

narava s svojimi "specialnimi učinki", tudi človeška domišljija je v njihovem poimenovanju dobila krila: Pot Malega princa, Terasa nožev, Nebeška vrata, Zmajev hrbet, Paklenica, Zlata vrata, Jagin kuk, Vratolom. Prav tam, na robu kanjona smaragdne Krupe, sta Winnetou in Old Shatterhand osedlala konje in odjezdila v sončni zahod. Osrednja lika popularnih filmov, ki so jih po knjižnih predlogah Karla Maya pred mnogimi desetletji snemali v teh krajih. Sanjavo romantičnih in zen pomirjujočih, a tudi slepeče ogoljenih, odljudnih, v skrajnih razmerah celo pogubnih. "Opasnost, mine",¹ opozarjajo rdeče table z grafiko mrtvaške glave. Odmev vojne iz devetdesetih let prejšnjega stoletja še ni potihnil. Kalejdoskop posnetkov

¹ Nevarnost, mine.

Pogled na Tulove grede s primorske strani

Foto: Meta Pečak

Veliko Rujno je največja ravnica južnega Velebita.

Foto: Janja Lipužič

Mirila ob poti na Stap
Foto: Meta Pečak

in njih fragmentov na notranji strani vek migota še dolgo po tem, ko zapremo oči.

Mirila, počivališča duš

V nekih drugih časih, ko ceste še niso segle do vsakega zaselka, zdravstvene oskrbe pa so bili deležni le premožni sloji, so ljudje od tega sveta odhajali s svojih domov, visoko pod gorami Velebita. Pokopališča in cerkve so bile oddaljene več ur hoda. Sprevod s pokojnikovim truplom se je na približno polovici poti ustavil, pokojnika so odložili in mu z dvema kamnom, postavljenima ob glavo in noge, izmerili dolžino oziroma vzeli *miro* (mero). Vzglavni kamen so nadomestili z večjim, v katerega so v plitkem reliefu

Plezalski raj, eden in edini Aniča kuk
Foto: Janja Lipužič

Zanimiva markacija za mirila Foto: Meta Pečak

vklesali različne simbole, med katerimi so najpogostejše različne forme križa in solarnega kroga. Tako so nastala mirila, ki so jih takratni prebivalci častili celo bolj kot grobove. Posvečena so bila dušam pokojnih, ob njih so molili in jih krasili, medtem ko so bili grobovi, počivališča smrtnih teles, zelo skromni, pogosto celo skupni. Obred postavljanja miril je s sodobnejšim načinom življenja sredi 20. stoletja izumrl, njihovi ostanki pa so v zadnjem desetletju zaščiteni kot dobrine narodne kulturne dediščine.

Na širšem območju Južnega Velebita sta urejeni dve turistični poti ob mirilih. Nad Starigradom, ob cesti na Veliko Rujno se začne tri kilometre dolg obhod ob znožju Malega in Velikega Vitrenika. Ta mirila so zanimiva predvsem zaradi ikonografske pestrosti gravur na spominskih kamnih. Veliko nahajališče več sto miril je tudi v okolici vasice Ljubotić, ki je sicer najprikladnejše izhodišče za planinske izlete v območju Stapa. Dostop je po asfaltni cesti iz obmorskega kraja Tribanj–Krušćica.

Nacionalni park Paklenica

Osrednje območje Južnega Velebita okoli famoznega kanjona Velike Paklenice je od leta 1949, oziroma v novi državi od leta 1997, vključeno v Nacionalni park Paklenica. Na zahodu sega do manjše gorske skupine Bojinac, vzhodna meja sledi kanjonu Male Paklenice, severni rob pa predstavlja dolga sredogorska veriga na meji z Liko, od zahodno ležečega Golovrha, 1571 m, čez prvaka Velebita, 1757 m, visokega Vaganskega vrha, do Svetega brda, 1753 m, na skrajnem vzhodu.

Ta edinstveno okolje naseljuje več tisoč živalskih in rastlinskih vrst, med drugim redke vrste metuljev, ujede in divje zveri. Tudi na videz negotoljubno podzemlje daje zavetje posebej prilagojenim živim bitjem, kot so endemične vrste rakcev in netopirji. Kar dve tretjini parka sta gozdnati. Iz avtohtone vrste črnega bora so v preteklosti pridobivali zdravilno smolo *paklino*, ki je po vsej verjetnosti botrovala današnjemu imenu.

V parku je več občasnih in nekaj stalnih vodnih

izvirov, katerih lokacije so dobrodošle planincem na večdnevni pohodih. Poleg edinega oskrbovanega objekta v parku, Planinskega doma Paklenica, 550 m, lahko vodne zaloge napolnimo v zavetišču na Ivinih vodnicah, 1250 m, kjer je eden glavnih izvirov potoka Velika Paklenica. Ta po celotni dolžini struge teče le pozimi, zgodaj spomladi in jeseni, sicer pa ponikne na območju Aniča luke. Izvir Marasovac na skrajnem severozahodu parka oskrbuje zavetišče Struge, 1320 m. Manj vodnata Mala Paklenica izvira visoko pod Vlaškim gradom, kjer na 1270 metrih stoji istoimensko zavetišče. Voda je v bližini. Še vzhodneje pod Svetim brdom izvira njen levi pritok Orljača. Razen v času deževja in taljenja snega oba potoka ponikneta še pred sotočjem. Pred raziskovanjem kanjona Male Paklenice se obvezno pozanimajmo o vodostaju in vremenski napovedi. Pot ob strugi je prehodna samo v suhih pogojih. Da nevarnost ni namišljena, priča dogodek iz letošnjega poletja (avgust 2018), ko je v kanjonu italijanske Kalabrije udar hudourniške vode, ki je sledil močni nevihti, odnesel deset človeških življenj.

Urnemu in neutrudnemu planincu bi teden dni komaj zadostoval za obhod najzanimivejših vrhov. Označenih poti je veliko, razdalje in višinske razlike kar obilne. Koč z udobno namestitvijo, kakršne poznamo pri nas (z eno izjemo), ni, zato je izziv toliko večji. Čisto konkretno: pri vzponu na najbolj trofejne vrhove, kakršna sta najvišja Vaganski vrh, 1757 m, ali Sveto brdo, 1751 m, premagamo toliko višinskih metrov kot na Triglav iz doline Vrat. Po možnosti v enem dnevu, če se nam s seboj ne ljubi tovoriti vse potrebne opreme za prenočevanje v zavetišču. Naši mali odpravi se že ni ljubilo. Med tremi možnimi dostopi z juga smo izbrali četrtega, severnega. Pravzaprav se slednji vsem, ki na Južni Velebit pripotujejo od severozahoda, ponuja kar sam. Kmalu nam je postalo jasno, zakaj ni ravno najbolj množičen ... Začetek je bil obetaven. Z avtoceste smo zapeljali na izvozu Sveti Rok, zavili proti Gospiću in v zapuščenih vasi Raduč že v drugem poskusu našli tablo za "Bunovac, Paklenica". Vir je namignil, da je cesta slaba, a normalno

prevozna. Je in ni. Je slaba in ni čisto normalno prevozna. Potem ko je avto s povprečno potovalno hitrostjo 10 km/h preživel desetkilometrski makadamski rodeo, zagonetne odcepe in srečanje s šleperjem (vlačilec s priklopnikom), širšim od cestišča (saj ni res, pa je), smo se končno ustavili na livadi Bunovac, 1100 m. Nobene žive duše. Na kažipotu večjezični "Kretanje izvan označene staze je opasno".² Mimo je pripeljal konvoj kombijev posebne enote za demontažo min. Vprašujoči pogledi, gremo, obrnemo? Vir je obljubil, da bo začetno nelagodje kmalu minilo, da je pot varna. V bližini nevarnih con se je treba samo strogo držati omejitev gibanja v koridorju desetih metrov. Držali smo se ga kot klopi in ga zožili še za po-

Z vrha Aniča kuka je čudovit pogled na morje okoli Starigrada.

Foto: Janja Lipužič

Leta 2016 je uprava parka v podzemnih predorih na začetku kanjona Velike Paklenice, nekdanjih bunkerjih JNA (Jugoslovanske ljudske armade), odprla moderno predstavitevno središče. V njem so med drugim večnamenska multimedijška dvorana, manjša plezalna stena z napotki o zavezovanju vozlov in varni hoji v gore, prodajalna spominkov in bar. Posebna razstava je posvečena pionirjem plezanja v Paklenici, med njimi Dragutinu Brahmju, ki je leta 1938 prvi skušal preplezati steno Aniča kuka in se pri tem smrtno ponesrečil. Središče je stalno odprto od prvega maja do konca septembra.

lovico. Že prva gozdna strmina je upehala skrb in z vsakim naslednjim korakom je bilo razpoloženje vedrejšje. Pot vzdolž širokega, rušnatnega grebena do najvišje točke Velebita, ki je v resnici dokaj neizrazita izboklina, je udobna trasa za planinske uživače. Na dnu strmih gozdov Lika, na drugo stran zalivček morja, vmes ritmičen niz vrhov, ki jim (še) ne vemo imena. Nazaj grede smo odkrili še odcep za Brundo. Mine so; tako kot so medvedi, volkovi in risi. Prihuljeni v divjini, nevidni, neslišni. Če drug drugemu ne posegamo v teritorij, je verjetnost za srečanje zanemarljiva. Vzpona in sestopa je za pet ur, višinskih metrov dobrih sedemsto. Velelepo!

² Gibanje zunaj označene poti je nevarno.

Kudin most nad reko Krupo sestavlja dvajst lokov, izdelanih iz sadre.
Foto: Janja Lipužič

Forma viva

Zahodno od Narodnega parka Paklenica je mreža planinskih poti redkejša, tudi zavetišč je bistveno manj. Gozdne ceste globlje v notranjost prikrmarijo s severa, z morske strani moramo vse vzpone opraviti peš. Ture so praviloma dolge in naporne. Po sredini območje preči velebitska planinska pot VPP z več zahtevnimi odseki v zelo odmaknjeni divjini. Katerikoli vrh omenimo, naredimo krivico vsem, ki jih izpustimo. Po razgledih gremo na Veliki Sadikovac, 1286 m, Konjevačo, 1381 m, Siljevačo, 1450 m, Veliki Stolac, 1406 m, Visočico, 1619 m, po veleplaninsko pustolovščino v skupino Stap. Eno najbolj presenetljivih območij Južnega Velebita je prava *forma viva* kraških pojavov v vseh prostorskih dimenzijah, nadzemni, tuzemni in podzemni. Za njeno odkritje je zaslužen gorniški entuziast in neutrudni raziskovalec Velebita Slavko Tomerlin, ki je uredil in označil poti do najzanimivejših točk, kot so labirinti Kamenne galerije, čepeči Čučavac, fenomenalni Kuk Stapi-na, 1124 m, Debeli kuk, 1269 m, in sredi rajске livade postavil zavetišče Tatekova koliba.

S spoznavne ture na Stap smo se vrnili poklapani in dolgih nosov. S spoznanjem, da označene poti niso

vedno to, za kar se izdajajo na zemljevidih, oziroma še huje – da jih sploh ni (več). Nekatere očitno opuščajo, pohodnikov pa ni dovolj, da bi ostale uhojene. Tavanja po ravnici Bili Sinokos nas je rešil star pastir in pospremil do šibke stezice v gozd.

"Samo ravno gore, ne možete se izgubiti."³

Brez problema smo jo izgubili. Smo pa našli, česar sploh nismo iskali – ogromno jamo Vrtlina in srhljivo globoko brezno, brrr. Na kratko: severna pot iz vasi Ljubotić od miril dalje ni več označena, od prevala pod Ravno koso pa ni več sledljiva, teren je povsem zaraščen in nepregleden.

Za pravljčni konec

Za konec reportaže se preselimo na skrajni severovzhod Južnega Velebita, v skupino Crnopac, ki se dviga med prelazom Prezid med Obrovcem in Gračcem ter kanjonom Krupe na jugu. Širši javnosti jo je odkril kdo drug kot že omenjeni Slavko Tomerlin - Tatek. Po njegovih zaslugi je pravljčno lepa Pot Malega princa, ki obkroži Bili kuk, 1171 m, med najbolj poznanimi planinskimi potmi celotnega Velebita. Za obhod velike pentlje skupaj z Velikim Crnopcem, 1403 m, v južnem, in Kito Gačešino, 1227 m, v severnem delu skupine, potrebujemo urne noge, nekaj izkušenj, smisel za orientacijo in obvezno – fotoaparat! Pod Crnopcem so odkrili največji jamski sistem Hrvške, dolg več kot štirideset kilometrov, v katerem po razsežnosti izstopa jama Munizaba. Največja in obenem z jamskim okrasjem najbogatejša turistična jama Cerovačke špilje je skrita v bližini Gračca. Odkrili so jo v začetku prejšnjega stoletja med gradnjo železniške proge, njene dimenzije pa z odkrivanjem novih rovov in prehodov ves čas naraščajo. Zaradi prenove dostopa in ureditve muzeja bodo jame v naslednjih dveh letih menda zaprte. Odprto pa ostaja naše vabilo na raziskovanje Južnega Velebita. Vseh kotičkov, ki jih nismo utegnili niti omeniti, kaj šele opisati. Nekaj kun je še ostalo v denarnici in krompirjeve počitnice niso prav daleč. Jesen tam doli je menda velepravljčna ...

³ Samo naravnost gor, ne morete se izgubiti.

Informacije

Kako do izhodišča: Iz osrednje Slovenije se čez najbližji mejni prehod priključimo na avtocesto proti Zadru. Za predorom Sveti Rok in cestninsko postajo Maslenica zavijemo desno na obalno cesto. V Starigradu poiščemo oznake za Veliko Paklenico (Anića kuk), nasproti gostišča Marina pa sledimo oznakam za Veliko Rujno (Bojin kuk). Lahko pa za predorom Sveti Rok in cestninsko postajo Maslenica zavijemo levo proti Obrovcu. Pri kažipotu za Sveti Rok zavijemo na asfaltno, kasneje makadamsko cesto in se mimo cerkvice sv. Franje v ovinkih pripeljemo na izravnavo na zahodni strani gore (Tulove grede). Za kanjon Krupe

s cestninske postaje Maslenica sledimo Obrovcu oziroma Gračcu do desnega odcepa za Krupo.

Literatura: Alan Čaplar: *Velebitski planinarski put*. HPS, 2012.
Alan Čaplar: *Planinarski vodič po Hrvatskoj*. Mozaik knjiga, 2015.
Narodni park Paklenica, priloga *Planinskega vestnika*, 6/2011.

Spletne strani: www.pp-velebit.hr.

www.np-paklenica.hr.

www.pdpaklenica.hr.

Zemljevidi: *Južni Velebit I*, SMAND 18, 1: 25.000.

Južni Velebit III, SMAND 18b, 1: 30.000.

Nacionalni park Paklenica, SMAND 19, 1: 25.000.

Aniča kuk, 712 m, in kanjon Velika Paklenica

Južni
Velebit

Mogočni kanjon Velike Paklenice je verjetno najbolj poznana naravna znamenitost Velebita, 350 metrov visoka severozahodna stena Aniča kuka pa plezalski Olimp, ki privablja vrhunske plezalce iz vsega sveta. Se pridružite? Seveda vas ne vabim v navpične stene, hrbtina stran gore je na srečo dostopna tudi običajnim planincem z nekaj izkušnjami. Najlepši pogled na kanjon je prav z vrha Aniča kuka, ki je nasploh imeniten razglednik. Na eni strani morje, na drugi najvišji vršaci okoli Vaganskega vrha, vmes vse prelesti gozdnatega sredogorja. Si lahko želimo še kaj več? Miru in tišini se bomo naužili na stezicah visoko nad turistično transverzalo skozi dno kanjona, ki se ji priključimo ob povratku. Spotoma lahko obiščemo še podzemni svet, jamo Manita peč ali predstavitveno središče Paklenica v nekdanjih bunkerjih in tako zaokrožimo čudovit spoznavni dan v osrčju naravnega parka.

Zahtevnost: Zahtevna označena pot. Zadnji del vzpona na vrh poteka po skalnem, zakraselem terenu, ki terja zanesljiv korak in oporo rok.

Pogled na kanjon Velike Paklenice z vrha Aniča kuka Foto: Janja Lipužič

Priporočamo v suhem vremenu.
Oprema: Običajna planinska oprema, čelada, priporočljive so tudi rokavice.
Višinska razlika: 700 m
Izhodišče: Parkirišče v kanjonu Velika Paklenica, 80 m. Parkiramo lahko pri vstopu v kanjon ali približno dva kilometra nižje pri recepciji parka, če je

zgornje zasedeno. Za obisk parka plačamo vstopnino.

WGS84: N 44,294690°, E 15,458224°

Koča: Planinski dom Paklenica, 480 m, odprt vse leto, telefon +385 977 55 76 54, e-pošta dom.paklenica@gmail.com

Časi: Izhodišče–Aniča kuk 1.45 h
Aniča kuk–Jurline–Planinski dom

Bojin kuk, 1110 m

Južni
Velebit

Bojinac je po velikosti ena bolj butičnih, v vseh drugih ozirih pa atraktivnejših skupin Južnega Velebita. Zaseda strateško pozicijo med morsko obalo in največjo velebitsko ravnico Veliko Rujno, onstran katere se teren zlagoma dviguje proti vrhovom Višerujne oziroma Debelega brda, 1632 m. Ima vse, kar imajo "veliki": kraljevske razglede, vrh, za katerega se je treba malce pomujati, ravno toliko, da ostane dlje v spominu, predvsem pa je to območje neverjetne razburkanosti kraškega reliefa, tako značilnega za celotno gorstvo. Prvak fotogeničnosti je brez dvoma Jagin kuk, stolpič falične oblike, srce skupine pa njen najvišji vrh Bojin kuk, na katerega pripeljeta dve označeni poti. Nobena ni čisto enostavna, je pa pristopna za stopnjo zahtevnejša od sestopne. Izlet lahko z izbiro nižjega izhodišča, na primer na koncu asfaltirane ceste, 650 m, ali pa kar v obmorskih Milovcih, raztegnemo za poljubno število ur. Še opozorilo: sestopna pot je v spodnji polovici slabo označena, kažipotov ni, zato ji je v obratni smeri zelo težko slediti.

Na poti na Bojin kuk Foto: Janja Lipužič

Zahtevnost: Zahtevna označena pot, v kratkem delu zavarovana z jeklenicami (B). Teren je močno razčlenjen, zakrasel in zahteva veliko pazljivost pri hoji. Posebej opozarjamo na kačel!
Oprema: Običajna planinska oprema. Obvezna je čelada, zelo uporabne so

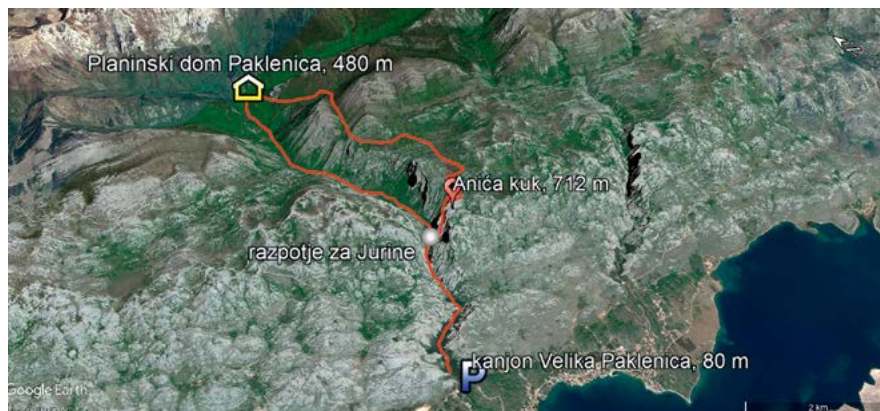
rokavice. Manj večjim priporočamo tudi komplet za samovarovanje.

Višinska razlika: 350 m

Izhodišče: Parkirišče pri cerkvi na robu planote Veliko Rujno, 900 m. Približno 15 kilometrov ceste je delno asfaltirane, delno makadamske (ni za

Aniča kuk, 712 m, in kanjon Velika Paklenica

Južni
Velevit

moramo večkrat poplezati. Prave poti ni, najlažje prehode kažejo zanesljive markacije. Med navdušenim razgledovanjem z vrha pazimo, da ostanemo z nogami na trdnih tleh!

Sestop: Po poti vzpona se spustimo do kažipota za Jurline. Nadaljujemo desno in na naslednjem razpotju levo v prijazno, samotno dolinico (desno možnost sestopa v dolino v Seline). Gremo mimo zapuščenih zaselkov Jurline (desno odcep za Malo Paklenico in Ivine Vodice, levo Aniča luka) in Škiljiči nadaljujemo bolj ali manj vodoravno proti Malim Močilom. Tu se lahko odločimo še za vzpon na bližnji Črni vrh, 1110 m, (v obe smeri približno 1.45 h), sicer pa se usmerimo strmo navzdol proti Planinskemu domu Paklenica, 480 m. Skozi kanjon Velike Paklenice se po lepo urejeni turistični poti, ki opozarja na številne lokalne zanimivosti, vrne mo na izhodišče.

Janja Lipužič

2.45 h

Planinski dom–Velika Paklenica–izhodišče 1.30 h

Skupaj 6 h

Sezona: Kopni letni časi, najbolje spomladi ali jeseni. Poleti so temperature za hojo previsoke. Konci tednov so zelo obljudeni, poskusite se jim izogniti.

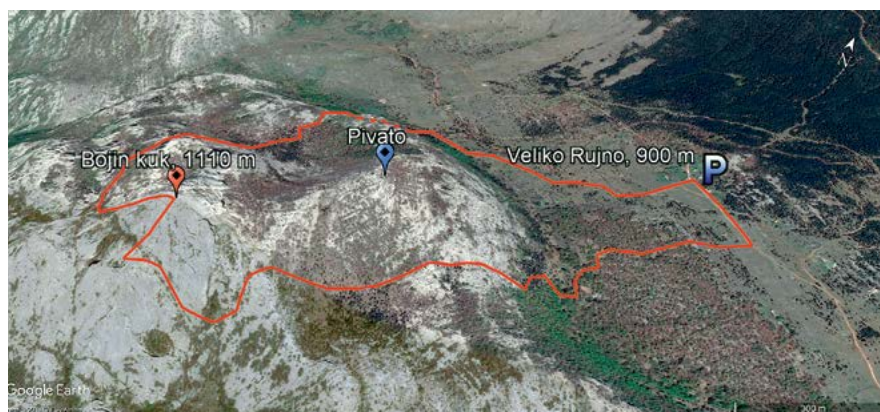
Vodnika: Alan Čaplar: *Velevbitski planinarski put*. HPS, 2012; Alan Čaplar: *Planinarski vodič po Hrvatskoj*. Mozaik knjiga, 2015.

Zemljevid: Nacionalni park Paklenica, SMAND 19, 1: 25.000

Vzpon: Po tlakovani poti gremo mimo predstavitvenega središča parka in se vzpnemo na Klance do desnega odcepa poti. Prečkamo potok in se vzpenjamo precej strmo navzgor mimo zanimivih spodmolov pod atraktivno steno Aniča kuka, 712 m. Na razpotju za Jurline gremo desno do vznožja vzhodnega pobočja gore, kjer se začne nekoliko zahtevnejši del. Čez strmo, izrazito razčlenjeno in ostro skalovje

Bojin kuk, 1110 m

Južni
Velevit

razpotju zavijemo desno. Začne se nekoliko težavnejši del ture, kjer moramo občasno uporabiti roke in paziti na pasti kraškega terena. Čez gladke plošče pridemo do vznožja strme južne stene, ki jo zmoremo s pomočjo niza jeklenic. Končajo se malo pod vrhom, do katerega še kratko poplezamo.

Sestop: Sestopimo na zahodno stran. Zelo razgibana pot se takoj pod vrhom spusti v strm žleb, vijuga med razbrzdanimi skalnimi stolpiči, čez travnate jase in zglijane plošče vse do slabše označenega razpotja. Tam gremo desno proti sedelcu, kjer se odpre pogled na Veliko Rujno in nadaljujemo do večje skale, kjer napis usmerja proti jami/zavetišču. Pot po nekaj minutah zapustimo in zavijemo levo na šibko stezo, označeno z rdečimi pikami (redke markacije so v nasprotni smeri, nižje tudi te zginejo). Pri stiku s prečno stezo zavijemo desno, potem pa bolj ali manj po občutku v severovzhodni smeri sestopimo do izhodišča.

Janja Lipužič

vsak avto in vsakega voznika).

WGS84: N 44,357684°, E 15,424602°

Časi: Izhodišče–Bojin kuk 2.30 h

Bojin kuk–izhodišče 2 h

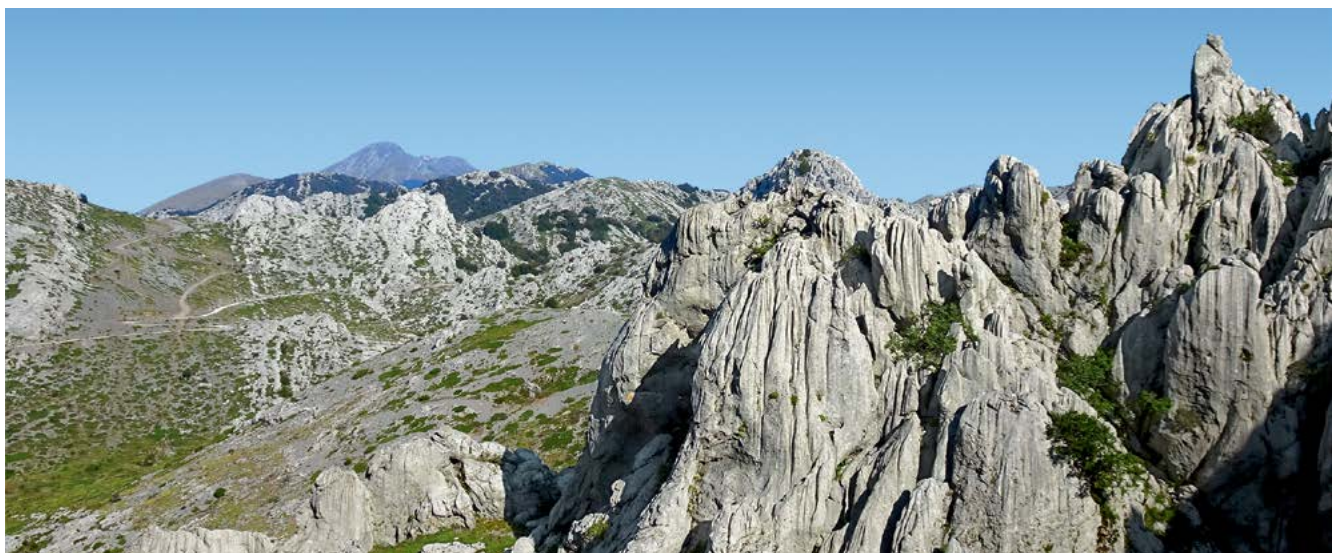
Skupaj 4.30 h

Sezona: Kopni letni časi, najbolje spomladi ali jeseni. Poleti so temperature za hojo previsoke.

Vodnika: Alan Čaplar: *Velevbitski planinarski put*. HPS, 2012; Alan Čaplar: *Planinarski vodič po Hrvatskoj*. Mozaik knjiga, 2015.

Zemljevid: Nacionalni park Paklenica, SMAND 19, 1: 25.000

Vzpon: Po cesti gremo kratko nazaj, nato prečno čez travnika (slabše označeno) proti vznožju kopastega in poraščene vrha Pivato. Skozi gozdič in čez prve strmejše odstavke ga obidem po vzhodni strani. Pod navpično steno Bojinoga kuka, 1110 m, par korakov s poti, je votlina, ki v sili lahko služi kot zatočišče. Nadaljujemo levo proti Starigradu in Jaginem kuku, vendar že na naslednjem

Začetni del poti na Tulove grede Foto: Meta Pečak

Ni jih mogoče spregledati. Opazil jih je zanesljivo vsak, ki se je kdaj peljal skozi avtocestni predor Sveti Rok nad Zadrom. Tesno stisnjena gruča bleščeče belih apnenčastih stolpov in stolpičev s skupnim imenom Tulove grede je ena najslikovitějšíh vedut Južnega Velebita. Verjetno ga ni ljubitelja gora, ki mu ne bi

vzbudile koprnečih idej. Območje je žal še dobrih dvajset let po vojni minsko eno najbolj kontaminiranih, pristop na goro je bil dolgo onemogočen. Danes je očiščen in varen celoten koridor okoli ceste in označene poti. V spomin na padle vojaške so jo poimenovali Put hrvatskih branitelja. Cesto čez prelaz Mali Alan, po kate-

ri se gosposko pripeljemo prav pod vršne stene, so zgradili v avstro-ogrski monarhiji v začetku 19. stoletja. Predstavljala je takrat edino in zelo pomembno povezavo kontinentalne in obmorske regije v tem delu Velebita. Čez greben se s spremembo vremena rade prelivajo megle in podijo vetrovi, zato za vzpon izberite jasen

Pot ob reki Krupi

Bolj ko prodiramo v notranjost Velebita, dragocenejšje skrivnosti je pripravljen deliti z nami. Kanjona deviško bistrih gorskih rek Zrmanje in Krupe na skrajnem vzhodnem robu pogorja sta dva takšna dragulja narave, ki ju na srečo še niso odkrile trume obiskovalcev. Medtem ko je Zrmanja plovna in jo je najlepše doživeti prav z rečne gladine, bodisi na raftu bodisi na turistični ladjici, je ob desnem bregu Krupe od sotočja pa skoraj do izvira urejena planinska pot. V opisih se zaradi pogoste (zlo)rabe izogibam pridevniku pravljichen, ampak tokrat si dovolim izjemo – pot ob Krupi je pravljichen! Prodorna energija vode, slapiči, kaskade in tolmini, skupaj z bujnimi oazami ob rečnih okljukah sobivajo v silovitem kontrastu z mrtvo pustinja kamnitega krša, v kateri je pogreznjeno rečno korito. Edini prehod na drugo stran gre čez dvesto let star Kudin most, ves zgrbljen, vegast in – popoln. Energije okoli samostana Krupa so onkraj fizičnega izkustva, a enako močne. Izlet je brez višinskih in časovnih normativov, zgolj za dušo.

Na obrežju Krupe vodi prelepa planinska pot. Foto: Janja Lipužič

Zahtevnost: Lahka označena pot. Odsek med Kudinim mostom in Krnježo je zahteven (jeklenica, klini).

Oprema: Običajna planinska oprema, dobra obutev in palice.

Višinska razlika: 400 m

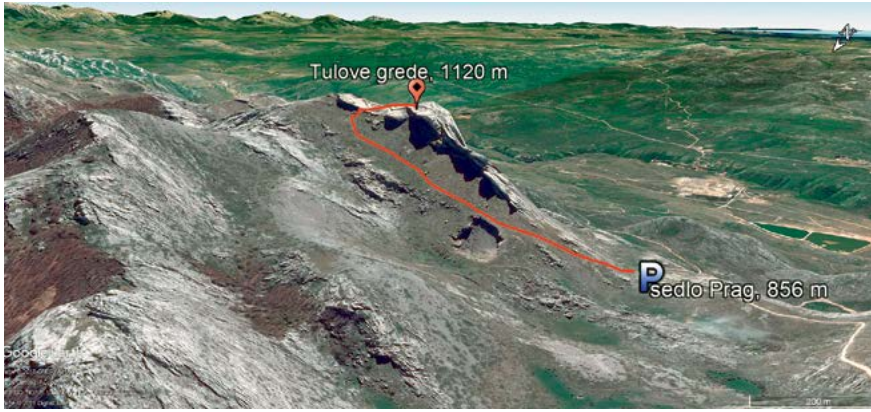
Izhodišče: Zaselek Ravni Golubič, 370 m, kjer sledimo oznakam za Vratolom. Izhodišče je približno en kilometer od glavne ceste.

Tulove grede, 1120 m

Južni
Veľebit

PLANINSKI VESTNIK | oktober 2018

dan. Razglede s Tulovih gred opisujemo s superlativi.

Zahtevnost: Zelo zahtevna označena pot. Pri vzponu pomaga nekaj metrov jeklenic, več skokov je treba preplezati brez varoval (I). V vršnem delu bi si želeli kakšno markacijo več. Nekaj pomankljivo označenih prehodov, vključno z mestom, kjer smo stopili na vrh, si je dobro zapomniti že pri vzponu, da slučajno ne zaidemo v težave. Poleg plezalcev in planincev se v skalah

menda rade zadržujejo tudi kače.

Oprema: Običajna planinska oprema, čelada, priporočljive so rokavice.

Višinska razlika: 270 m

Izhodišče: Sedlo Prag, 856 m. Manjše parkirišče je za dolgim zidom. WGS84: N 44,263681°, E 15,647981°

Časi: Izhodišče–Tulove grede 1 h
Tulove grede–izhodišče 1 h
Skupaj 2 h

Sezona: Kopni letni časi od spomladi do jeseni

Vodnik: Alan Čaplar: *Planinarski vodič*

po Hrvatskoj. Mozaik knjiga, 2015.

Zemljevid: Južni Veľebit III, SMAND 18b, 1:30.000

Vzpon: Začetni del poteka po dobro uhojeni poti čez nezahtevno skrotje in se zlagoma ovije okoli zahodnega boka gore. Odpirajo se razgledi na pokrajino proti severu in zahodu ter številne s škrapljami nabrazdane stolpiče, ki dajejo zavetje ljubkim travnatim jasam. V amfiteatru pod stenami se začne težji del. Tu se moramo večkrat ozreti za nekoliko redkejšimi oznakami, ki nas usmerjajo v strmem skalnem svetu. Ob poti naletimo na več odcefov (alpinistični vrh Tul, Vidilica, Srednji vrh), naša smer pa sledi zahodnemu vrhu, na katerem plapola hrvaška zastava. Nekaj prehodov je precej ozkih, na kratkem odseku pomagajo tanke jeklenice, večkrat moramo poplezati brez varoval. Tik pod vrhom je eden zagonetnejših prehodov.

Sestop: Sestopimo po poti vzpona.

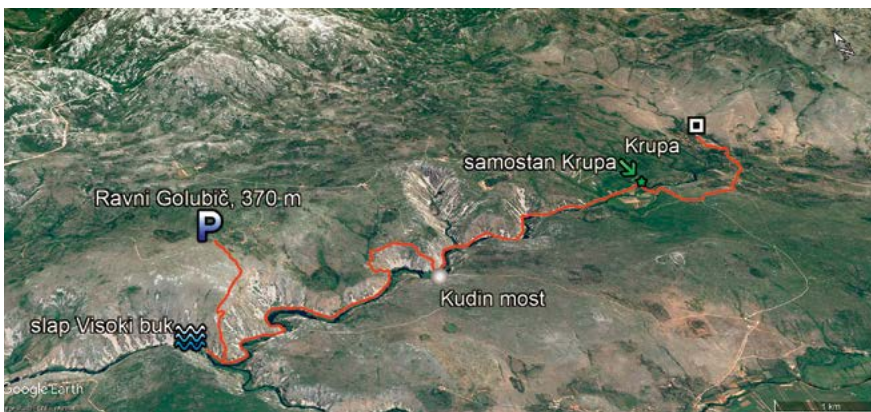
Janja Lipužič

Pot ob reki Krupi

Jugo-
vzhodni
Veľebit

PLANINSKI VESTNIK | oktober 2018

WGS84: N 44,199867°, E 15,819858°

Časi: Izhodišče–Kudin most 3 h
Kudin most–samostan Krupa 1.45 h
Skupaj 4.45–5 h

Sezona: Kopni letni časi, najbolje spomladi ali jeseni. Poleti so temperature za hojo previsoke. Po obilnih padavinah in v času taljenja snega je pot zaradi visokega vodostaja neprehodna!

Vodnik: Alan Čaplar: *Planinarski vodič* po Hrvatskoj. Mozaik knjiga, 2015.

Zemljevid: Južni Veľebit III, SMAND 18b, 1:30.000

Opis: Iz vasič gremo po označeni poti južno proti robu kanjona. Tu se odpre pogled na sotočje obeh rek, kjer pogosto vidimo tudi raftarje in kajakaše. Po strmi stezi čez pobočje (Vratolom) se spustimo približno 300 višinskih metrov do obale. Za prvim desnim ovinkom buči eden najlepših slapov Visoki buk. Po ogledu se vrnemo na razpotje in nadaljujemo vzdolž orografsko desnega brega proti Kudinemu mostu. Pred njim se moramo zaradi strme stene, ki ovira prehod, povzpeti

vsaj 150 metrov do samotne domačije Veselinović (parkirišče, možnost povratka) in se nato ponovno spustiti na obrežje. Od mosta do izliva Krnježe lahko nadaljujemo na dva načina. Izkušeni planinci gredo po zahtevni zavarovani poti, nadelani v strmi steni tik nad vodo, vsi drugi se vrnejo nazaj v breg do hiše in od tam vzhodno proti sotočju s Krnježo. Pot se spusti v strmih serpentinah. Za prečkanje reke je treba nekaj improvizacije oziroma spretnosti pri prestopanju kamnov, mostu ni. V nadaljevanju ni večjih posebnosti, hodimo ob reki, ki je v tem delu bolj umirjena, ali tik nad njo čez groba melišča. Pot se v zaključku odmakne od brega, gre čez široke travnike in po kolovozu do starega pravoslavnega samostana Krupa. Izvir je par kilometrov višje v istoimenski vasi. Ker je izlet "enosmeren", si moramo urediti prevoz na izhodišče.

Janja Lipužič

Mišjeritka in njena nečedna družina

Kristina Menih

Zgodnje jutranje meglice so še zakrivalle vršace gora, rahla sopara ob njihovem vznožju pa je naznanjala še en razgret poletni dan. Stenar, Bovški Gamsovec, Križ, Planja, Razor in seveda Triglav so še uživali v jutranjem hladu, ko so prvi planinci z znojnim čelom koračili proti njim.

Kako prijetno mrzla voda bo danes, se je veselil črni močerad Dare, ki je bolj kot noči číslal zgodnjo jutranjo svetlobo. Že navsezgodaj je vstal, se pretegnil, izdatno zazehal, prežvečil zajtrk in se podvzival proti gorskemu jezeru, lenobno raztegnjenem le nekaj metrov niže od planinske kočice.

"Ne me hecat, kaj pa je zdaj to?" je osupnil ob pogledu na drobne črne kakce, raztresene vse naokoli.

Očitno je bil spet na delu eden od neotesanih Mišjerepcev. Odkar se je njihov rod priselil v močeradove kraje, se je dotlej mirno življenje obrnilo na glavo. Mišjerepci, ki jih je vodila nemarna mati Mišjeritka, so bili namreč izredno neotesana drhal mestnih miši, ki so iz pregretega betonskega mesta pribežale v gore in se zaradi grdega obnašanja hitro priskutile vsem, ki so prišli z njimi v stik.

"Le zakaj so taki packi, da ne pospravijo za seboj svojih izločkov?" se je jezil Dare in hitel plavanju naproti. Z Mišjerepci je močerada vezala neprijetna, a poučna izkušnja. Veste, ta mišji klan se je v gore preselil, ker so jih zaradi številnih prekrškov in slabih navad izobčili iz mesta v dolini. Lačni in žejni so najprej potrkali prav na Daretova vrata in gostoljuben, kot je bil, jim jih je na stežaj odprl. Tudi pogostil jih je, kot se za goste spodobi, in jim slednjič celo posodil hrano, saj so mu miši zatrdile, da mu bodo prav vse dvojno vrnile. Toda Mišjerepci niso snedli le vsega živeža, ampak tudi svojo obljubo, in močeradu niso ničesar vrnili. Tako se je prijateljstvo med njimi razdrlo, še preden se je sploh začelo. Poniglavi Mišjerepci so pozabili na svoj dolg tisti hip, ko so odkrili pot v planinsko kočico. Tamkaj je bilo namreč hrane še več, kot so si jo kdajkoli pozeleli, in ker jim je bilo mar le za lastne želodčke, si niso belili glave z močeradovo prehrano in še manj s slabo vestjo.

Navsezgodaj tistega jutra je Jože, oskrbnik planinske kočice, napejnal možgane, kaj naj pripravi za zajtrk. V jedilnici so se že gnetli prvi neučakani planinci, ki so noč nemirno prespali na skupnih ležiščih. Lačni in žejni so nestrpno pričakovali jedače in pijače, preden

si oprtajo nahrbtnik in jo mahnejo Sovatni, Stenarju ali Pihavcu naproti.

Oskrbnik je vse bolj živčno šaril po kuhinji. Iz kredence je jemal krožnike in skodelice za kavo, jih raztreseno razpostavil na mize in se brž posvetil kuharskim receptom. Njegova žena Mara, katere kuharsko izvirnost sta dokazovala tolsto telo in kulinarična duša, je bila primorana dan poprej vzeti pot pod gozdarje in na vrat na nos oditi v dolino, saj je v kuhinji zmanjkalo kvasa in fižola, zato se je moral s kuharskimi podvigi spopasti kar sam. Oskrbniku res ni bilo lahko, saj dotlej še nikoli ni vihtel kuhalnice, čeprav je, roko na srce, tu in tam tudi on zakuhal kakšno kašo in nakuhal neumnost pa tudi slabo voljo je znal zamesiti.

Med stikanjem za primerno hrano, ki naj bi jo postavil na mizo, je v predalu našel ovsene kosmiče, iz hladilnika je na plano potegnil mleko, jogurt in sir, pa tudi jajca je našel in jih v loncu preлил z vodo, preden jih je postavil na štedilnik. Zatem ga je izmučilo le še vprašanje: kje se skriva kruh. V predalu ga ni bilo, v omari tudi ne. Le kam ga je Mara spravila, se je čudil in še naprej iskal.

"Kaj pa, če je tu notri?" je pomislil ob pogledu na platenno vrečko na polici. Brž jo je prijel v roke, odvezal vrvico in pokukal notri. V vrečki je res tičal debel hlebec in oskrbnik si je oddahnil. A le za trenutek.

"Ja, kaj pa je tole?" se je začudil, ko je v vrečki poleg obgrizenega hlebca opazil drobne temno rjave bobke, še najbolj podobne mišjim kakcem.

"Ne me basat, saj to so mišji *dreki*," se je tako razburil, da mu je rdečica nemudoma obarvala lice, in iz vrečke stresel nemarno packarijo, ki so jo za seboj pustili nepovabljeni gostje. Ja, res so bile miši. Tiste iz rodu daleč naokoli znanih nekulturnih Mišjerepcev seveda. Ampak Jože tega ni vedel, saj je bil samo človek. Brž je poiskal mišselovko in jo nastavil na polico, kjer je poprej stala vrečka s kruhom.

Gospodična in njena pitbulka Dixie sta se po dolgem času spet pripeljali v zadnjo dolino pod Triglavom. Ker sta pod gore pobegnili pred močno soparo, ki je

Ko je v hiški zavladal nočni mir, je na klopi pred hiško oživel nahrbtnik. Iz njega so se kot kroglice s strgane ogrlice trkljale miške.

Ilustracija: Jernej Kovač Myint

oteževala življenje ob morju, sta uživali v svežem planinskem zraku pred hiško.

"Jutri greva planinarit," se je med lenarjenjem domislila gospodična. Dixie si je s tačko prekrila oči in si privoščila izdaten počitek, saj je zaslutila, da bo naslednji dan naporen.

Gospodična je zelo redko menjala svoje odločitve, zato sta se že ob svitu vzpenjali visoko nad Belim potokom proti Kriškim podom, ki jih je gospodična izbrala za cilj. Steza je vijugala skozi gozd in dalje med rušjem, visokogorskimi travniki in melišči. Ob pogledu na bližnje jezero se je gospodična odločila, da si malo odpočijeta ob njem. Nahrbtnik je položila na brežino in si privoščila požirek osvežujoče pijače iz plastenke, za Dixie pa jo je nalila v njeno skodelo. Srkali sta vsaka svojo vodo in občudovali vsaka svoj svet. Nad jezerom vzhičena gospodična je posnela več fotografij, Dixie pa je v njem zagledala plavajočega močerada.

"Hej, ti, ali ne veš, da se v gorskem jezeru ne sme plavati?" ga je obljajala.

"Jaz in druge gorske živali smemo, le domače živali in ljudje ne smete," jo je podučil močerad.

"A, tako," je povesila ušesa pitbulka in si znova prisegla, da bo v bodoče bolj preudarna.

"Nehaj lajati," je gospodična zabičala Dixie, saj ni vedela, da se žival pogovarja z močeradom, ki ga še opazila ni.

Planinka Minka je zelo slabo spala na skupnih ležiščih. Vso noč se je nemirno obračala in komaj pričakala svitanje. Brž se je oblekla in potem po stopnicah pohitela v jedilnico.

"Joj, saj imam vendar preluknjano nogavico," je z grozo ugotovila med hojo in razmišljala, kako se je to sploh lahko zgodilo, saj sta bili obe nogavici še včeraj zvečer celi.

Jasno, da niti pomislila ni na miš, čeprav je luknjo zakrivila prav ona, miška Miša, Mišjeritkina najljubša hči.

"Miša, ti si najbistrejša med vsemi, vedno in povsod se boš znašla," jo je mati pogosto pohvalila pred ostalimi otroki, da so ti zavistno zavili z očmi in nekateri celo zaškrtili s svojimi ostrimi zobki.

Mišjeritka se je podvizala v najbolj skrit del predala tisti hip, ko je nad seboj zaslišala razburjen oskrbnikov glas, ki ni obetal nič dobrega.

"Očitno nas je odkril," je logično sklepala miš ob opazovanju človeka in bliskovito razmišljala, kako bo pravočasno rešila svoje otroke, saj so se takrat vsi drževali v planinskem domu. Da bi jih opozorila s cviljenjem ali škrebjanjem, seveda ni prišlo v poštev, saj bi jo slišal tudi oskrbnik.

"Dokler se ne umakne, moram počakati na varnem, potem pa brž poiščem otroke in skupaj jo popihamo proč," je sestavljala reševalni načrt.

Iz zgornjega nadstropja je, obut v copate, prihajal

planinec Martin. Med številnimi je poiskal svoje gojzarje. Usedel se je na klopco in se nameraval preobiti, ko je iz levega čevlja pokukala miš.

"Hej, kaj pa ti v mojem obuvalu?" se je začudil Martin. Mišjeritkin najstarejši sin Mig, ki je prenočil v Martinovem čevlju, je začutil svoje srce globoko v drobovju, a je vseeno pogumno skočil ven in se pognal na plano.

Martin si je pobljže ogledal svoj čevelj in v njem našel kupček *drekcev*.

"O, ti fuj, pri vas pa imate zelo neotesane miši!" je hudomušno namignil oskrbniku, ki je prav takrat ves za-ripel v obraz prihrumel izza vogala.

"Vem, vem! Ne vem, kaj so naredile vam, meni so obgrizle kruh, zato vam ga za zajtrk ne bom mogel postreči," se je hudoval Jože.

Veronika je tisto noč kar prebedela. Na skupnih ležiščih nikoli ni dobro spala, tokrat pa jo je za povrh tudi nekaj tiščalo in jo nenehno žgečkalo okoli bokov, da se je obračala kot slabo naložena vreča na vozu. Ko je zjutraj potipala žep na trenirki, je v njem začutila mehko kepico. Ampak, o groza, tista kepica je oživila. Premaknila se je, iz nje se je izvila čisto prava miš! Veronika bi najraje zavpila, a je od silne groze čisto onemela in zgolj zgroženo opazovala drobno živalco, ki se je izvila iz njenega žepa in bliskovito pobegnila. Seveda, uganili ste, bila je Mišjerepka Perka. Tista, ki je oboževala mehka ležišča.

Dixie in gospodična sta se po imenitno preživetem planinskem pohodu zlagoma vračali v dolino. Opazovali sta večerno modro nebo, spogledujoče se z ržnato paletu.

"Glej glej, kako dobro se vidi Zasavsko koč tam gori na Prehodavcih," je sama sebi mrmrala gospodična.

"Hov, hov, upam, da se ne boš domislila, da bi jutri odšli še tja," je pripomnila Dixie, ki je gospodična k sreči seveda ni razumela.

Vse počasneje sta ubirali stezo proti domu. Gospodična je bila v mislih še vedno sredi direndaja zaradi mišje zalege, ki je vladal v koči ob njunem prihodu.

"Oh, ja, te miši so včasih res nadležne. Le zakaj ne živijo v naravi in nas pustijo živeti v miru," je razmišljala, ko sta se v polni temi končno ustavili pri domačih vratih. Gospodična je odložila nahrbtnik na klop pred hiško. Odklenila je vrata, pripravila večerjo za obe in kmalu zatem sta že trdno spali.

Ko je v hiški zavladal nočni mir, je na klopi pred hiško oživel nahrbtnik. Iz njega so se kot kroglice s strgane ogrlice trkljale miške. Cela družina Mišjerepk z materjo Mišjeritko na čelu se je namreč v silni paniki rešila v gospodičnin nahrbtnik in se brezbrizno prepustila prenašanju v dolino.

Nekaj časa so ovohavale teren pred hiško, potem pa so vsi otroci ubogali svojo mater in se ji pridružili pri osvajanju novega doma v sosedovem hlevu, preurejenem v počitniško bajto. ●

POHODNI ČEVLJI ROČNO IZDELANI S STRASTJO

ROJENI NA BAVARSKEM - NOŠENI PO CELEM SVETU

ROČNO IZDELANI V EVROPI
LEPLJENA SESTAVA ČEVLJA
MOŽNA ZAMENJAVA PODPLATA
RESNIČNO TRPEŽNI

Hanwag Alaska GTX®

Resnična pohodniška klasika, ki že 20 let navdušuje več generacij pohodnikov. GORE-TEX® podloga zanesljivo ohranja suhe noge.

Trgovina Annapurna
Krakovski nasip 4
1000 Ljubljana
www.annapurna.si

Trgovina Prosti čas
Šutna 37
1241 Kamnik
www.prosticas.si

OUTDOOR FOOTWEAR
SINCE 1921

WWW.HANWAG.COM

Damir Šantek

Med ognjenikom in Hefajstom¹

Zelenortski otoki

¹ Hefajst – v grški mitologiji bog ognja in kovaštva, sin Zeusa in Here, Afroditin mož. Rojen iznakažen in šepajoč, zato ga je zgrožena mati vrgla z Olimpa. Devet dni je padal v Ocean, kjer sta ga rešili Tetida in Evrinoma ter ga izučili v umetnosti kovaštva. Najgrši med bogovi v grškem Panteonu je bil zelo prijazen in miroljuben. Op. ur.

Na karti v manjšem merilu težko opazimo deset otokov in osem otočkov, zgubljenih sredi Atlantskega oceana. Če vzamete karto z večjim merilom, boste ob zahodni obali Afrike opazili skupek majhnih točk, oddaljenih kakih 450 kilometrov od Senegala, jugozahodno pa okoli 1000 kilometrov stran od Kanarskih otokov. Vsi otoki so vulkanskega izvora, devet jih je naseljenih. Razpon nastanka otokov je res velik; najstarejši je star okoli 15 milijonov let, zadnji, najmanjši, pa naj bi nastal pred 100.000 leti. Vsi skupaj sestavljajo Zelenortsko republiko s površino 4033 km². Od teh je sedem otokov goratih, trije pa so nižinski.

Otočje je prežeto z mešanico ras, kultur in pokrajin. Tu, sredi Atlantika, čutimo pridihi tropov. Dežuje redko, temperatura nikoli ne pade pod 20 °C in se redko dvigne nad 30 °C. Dežela večnega nasmeha bo pričakala prijazno tako turiste kot tudi priseljence. Čeprav revna, je to obljubljena dežela za revne priseljence iz Senegala. Tu lahko vsak najde kakšno aktivnost zase. Bodisi da je to vožnja po cestah iz vulkanskega kamna ali pa sprehodi po neskončnih plažah iz drobnega saharkega peska. Življenjski moto je "no stress". Ponta Preta na otoku Maio je ena od petih vrhunskih svetovnih destinacij za deskarje, potapljanje pa tudi ne bo nobenega pustilo ravnodušnega. Planinci se lahko

odpravijo na ognjenike na otoku Fogo ali na pohode po gorskih območjih otoka Santo Antão. Morje je bogato z mečaricami, tunami in *wahoo* ribami (zahodnoafriška kraljevska skuša). To je pravo mesto za veliki ribolov ... Lahko pa samo ležite na eni od neskončnih peščenih plaž in poslušate lokalno glasbo, najpogostejše *morne*, *batuque*, *funane* ali *coladeira*.

Otočje ni bilo nikoli del celine, tako da so rastline in živali prišle na otok po vodni ali zračni poti. Lahko so se razvile v popolnoma izoliranih in posebnih pogojih, čisto drugače kot iste vrste flore in favne na celine. Do 15. stoletja je bilo otočje nenaseljeno, ker so otok odkrili šele leta 1455. Prvi prebivalci otoka so bili

Pico do Fogo kot je videti v notranjosti velikega kraterja
Foto: Damir Šantek

Portugalci. Ti so dovažali sužnje iz zahodne Afrike in jih uporabljali kot delovno silo pri kultiviranju otočja. Zaradi svojega pomembnega strateškega položaja na poti med Evropo, Afriko in Ameriko je bilo otočje oskrbovalna postaja ladij z vodo, hrano, ladijsko opremo in vsemi ostalimi potrebščinami. Na svojih potovanjih so jih obiskali Vasco da Gama, Krištof Kolumb, Charles Darwin, sir Francis Drake in številni drugi.

Trgovanju s sužnji se tudi to otočje ni izognilo. Še več, bilo je eden najpomembnejših členov v portugalski verigi tega trgovanja. Mešanica Portugalcev in črnskih sužnjev je ustvarila jezik, kakršen se danes govori na Zelenortskih otokih. Ker so se lastniki bali, da bi se sužnji lahko dogovorili za upor proti njim, so jim prepovedali pogovarjanje v jeziku svojih plemen. Postopoma se je razvila kreolščina, z osnovo portugalščine in primesmi ostalih jezikov, ki so se na vsakem otoku razvili po svoje. Otok so stresali potresi, ljudje so kot muhe umirali zaradi suše, vladala je lakota, prebivalce so ropali pirati, otočje so pregazili Britanci in Američani, nato so končno ukinili sužnjelastništvo ... Borbo za samostojnost Gvineje Bissau in Zelenortskih otokov je vodil Amilcar Cabral, ki je bil v tej borbi ubit. Končno je leta 1975 otočje dobilo samostojnost. Še danes so ti otoki zaradi svoje lege med Afriko, Portugalsko in Ameriko geografsko zelo pomembni. Čeprav so njihove vezi s tremi ločenimi svetovi globoke, resnične in neizogibne, so Zelenortski otoki svet zase. Staroselci nočejo biti vezani z Afriko, Portugalska jih je stoletja tlačila in izkoriščala, zaradi lakote, suš in težkih življenjskih pogojev se je izselilo več prebivalcev, kot pa jih danes tam prebiva. Največ jih živi v Ameriki, na Portugalskem, v Afriki in drugod po svetu.

Pohodništvo sredi Atlantika

Zelenortsko otočje ima dva zanimiva in za pohodništvo primerna otoka. To sta Santo Antão in Fogo. Značilnost otoka Santo Antão so visoke gore. Gorska veriga se razteza od jugozahoda z najvišjih vrhom Topo de Coroa (1979 m) do severovzhoda z najvišjim vrhom Pico de Cruz (1585 m). Otok ima površino 779 km², širok je 24 km, dolg pa 43 km. Severovzhod otoka je zelena oaza, ki je popolno nasprotje pustega in neplodnega jugozahoda.

Z druge strani se nahaja otok Fogo, kar pomeni v kreolščini ogenj. Že ime otoka pove, da gre za vulkanski otok, ognjenik je še aktiven. Na otoku je tudi najvišji vrh Zelenortske republike Pico de Fogo, visok 2829 m. Prvotno se je otok imenoval São Filipe, v čast svetnika, na katerega dan je bil odkrit 1460. leta. Leta 1680 so otok preimenovali v Fogo, in to po izbruhu ognjenika, ki je bruhal še leta kasneje. Kljub vsemu se še danes glavno mesto otoka imenuje São Filipe.

Po premisleku se ni bilo težko odločiti, kam v hribe. Fogo je seveda nekaj posebnega in drugačnega. Pravi, živi, aktivni ognjenik. Oba otoka loči 300 km morja, povezave potekajo s počasnimi trajektnimi linijami ali dragimi avionskimi leti. Ker sem imel še druge načrte, sem hribolazenje omejil le na otok Fogo.

Dvigujoč se iz morja, vse do svoje krone na vrhu kraterja, se Fogo zdi kot arhetipski ognjenik. Ravno tak, kot bi ga narisal otrok. Ognjenik ima obliko kroga s 476 km² površine. Jug otoka je suh in puščavski, medtem ko je sever rodovit. Izmed vseh zelenortskih otokov ima Fogo najvišje temperature in najvišjo vlažnost. Pesek na plažah Foga je črn, barvo pa še poudari kontrast z belimi penecimi se valovi, ki se razlivajo po črnih plažah. Vsi otoki v arhipelagu so vulkanskega izvora, Fogo pa je najmlajši otok, star komaj 100.000 let, in edini, ki s svojim videzom pripoveduje o načinu svojega nastanka. Krater ognjenika, kjer je narodni park, je dolg 10 km in širok 7 km. Imenujejo ga Cha das Caldeiras, v prevodu odprtina ali ravan kraterja. Na robu kraterja se odpre neverjeten prizor. Krater skriva celo serijo manjših ognjenikov, ki so nastali

*Spuščanje z
vulkana po
vulkanskem prahu
Foto: Damir Šantek*

s kasnejšimi izbruhi. Popolnoma nadnaraven prizor! Ognjeniki v ognjeniku. Črna površina kraterja je posejana s pravilnimi stožčastimi strukturami, med katerimi izstopa Pico de Fogo. Vulkanologi domnevajo, da je v preteklosti najvišji vrh meril 3500 m, da pa se je zadnjih 10.000 let znižal na sedanjo višino.

V zgodovini je zabeležena cela serija izbruhov tega še aktivnega ognjenika. Zaradi velikega izbruha 1680. leta se je celotno otoško prebivalstvo zateklo na sosednji otok Brava. Pomorcem je otok ponoči zaradi ognja služil kot orientir vse do leta 1700. Po tem sta sledila izbruha leta 1724 in 1769, ko se je lava izlila po otoku, a v manjšem obsegu. Sledil je spet večji izbruh leta 1785. Vsi naslednji izbruhi so bili manjši in omejeni na notranji del velikega kraterja. Tako je znotraj Cha das Caldeiras nastala cela serija manjših in večjih ognjenikov na čelu z veličastnim vrhom Pico de Fogo. Zadnja aktivnost ognjenika je zabeležena leta 1995. Izbruh ognjenika je napovedovala serija opozorilnih potresov. Ognjenik je izbruhal temen, vroč pepel 5 km visoko, ki je prekril cel otok. Lava je odteкала iz žrela neprekinjeno dva meseca. Danes sta znotraj kraterja dve skoraj združeni vasi Portela in Bangaeira. Obe naselji stojita ob edini cesti, ki pelje skozi Cha das

Caldeiras. Cesta je zgrajena iz vulkanskega kamna, a je v zelo slabem stanju, tako da je treba voziti skrajno previdno. Do vstopa v krater vodi zelo moderna in dobra asfaltna cesta. Kljub zahtevam vaščanov obeh vasi, da naj se znotraj kraterja zgradi boljša cesta je zaradi ohranitve prvobitnega videza narave kraterja uprava narodnega parka to prepovedala.

São Filipe

São Filipe je drugo največje mesto na Zelenortskem otočju. Čepi na strmini nad globokim modrim morjem, ki se razliva po črnih peščenih plažah. Prebivalci mesta so po večini potomci afriških sužnjev in Portugalcev iz pokrajin Algarve in Alente. Ulice so živahne, večnastropne hiše *sobrados* so pobarvane v pastelnih barvah in pred kratkim obnovljene. Včasih so bile te hiše last veleposestnikov, na čigar poljih so garali sužnji. Hiše imajo izstopajoče balkone in polkna iz najboljšega afriškega lesa. Umirjene barve *sobradosov* so v popolnem nasprotju s cestami, tlakovanimi s črnim vulkanskim kamnom, po katerih se sprehajajo prebivalci v živobarvnih oblačilih. S svojo velikostjo in bogastvom je vsak *sobrado* kazal veličino, moč in denarno bogastvo lasnika.

Cha das Caldeiras

Po ogledu mesta sem sedel v avto in v dobri uri lahkega vzpona prispel do Cha das Caldeiras. Možnosti spanja tam so skromne. Obstajata dve opciji, izbral sem prenočišče Casa de Marisa. Vas je brez tekoče vode in elektrike. Imajo pa solarne panele in generatorje ter zbirajo deževnico. Komunikacija z domačini je bila milo rečeno smešna. Jaz ne znam kreolščine, portugalsčine ali francoščine, oni pa ne angleščine ali nemščine. Namestim se v sobi in se poglobim v karto. Odločim se, da sam opravim poskusni vzpon na bližnji ognjenik Monte Preto de Cima, visok 1803 m. Znotraj ognjenika ture brez lokalnega vodnika niso dovoljene, vendar sem se vseeno odločil, da poskusim sam. Toliko znanja in izkušenj imam, da vzpon lahko opravim, če me pa že kdo kaj vpraša, bom rekel, da sem se zgubil. V dolini je trenutno osem uniformiranih vodnikov

z licenco, veliko pogosteje pa vodijo planince neuniformirani domačini brez licence. Cena vzpona z vodnikom na vrh kraterja je 40 evrov, dodatne poti pa se plačajo še povrh. Steze niso označene, tudi ta ni bila, sem si pa po karti skušal zapomniti potek poti. V pesku se slutijo sledi steze. Za peskom sledi strjena lava, poti je tu težje slediti. Ognjeniki so precej jasni in zanesljivi orientirji.

Začenjam se vzpenjati skozi drobno vulkansko melišče, skoraj krožno do vrha. Dosežem ga v manj kot uri, za spust pa porabim dobre pol ure. Po poti sem šel mimo nekaj manjših kraterjev in se povzpел nanje. Pokrajina je vesoljska, v vseh odtenkih črnine in sivine z vmesnimi rjavimi toni. Zadovoljen z vzponom mirno večerjam edini meni – kura po kreolsko. Zgodaj grem spat, saj me naslednji dan čaka zgodnje vstajanje in vzpon na Pico de Fogo.

Uzpon na Pico de Fogo

Vstanem zgodaj, pred zoro. Zunaj je sveže, vodnik me že čaka pred sobo. Na triurno turo vzamem tri litre vode. Začelo se je daniti. Zaradi visokih dnevnih temperatur je pametno štartati čim bolj zgodaj in se tako izogniti najhujši vročini. Pot vodi po črnem vulkanskem pesku in melišču, počasi se vzpenjava. Prehitiva skupino francoskih planincev z dvema vodnikoma. Hodiva mimo številnih vinogradov, kar je tu posebna zgodba. Trta raste na 1700 metrih, kar so po trditvah domačinov najvišje ležeči vinogradi na svetu. Uspeva na vulkanskem pesku, vodo dobiva z roso in redkimi letnimi padavinami. Trsi so posajeni brez reda, brez podpornih stebrov in se ne vežejo. Črna vina in rosé se pridelujejo iz portugalske sorte *preta tradicional*, bela pa iz muškata. Vina so zelo močna, vsebujejo 14 % alkohola in so bogatega okusa. Ko opravim turo, želim pri kosilu v miru in hladni senci poskusiti njihovo vino. Med trsi so posajene fige, veliko graha in nekaj sivke, ki je čisto drugačna od naše. V Cha das Caldeiras je veliko endemnih rastlin, ki so se razvijale v čisto drugačnih pogojih kot rastline na drugih delih otoka in ostalih Zelenortskih otokih ter čisto drugače kot identične rastline na celini. Na

notranji steni Cha das Caldeiras se vidi senca ognjenika Pico de Fogo.

Prihajava na strmino in se izmenično vzpenjava po kamenju, prahu, pesku, stenah in kombinaciji vsega. Vzpon ni tehnično zahteven, a včasih presega 40 % naklonine. Prečiva bazaltne stene in nadaljujeva po vulkanskem kamnu črne, rdeče, sive, rumene ali rjave barve. Vulkanska kamnina je polna plinov, porozna in zelo lahka. Na trenutke se mi zdi, kot da hodim po polomljenem siporeksu, kamen pod nogami kar škri-pa. Še vedno je prijetno sveže, mestoma zapiha močan veter. Pijem veliko vode, vsake toliko se ustaviva in občudujeva veličastno pokrajino, ki me popolnoma prevzame s svojo divjino, surovostjo in negotovostjo zaradi strahu pred ponovnim izbruhom.

Na sedlu, ki je najnižja točka roba kraterja Pica de Fogo, se ustaviva in počivava pred končnim vzponom. V kraterju so svoje sledi pustili lokalci in planinci z imeni in sporočili, sestavljenimi iz kamenja. Vršni vzpon poteka ob čisto novi in varni jeklenici. Mestoma se iz odprtih stenah vije dim, ki smrdi po žveplu. Celo pot nisva srečala nobene živali, razen pikapolonice na vrhu. Po treh urah sva na vrhu na višini 2829 m.

Pico Pequeno

Z vrha se vidita cela kraterja Pica de Fogo in Cha das Caldeiras ter še desetina ostalih, vključno s Picom Pequenom. Odločiva se, da se ne vračava direktno, temveč podaljšava turo in se vrneva čez Pico Pequeno, zadnji ognjenik, ki je bruhal 1995. leta. Zdaj je že pošteno vroče. Nadaljujeva v isti smeri. Spuščava se ob dveh jeklenicah in hitro prispeva do ogromnega pobočja vulkanskega peska, ki se strmo spušča do Pica Pequeno. Pri spustu mi je zdrsnilo, ustavil sem se na rokah in sprožil kamenje, to pa je sprožilo mali plaz, ki se je z neverjetno hitrostjo splazil skoraj 1000 metrov v globino, po črnem oblem pobočju. Pri zdrsu sem si opraskal zapestje desne roke. Očitno sem moral rimskemu bogu Vulkanu in grškemu bogu Hefajstu pustiti ta skromni krvni davek. Sledil je moj najboljši spust. Z vsakim korakom zarinem nogo v črn vulkanski pesek in drsam po njem. Hitrejši kot so koraki,

hitrejša postaja tudi smučanje brez smučk. Zgubljava višino, za nama se praši kot za športnim avtom. Tako spuščanje je zelo utrudljivo. Ustavim se in se usedem. Mir je popoln, skoraj mistična tišina, nikjer človeka, ne živali, ne rastline. Hočem si vtisniti v spomin ta mir. Midva sama, nekje globoko pod nama v Zemljinem drobovju pa ogenj. Vročina pritiska, zato veliko pijem in si brišem pot s čela.

Pred nama se odpira razcepljeni Pico Pequeno, visok 2023 m, s svojo široko paleto barv, prevladuje rdeča barva železovega oksida. Spuščava se hitro, drsiva, kratek vzpon in že sva na razpočenem kraterju ognjenika, ki je bruhal 1995. leta. Žge kot v pečici. Sonce je neusmiljeno, zemlja okoli ognjenika puhti, iz lukenj v zemlji uhaja vroč zrak. V tej svoji peklenski vročini je Pequeno najlepši. Vsak premik ponuja nov prizor, nov spekter barv in tvorb, ki delujejo, kot da jih je ustvaril vrhunski mojster moderne likovne umetnosti.

Počasi zapuščava krater in se zopet po črnem prahu in melišču vračava proti vasi. Vračava se v "vulkansko civilizacijo", ponovno greva mimo vinogradov, figovih dreves, nasadov graha in bombaža. Utrujena od sonca, doživetij in hoje se vlečeva po vaškem tlakovcu. V trgovini si kupiva sladoleđ. Ne vem, kaj sem pričakoval, a dobil sem bambusov sladoleđ na palčki, izvlečen iz plastične posodice za jogurt. Bil je prijetno mrzel in okusen. Po odmoru v senci se stuširam in za sabo pustim črno vodo s plastjo finega vulkanskega prahu. Za kosilo je seveda spet kura na kreolski način in izredno dobro domače vino *tinto*. Popoldan pa počitek, sprehod po vasi, druženje z vodniki, za večerjo pa edino, kar je na meniju – kura po kreolsko!

Večer pred povratkom sem preživel v nenavadni družini. Med obema vasema je trgovina, ki je obenem tudi lokalna gostilna s štirimi stoli. Ob večerih se tu zbirajo domačini, da nekako preživijo samoto in praznino. Lastnik trgovine igra violino, veliki *fan* Boba Marleya brenka na kitaro, avtomehaničnik *cavaquinho* (inštrument, podoben majhni kitari), mestni zidar pa nekakšna tolkala. Zvoki *morne* se kar cedijo po stenah trgovine in ob *tintu* si želim, da bi to bila resničnost mojega življenja. ●

Vrh kraterja
Pico do Fogo
Foto: Damir Šantek

Timšel¹

Južna stena Mrzle gore

V sedemdesetih letih prejšnjega stoletja je med sestopom s Savinjskega sedla nastal lep jesenski posnetek Frenkovih plošč v Mrzli gori. Leta 1976 sem se vpisal v Alpinistično šolo v Celju in malce pozneje sem že bil prepričan, da lahko preplezam vse in da se mi pri tem ne more zgoditi nič. Toda že naslednje leto sem v Mrzli gori grdo padel kar sedemdeset metrov globoko in si zlomil stegnenico, gleženj ter ličnico. Najprej sem bil pet dni na bolnišničnem oddelku intenzivne nege, dober mesec v bolnišnici, celotna rehabilitacija pa je trajala deset mesecev.

V tem času sem sklenil, da se Mrzli gori "maščujem" za prestano gorje. Ampak maščevanje gori ni preprosto, le da imamo alpinisti to prednost, da lahko preplezamo kakšno novo smer ali drugače "razdevičimo" določeno steno ali območje. V tem času sem se spomnil na fotografijo plošč, ki mi je potem pomagala pri nizanju prvenstvenih smeri. Prva nova smer je nastala leta 1982, ko sva z Matejem Baničem v markantnih ploščah preplezala smer Gamsove plati. Nekateri alpinisti v našem alpinističnem odseku so bili malce škodoželjni in slišati je bilo opazke, kot je: "Najprej je treba pokositi travo, da lahko plezaš." Pozneje, ko sem preplezal večino smeri v teh ploščah in ko so

se pojavile v alpinističnih vodnikih, so postale dokaj priljubljene med plezalci, saj jih krasi večinoma dobra skala. Ker so obrnjene na jug, so hitro kopne, tako da je v njih mogoče plezati od aprila do novembra. Med alpinističnimi kolegi sem poznan kot Frenk, zato je Tone Golnar v svojem alpinističnem vodniku *Logarska dolina – zahodni del* ta del poimenoval Frenkove plošče. V osemdesetih in devetdesetih letih sem nato preplezal deset prvenstvenih smeri z različnimi soplezalci, na prelomu tisočletja pa mi je ostala samo še ena logična linija v desnem delu plošč. Zajeda v tem delu poteka kar nekaj metrov visoko, se konča pri zagiganih monolitnih ploščah, do rešilnega ruševja pa

¹ Timšel je hebrejska beseda, ki daje človeku možnost izbire v življenju oziroma možnost svobodne volje, ki odpira in širi obzorja.

Vse smeri v
Frenkovih ploščah
Foto: Franci Horvat

je dobre štiri metre. Z Binetom Javernikom sva leta 2000 splezala do zajede, nakar se nama je ustavilo, kar se je izkazalo za dobro, kajti kljub dobri pripravljenosti bi takrat bil za naju ta del prehud zalogaj.

S Sašem Ocvirkom sva 10. avgusta letos v petih urah preplezala tako zeleno stopetdesetmetrsko smer in jo poimenovala Timšel. Ime smeri, v kateri je ostal en klin, je povezano z mojo knjigo *Timšel*, avtobiografijo, ki je izšla leta 2014 pri založbi Antika. Smer je na enem mestu dokaj resna (VII/IV–V), sicer pa gre za zelo lepo plezanje v dobri skali.

Vožnja proti Logarski dolini je bila prijetna in mirna, črna mačka ni prečila ceste pred mano; tako mi ni bilo treba pljuvati čez levo ramo, kar v avtu ni najboljša rešitev. Na parkirišču pri slapu je bilo parkiranih nekaj avtomobilov, med drugim tudi Sašev. Pot do Okrešlja dobro poznam, tako da kljub temi ni bilo težav z orientacijo. Hodil sem razmeroma počasi in počutil sem se odlično. Zavetišče GRS je bilo pravilčno razsvetljeno, takoj sem pomislil, da bi lahko napravil kakšno dobro fotografijo, toda za to nisem imel ne časa ne ustrezne opreme. Saša sem "zmotil" pri zajtrku. Medtem ko sta hrana in pijača romali v njegov želedec, sva izmenjala nekaj besed, potem pa se je bilo treba napotiti proti Mrzli gori. Vso pot sem premeleval, ali nama bo uspelo preplezati tako zeleno smer

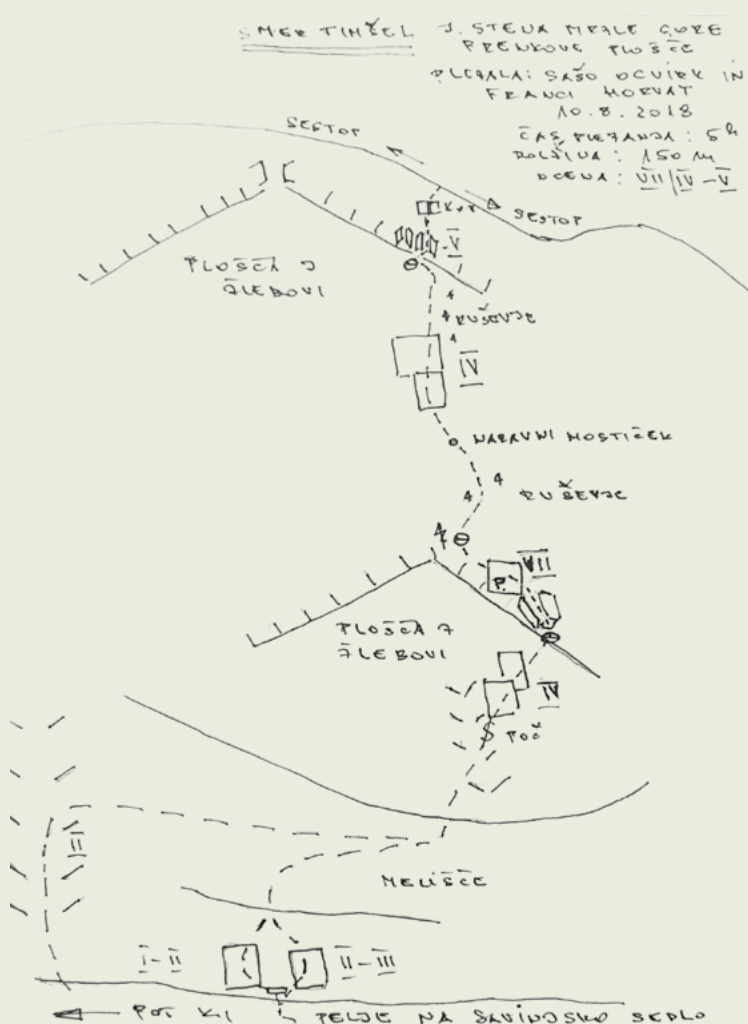

1. Temno siva: Prečenje (III, 170 m); Franci Horvat, Tone Jesenek, 15. 9. 1989
2. Svetlo siva: Spodnje prečenje (III/II, 160 m); Franci Horvat, Božo in Blaž Razlag, 7. 7. 1990
3. Temno rdeča: Varianta na prečenje (III/II, 35 m); Franci Horvat, Božo in Blaž Razlag, 9. 9. 1990
4. Oranžna: Leva smer (III+/III, 110 m); Franci Horvat, Zdenko Mraz, 22. 6. 1986
5. Rdeča: Hasta la vista (IV–/III–IV, 150 m); Franci Horvat, Bine Javernik, Vesna Ribarič, 13. 9. 1992
6. Zelena: Gamsove plati (IV/III, II, 160 m); Franci Horvat, Matej Banič, 6. 6. 1982
7. Svetlo rumena: Orhideja (IV/III, 160 m); Franci Horvat, Božo in Blaž Razlag, 9. 9. 1990
8. Svetlo modra: Želja (IV–/III, 160 m); Franci Horvat, Zdenka Golavšek, 2. 9. 1984
9. Vijoličasta: Sinjebradec (IV–V, A1, III–IV, 150 m); Tone Jesenek, Franci Horvat, 15. 9. 1989
10. Rožnata: Kremšnita, varianta Sinjebradca (VI–/IV+, 160 m); Janko Oprešnik, Drago Jezernik, 17. 9. 1989
11. Svetlo rumena: Radiator, varianta Sinjebradca (III, 50 m); Franci Horvat, Matjaž Lesjak, 20. 9. 1998
12. Črna: Timšel (VII/IV–V, 150 m) Sašo Ocvirk, Franci Horvat, 10. 8. 2018
13. Temno modra: Agonija (IV+/IV, III, 160 m); Franci Horvat, Marko Skornšek, 1. 8. 1982
14. Temno rumena: Tinina varianta Agonije (IV–/III 80 m); Franci Horvat, Bine Javernik, 9. 10. 2005
15. Rjava: Desna varianta Spodnjega prečenja (II–III, 40 m); Franci Horvat, 17. 7. 1989

oziroma ali jo bom zmozel, kajti zavedal sem se, da nisem več ravno v najboljših letih, ampak sem 62-letni "mladenič", ki mu pešajo moči. To svojo nemoč sem spoznal že med dostopom do Frenkovih plošč, mesto, čez katero sem se nekoč sprehodil, pa je bilo tokrat prezahtevno za vzpon brez varovanja. Sašo mi je predlagal obvoz po levi. Tudi v Popoldanski grapi se je bilo treba potruditi. Pod steno sva bila okoli sedme ure zjutraj, se hitro pripravila in čez petnajst minut že začela plezati.

Prvi raztežaj je speljan čez plošče v grapo, nato pa čez navpično steno na plošče do znamenite zajede. Oba sva se strinjala z oceno IV. Sašo je na stojišču zabil dobra klina, ki sem ju pozneje le s težavo izbil, še posebej sem se namučil s spodnjim. Prvi pogled na zajedo je bil kar optimističen, Sašo jo je ocenil z –V, toda hitro sva spoznala, da sva se uštela, bila sva namreč pod ključnim delom smeri. Že na začetku je kar siten prag, visok kakšen meter, nato pa zajeda pokaže malce več razumevanja, a ne za dolgo. Kolega je v poč zataknil nekaj metuljev, ki so odlično prijeli. Više sva plezala, bolj je zajeda izginjala in manj je bilo možnosti za dober klin. Sašo je poskušal preplezati oduren odstavek, do rešilnega ruševja mu je manjkalo samo dobre štiri metre, toda ni se mogel odločiti za tvegan korak. Svetoval sem mu, naj zabije svedrovec, ker pa je zelo slabo stal, si tega razkošja ni mogel privoščiti. Sledili so novi poskusi in čas je tekkel, počasi se je bližala "huda ura" in Sašo je moral biti ob sedemnajstih v službi. Prosil sem vse svetnike, naj pomagajo, toda pravega razumevanja za najine težave niso imeli. Zaradi vseh dejstev sva se odločila, da zoprno mesto

Sašo Ocvirk v ključni zajedi drugega raztežaja smeri Timšel
Foto: Franci Horvat

Skica smeri Timšel Avtor: Franci Horvat

Dostop

Do Frenkovih plošč pridemo po poti, ki vodi na Savinjsko sedlo. Po njej gremo do vznožja značilnih trikotnih plošč na desni, gremo desno čez melišče in splezamo čez kratko steno na zgornje melišče. Pristopimo lahko tudi po Popoldanski grapi, ki je malce bolj levo (gledano od spodaj); seveda do tja pridemo po poti, ki vodi z Okrešlja na Mrzlo goro oz. Savinjsko sedlo.

Sestop

S Frenkovih plošč lahko sestopimo na dva načina. Prva možnost je, da se vzpnemo skozi ruševje do majhnega kotla, se nato po travnih vesinah nekoliko povzpnejo in prečimo levo, nakar se spustimo navzdol do poti, ki pripelje z Mrzle gore, ter gremo po njej na Okrešelj. Druga možnost je iskanje prehodov po travnih vesinah in skozi ruševje na desni (gledano od spodaj navzgor, glej skico), od koder se spustimo do vznožja stene, nato pa sestopimo po Popoldanski grapi, ki nas pripelje do markirane poti Okrešelj–Savinjsko sedlo.

Opis smeri Timšel

Vstop v Timšel je levo od grape, ki jo malce više prečimo in čez zajedo splezamo na plošče. Usmerimo se proti značilni zajedi v spodnji previsni barieri. Naredimo varovališče. Nadaljujemo čez previs v zajedo in po njej do njenega konca, nato pa čez plošče (najtežje mesto smeri, VII, klin) do ruševja oziroma mogočnega macesna, kjer naredimo varovališče. Čez ruševje splezamo do majhnega pomola (prižnica) z naravnim mostičkom. Sledi plezanje po ploščah (na desni je ruševje) do zgornje previsne bariere, kjer sta dve zajedi. Tukaj naredimo varovališče (stik s smerjo Kremšnita, varianta Sinjebradca). Po desni zajedi (levo Kremšnita) plezamo do značilnega kota, nato pa naravnost navzgor ter rahlo levo do ruševja.

obplezava in nato varovana od zgoraj vanj zabijeva dober klin, če bo mogoče. Treba je bilo samo splezati okoli stebra in se povzpeti čez kratko strmo steno, ki ni presejala IV. težavnostne stopnje. Nato sva s pomočjo ruševja dosegla drevo, na katerem sva uredila varovališče, da sem nato varoval Sašo, ki se je spustil do zahtevnega mesta. Odlično je zabil klin, sledila sta spust do začetka zajede in ponovni vzpon. Kolega je tokrat preplezal težko mesto brez večjih težav in ga ocenil s VII. težavnostno stopnjo, nato pa sem bil na vrsti še sam.

Ker je bil začetni prag zoprn, sem malce levo našel boljši prehod. Nadaljevanje po zajedi je bilo sicer težko, toda zame še v razumnih mejah. Pri klinu pa sem skoraj obtičal, kajti gladka plošča z minimalnimi oprimki in stopi je bila hud zalogaj zame. Nekaj časa sem visel kot suha salama ali pršut na podstrehi in preklinjal. "Ali mi je bilo treba tega, bolje bi bilo, da bi sedel v senčki v Logarski dolini in pil hladno pivo, okoli mene pa bi bila kulisa prekrasnih gora!" sem se pridušal. Toda ne, takšno je moje življenje, ko hodim po robu, kajti vse to je tesno povezano z besedo timšel (možnost samostojne izbire). Sledila so povelja: "Sašo, grem, drži, napni, popusti ..." Lahko bi v šali rekel, da to ni bil boj, temveč mesarsko klanje, ko sem se premikal po milimetrih. Zaradi nekaterih ostrih skal, ki so mi predrle kožo na prstih, sem za sabo pustil kar nekaj krvavih sledi. Kar nekajkrat me je prešinilo, da bi soplezalca potarnal, da ne zmorem, a zopet je prišla na plano moja trma, ki me občasno rešuje ali pa mi zagreni življenje. Napel sem vse sile, premagal zahtevno mesto in ključni del smeri je bil za nama.

Nadaljevanje smeri je najprej potekalo okoli rušja do malega stojišča, ki spominja na prižnico z naravnim ušesom. Nadaljevala sva po ploščah do zgornje bariere; lepo plezanje poteka v okviru IV. težavnostne stopnje. Izstopni del smeri, ki deloma poteka po zajedi, ponekod doseže dobro IV. težavnostno stopnjo.

Na koncu sva zavila desno in bila sva zunaj. Stisku rok je sledil moj predlog za ime smeri, čemur Sašo ni nasprotoval. Moram pa priznati, da v meni ni bilo nič evforije, prevzel me je le notranji mir. Zanimivo ...

Z zadnjo prvenstveno smerjo v teh ploščah sem zaključil "razdevičenje" Mrzle gore. Zavedam se, da stene ali gore ne moreš premagati, premagaš lahko samo svoje slabosti. Ko sem počasi sestopal, se mi je pred očmi odvil film od prvih do zadnjih osvajanj Frenkovih plošč. Spomini so povezani z obilo lepih trenutkov, a tudi z nekaterimi prav razburljivimi, še posebej s tistimi v smeri Sinjebradec, ki sem jo preplezal s Tonetom Jesenkom. Med zatopljenostjo v "film" me je nenadoma presunilo vprašanje, kje so moje pohodniške palice. Vdan v usodo sem si rekel, da je to pač cena, ki jo moram plačati, in da naj ostanejo za spomin (ali dokler jih kdo ne najde) pod steno. Toda kar hitro sem ugotovil, da jih držim v rokah. Spomnil sem se kadilca pipe, ki je spraševal, kje je njegova pipa, medtem ko jo je držal v ustih ... ●

Zdrs v Vipavsko dolino

Zgodovinsko-domišljijski potep po obronkih Nanoške planote¹

Vipavska dolina je bila letos po mnenju *Lonely Planeta*, velikega založnika vodnikov, uvrščena med deset krajev v Evropi, ki jih je vredno obiskati. K temu zagotovo pripomorejo hribi in griči, ki jo obkrožajo. Prav v tem času smo se člani planinskega društva Podnanos odpravili onkraj Nanosa na Postojnsko, na mini družinski tabor. Šotore smo postavili na pobočje Svetega Lovrenca z obširnimi pogledom na Pivško kotlino. Ste vedeli, da se večina njenih voda zliva v Črno morje? No, nas je zanimal tisti manjši del, ki po kratkem odseku ponikne pod Predjamskim gradom in luč sveta znova zagleda šele v Vipavi. Prav v tisto smer smo se namreč napotili na nenavaden pohod, na katerem smo za nekaj časa izgubili stik s časom in vodenje prepustili otroški domišljiji. Preberite, kje vse smo pristali.

Skok v srednji vek

Otroške misli so narekovale, da smo svojo pot začeli v jami pod gradom. Kmalu smo zdrsnili v rov, ki je deloval kot neke vrste magnetna tuljava. Sledil je niz prepletajočih se toboganov in po prijetni vožnji smo pristali v letu 1485. V tej časovni zmedbi nam je na pomoč priskočil roparski vitez Erazem Predjamski, ki se je ravno takrat odpravil na Vipavsko po češnje. Njegov grad je sicer v tem istem času oblegala avstrijska vojska, a skrivni rov mu je omogočal, da je se je

odpravil na vipavski Stari Grad, kjer je živela njegova sestra. Ker smo bili namenjeni v isto smer, smo njegovo vodstvo z veseljem sprejeli. Med prijetnim klepetom smo spoznali, da gre za prijetnega možakarja, in kar malo žal nam je bilo, da mu nismo smeli zaupati, kako zelo žalostna usoda ga čaka še v istem letu. Vsak

¹ Članek o zgodovinsko-domišljijem potepu po obronkih Nanoške planote bo uporabljen kot dodatno gradivo tekmovalcem na državnem tekmovanju Mladina in gore januarja 2019 v Podnanosu (op. ur.).

Pogled z Nanosa v Vipavsko dolino; prve vinorodne vasi Lozice, Podnanos, Podraga, desno cerkev svetega Hieronima
Foto: Blaž Rosa

otrok na Vipavskem namreč ve, da je Erazem Predjamski umrl kot žrtev izdaje, zasut s kamnitimi krogli v lastnem gradu. A poteka zgodovine potniki skozi čas ne smemo spreminjati.

Brodili smo po osrčju votlega Nanosa, ki je po izročilu poln vode, družbo pa so nam delali tudi "zmajevi mladiči" oziroma, kot jim pravimo danes, človeške ribice. Po daljši hoji smo izstopili skozi enega izmed izvirov reke Vipave. Saj niti ne vem več, katerega, ko ima ta reka tako velik deltast izvir. Enega največjih v Evropi. Tu se je Erazem poslovil, mi pa smo v daljavi že zagledali plešastega možakarja srednjih let. Dolga brada, merilni instrumenti in mrmranje v latinščini ... To je lahko le on! Znameniti renesančni slikar in izumitelj Leonardo da Vinci. V Vipavo ga je zaneslo okoli leta 1500, kar pomeni, da smo se v podzemlju Nanosa očitno zadržali kar dobrih petnajst let. Ni kaj, otroška domišljija ne pozna meja. Da Vinci si je ogledoval reko Vipavo. Njegova naloga je bila narediti načrt obrambe pred invazijo Turkov v Beneško republiko. Z izgradnjo jezov in zajezitvijo vode je zato

*Obnovljen detajl
furmanske poti nad
Otoščami
Foto: Marko Nabergoj*

*Kucelj – vzpetina nad Orehovico, na kateri stoji maketa
Aljaževega stolpa. V ozadju Gradiška Tura v sredini in
Šembijška Tura skrajno desno Foto: Blaž Rosa*

poskrbel tako za zaustavitev sovražnikov kot tudi za namakanje polj. Zaposlen kot vedno, se tudi ob našem mimohodu ni pustil motiti. Le skomignil je z rameni in svojo roko uperil proti Gradišču. Češ, nadaljujte svojo pot tam.

Na poti nismo bili sami

Šli smo proti strmemu pobočju, kjer se danes razprostira zelo zahtevna Furlanova pot. Ta vas pripelje do polovice poti proti vrhu Gradiške Ture, drugo leto pa naj bi po petdesetih letih dobila tudi svoje nadaljevanje – Turo direkt (delovno ime), ki bo prava poslastica za ljubitelje adrenalina. Nad nami so zaprhutale peruti sokola selca. Ptice, ki gnezdi na južnih in zahodnih pobočjih Nanosa. Gre za eno najhitrejših živih bitij, saj med napadom na žrtev doseže hitrost do 300 km/h. Nas je tokrat k sreči le spremljal, ko smo med hojo opazili tudi zaplato zimzelenega hrasta – črtnike, ki v teh krajih uspeva zaradi sredozemskega podnebja, čeprav se zelo redko pomeša med alpsko rastlinje. Eden od udeležencev je pripomnil: "Še sreča, da smo se v času vrnili tako daleč nazaj. Ker takrat še ni bilo klimatskih sprememb, so temperature prav prijetne. Lani, sredi poletja, so tu namerili neznošnih 40,6 °C!"

Nadaljevali smo čez Mlake, znano mokrišče in enega redkih koščkov doline, ki je zaradi skrbništva Jugoslovanske ljudske armade "ušel" procesom izboljšave zemlje, gradbenim posegom in onesnaženju. Tako je danes tu blagodejna oaza izredne biotske pestrosti ter raj za divje orhideje in metulje. V Vipavskih Brdih sta nas nato prehitela mladeniča, ki sta bila očitno kurirja. Verjetno sta pobegnila iz napadene kurirske postaje, mi pa smo tako za hip zašli v leto 1942. V vojnih časih je v teh koncih delovalo preko štirideset kurirjev in vojnih junakov. Enega teh premoremo tudi v Podnanosu – narodnega heroja Janka Premrla Vojka. Rojen v zavedni slovenski družini je med drugo svetovno vojno ušel iz italijanske vojske ter se priključil partizanom, nato pa padel v boju na Brinovem griču. V njegov spomin Planinsko društvo Podnanos že petintrideset let organizira množičen zimski vzpon po Vojkovih poteh, na Nanosu, ki je cilj tega pohoda, pa stoji tudi Vojkova koča.

Vendar pa to ni edini Premrl, na katerega smo prebivalci Podnanosa ponosni. "Naš" je tudi njegov stric, leta 1880 rojeni Stanko Premrl, Slovencem poznan kot skladatelj slovenske himne, ki se mu je porodila prav na pohodu. O tem je njegov prijatelj in skladatelj Alojz Srebotnjak zapisal: "Ves navdušen mi je pripovedoval, kako je bil to lep sprehod, poslušal je ptičje petje in občudoval naravo. In na tej poti na Lozice je dobil navdih za Zdravljico. Tako je nastala naša državna himna".

Hvalnice vinski trti pa ni napisal samo Prešeren. Že prej je te kraje obhodil baron Janez Vajkard Valvasor in leta 1689 v Slavi Vojvodine Kranjske zapisal, da "Vinograd Pasji rep blizu Orehovice daje prav dobro vino". Kakorkoli, mi po avtohtonem vinu zelen nismo

segli, in smo pot nadaljevali po skromnem kolovozu nad Žvanuti, kjer smo se za hip znašli v letu 1782. Kako smo to vedeli? Prehitela nas je kočija s številnim spremstvom. Prav tedaj se je namreč po tej *furmanski* poti na Dunaj peljal papež Pij VI., da bi pri cesarju izbral preklic cerkvenih reform. Njegova pot sicer ni bila uspešna, nam pa je šlo prav dobro od nog. Tako dobro, da smo nevede preskočili še nekaj stoletij in tudi kar nekaj kilometrov.

Uzpon na Nanos

Nanos je 12 km dolga in 6 km široka planota, dobro poznana vsem, ki ste se že kdaj peljali iz Ljubljane proti obali. Geologi bi znali povedati, da gre za apnenčasto gubo, narinjeno na flišaste kamenine Vipavske doline. Ime je dobil po svoji nestabilni zemljini, plazem nanosu, zaradi katerega se govori, da bo potrebno v naslednjem desetletju popraviti stebre viaduktov hitre ceste preko Rebernic, ki so vklesani v njegovo pobočje. Eden izmed bolj znanih predorov te ceste nosi ime Barnica, kar je bilo tudi ime rimske poti, ki je tod mimo vodila proti Ocri, današnjemu Razdrtemu. Na rob te planote smo se dvignili preko skrivnostnega Furlanovega žleba. Stožčasta Grmada, eden od številnih vrhov Nanosa, je bila zavita v meglo. Domačini temu pojavu pravimo *zástava* in jo razumemo kot znanilko burje. Za kratek čas smo se ustavili pri cerkvi svetega Hieronima. Bil je ravno binkoštni ponedeljek leta 1820, ko je pridigar Matija Vrtovec izrekel naslednje besede: "Kakor otroka že mika se splaziti na bližnjo goro domačije, vleče tod umniga neizrekljiva moč gor na visoko; truden velicah domačih skerb, sit, nejevoljin² pretežkih butar, – iše miru in pokoja, – in ker ga spodej na svetu ne najde, beži gor na visoko goro v svojo sladko tolažbo." Vrtovčeva pridiga na gori je bila po vsebini bolj podobna predavanju kot bogoslužju, zato velja za enega najstarejših slovenskih

planinskih spisov. Staršem je bila zelo všeč, otroci pa so se, roko na srce, ob njej začeli malce prestopati. Zato smo se, hribovsko in duhovno navdahnjeni, kaj hitro odpravili naprej.

Objel nas je hlad gozdov. V njem nam je eden izmed staršev začel pripovedovati, da so bili ti v 19. stoletju polni vozov, ki pa niso tovorili ne lesa ali sena, ampak led, obložen s slamo za izolacijo. Kopali so ga v nanoških ledenikih, vozili pa najpogosteje v Trst ter nato z ladjami po Sredozemlju in vse do Egipta. Pri tem nam je razložil, da nanoški ledeniki niso zares ledeniki, kakršne poznamo v gorskem svetu, ampak navpična brezna, ki v svojem jedru ohranijo led zelo dolgo. Tako lahko na primer sneg v Loškem ledeniku, Malem in Velikem Trškem (Vipavskem) ledeniku, Sneženi Jami in drugih najdemo tudi preko poletja. Vendar pa led v tistih časih ni bil edini izvozni predmet teh jam. Mnogo privlačnejši in tudi prepovedan je bil lov na hrošča drobnovratnika, sploh prvo jamsko žival na svetu, ki se je znašla v literaturi. Krivolov nanje je potekal s pastmi in se je v globočini Volčje jame tako zelo razširil, da so jo morali celo zapreti za javnost.

Pripovedovanje in razglabljanje o drobnovratniku nas je tako zelo razvnelo, da smo zgrešili najvišji, Suhi vrh Nanosa, ki se bohota s 1313 metri nad morjem in številnimi kavernami, ter skoraj nevede prišli na naš cilj – na Plešo, kjer stoji Vojkova koča. V želji, da se ne bi ponovilo leto 1991, ko je tukajšnji oddajnik RTV obstreljevala jugoslovanska armada, smo se umaknili v notranjost in ob toplem čaju zrlki skozi okno. Nankrat opazimo, da je v Podnanosu nekam čudno živahno. Le kaj se dogaja? Seveda, otroška domišljija omogoča skok tudi naprej. Zatorej ni čudno, da smo pristali v prihodnosti, in sicer 26. januarja 2019, ko na tamkajšnji osnovni šoli poteka državno tekmovanje Mladina in gore. Pohitimo, da ga ne zamudimo! Vabljeni, da se mu pridružite tudi vi. ●

Strnjeno jedro Podnanosa, v ozadju Gradiška Tura
Foto: Samo Premrn

² Nejevoljin = nejevoljen - (ô õ) star izraz za nekoga, ki se s čim ne strinja, ni zadovoljen. V našem primeru je sit (nezadovoljen zaradi) težkih bremen. (Op. ur.)

Naj planinski koči 2018

Koči pod Ojstrico in Stolom najbolj priljubljeni v letu 2018

So planinske kočice, v katerih se počutimo še posebej dobro, preveva nas odlična energija, oskrbniki nas sprejemajo še bolj odprtih rok, hrana diši bolje in nam tekne v še večjo slast. Letos ste gorniki med slovenskimi planinskimi kočami za taki prepoznali Kočo na Klemenči jami pod Ojstrico in že tretjič Valvasorjev dom pod Stolom.

Koča na Klemenči jami pod Ojstrico je bila letos izbrana kot prva med visokogorskimi planinskimi kočami. Foto: Zdenka Mihelič

Valvasorjev dom pod Stolom ste letos že tretjič izbrali za najbolj priljubljeno planinsko kočico. Foto: Zdenka Mihelič

V letošnji poletni akciji Planinske zveze Slovenije in digitalnega medija siol.net se je za zlahtni naslov naj planinska kočica potegovalo vseh 158 oskrbovanih planinskih koč od 180 planinskih koč, zavetišč in bivakov, kolikor jih je v Sloveniji. Glasovanje, skupno je bilo oddanih petinštirideset tisoč glasov, je potekalo v dveh krogih, v prvem ste obiskovalci gora glasovali med 18. junijem in 6. avgustom, kolesje drugega, finalnega kroga z deseterico najbolj priljubljenih, pa se je izteklo 11. septembra, ko sta bili znani zmagovalki – najbolj priljubljeni planinski postojanki po izbiri planincev, obiskovalcev gora.

Tradicionalni poletni izbor najbolj priljubljene planinske kočice je letos doživel dve novosti. Prvič so v izboru sodelovale vse oskrbovane planinske kočice, poleg tega pa je bila samostojna kategorija namenjena devetindvajsetim visokogorskim kočam, ki imajo zaradi težjega dostopa zahtevnejše razmere za delo.

Absolutna zmagovalka med visokogorskimi planinskimi kočami je postala Koča na Klemenči jami pod Ojstrico na 1208 metrih nadmorske višine nad Logarsko dolino, med ostalimi pa ste po letih 2014 in 2016 ponovno izbrali izjemno priljubljeno Valvasorjev dom pod Stolom.

Kočica na Klemenči jami, od koder je kraljevski razgled, upravlja PD Solčava, njen oskrbnik pa je že sedem let Rado Novak s svojo ekipo. Izbor ga je presenetil in zelo razveselil. Glasovi planincev so priznanje in potrdilo za dolgoletno odlično oskrbovanje kočice, za skrb in trud, čistočo, urejenost, za gostoljubnost in odlično hrano s pestrim izborom jedi. "Da smo bili izbrani za naj visokogorsko planinsko kočico, je ogromna pohvala za nas po toliko letih dela in truda. Lepšega priznanja si res ne bi mogel želeti, poleg tega pa je to ena boljših promocij, glede na to, da naša kočica ni na Slovenski planinski poti in je zato manj obiskana. A je to pravzaprav tudi naša dodana vrednost, saj kljub naraščajočemu obisku ni tako velikega navela in se lahko posvetiš vsakemu gostu," je prve vtise strnil oskrbnik Rado Novak, ki je pozoren prav do

vsakogar – poklepeta s človekom, vpraša, od kod je prišel in kam je namenjen, izroči pozdrave oskrbniku naslednje koč, razloži razmere na planinskih poteh in predlaga še kakšen zanimiv vmesni cilj.

Koča na Klemenči jami, ki gospoduje v prav posebnem okolju, ima pitno vodo in je lahko dostopna iz Logarske doline, je odlično izhodišče za najdebelejši macesen v Sloveniji, bližnje plezališče, Krofičko, Strelavec, Ojstrico, Planjavo in tudi naprej proti ostalim vrhovom Kamniško-Savinjskih Alp. Novakov recept za priljubljenost koč je takle: "Oskrbnik moraš biti z dušo in telesom, dokler delaš, ne obstaja nič drugega kot koč in gostje, ki so seveda na prvem mestu. Moraš biti prijazen in jim iti na roko, se jim prilagajati. Pomembna je dobra ponudba – tako okusna hrana kot hladna pijača, ki je ne sme zmanjkati, prav tako pomembno vlogo igrajo čiste sobe, urejena stranišča, vsesplošna higiena. Veliko dodajo tudi dostopnost koč, urejene poti in urejena okolica koč, promocija v dolini, sodelovanje s planinskim društvom. Če vse to povežeš v zaključeno celoto, je uspeh zagotovljen." Naj planinska koč je že tretjič postal Valvasorjev dom pod Stolom na 1181 metrih, ki ga upravlja PD Radovljica, prav tako kot lanskoletno zmagovalno koč Roblekov dom na Begunjsčici. Oskrbnik Valvasorjevega doma Aleš Štefe s svojo ekipo, brez katerih pravi, se ne bi dalo tako dobro delati in ne uspeti, pozna recept za uspeh in prav tako ve, da se na minulih lovoriških ne da spati, ampak se je treba truditi vsak dan in pri vsakem gostu, le tako lahko dober glas seže v deveto vas: "Že tretji naziv naj planinska koč je samo potrditev, da dober obisk, ki je lani in letos spet v vzponu, ni naključje – in obratno, da naziv ni naključje glede na dober obisk. Vse planinske postojanke imajo odprta vrata, kam ljudje zahajajo, pa je njihova odločitev. Vsakdo gre rad tja, kjer se dobro počuti in ve, da bo kaj dobrega pojedel, da bo naletel na pozitivno ekipo; in tako se širi dober glas."

Sredogorski Valvasorjev dom, ki je odprt vse dni v letu, se za razliko od številnih drugih koč ne more pohvaliti s čudovitim razgledom, zato pa je več kot odlično izhodišče za pohode do sosednjih planinskih koč ter za prvaka Karavank, Stol, in ostale karavanske vrhove in planine, kot so na primer Ajdna, Vajnez, Potoški Stol, Kamnitnik, Breška, Potoška in Žirovniška planina idr. In čeprav dom ne stoji ne razgledni točki, se lahko pohvali z zavidljivim številom obiska, s priljubljenostjo pri ljudeh in z zamislimi, ki jih Štefe s svojo ekipo pridno uresničuje. "Poudarek dajemo kakovostni kulinariki in dobremu počutju tako v domu kot v njegovi okolici. Pozimi je to laže, saj je veliko drugih koč zaprtih, poleti pa je treba narediti več, da privabimo goste in smo po prometu uspešni tako v osebno zadovoljstvo kot v zadovoljstvo planinskega društva. Veliko je stalnih obiskovalcev, pa tistih, ki ne zahajajo v visokogorje, obiskujejo nas tudi družine, ki z otroki prihajajo na nekajdnevni dopust," še dodaja oskrbnik sodobno urejene koč s certifikatoma Družinam prijazna planinska koč in Okolju prijazna

Urstni red finalistk za naslov naj planinska koč 2018 – glede na število glasov:

Naj visokogorska planinska koč:

1. Dom Valentina Staniča pod Triglavom (PD Javornik - Koroška Bela, 2332 m)
2. Dom Zorka Jelinčiča na Črni prsti (PD Podbrdo, 1835 m)
3. Koč na Klemenči jami pod Ojstrico (PD Solčava, 1208 m)
4. Krekova koč na Ratitovcu (PD Za Selško dolino Železniki, 1642 m)
5. Triglavski dom na Kredarici (PD Ljubljana Matica, 2515 m)

Naj planinska koč:

1. Valvasorjev dom pod Stolom (PD Radovljica, 1181 m)
2. Dom na Kofcah (PD Tržič, 1488 m)
3. Planinski dom pri Gospodični na Gorjancih (PD Krka Novo mesto, 828 m)
4. Planinski dom na Kalu (PD Hrastnik, 946 m)
5. Planinski dom na Kumu (PD Kum Trbovlje, 1211 m)

Najbolj priljubljeni koči v letošnjem letu sta bili nagrajeni za svoj trud, urejenost, prijaznost osebja, gostoljubnost in odlično hrano, ki vas v obeh kočah zares razveseli. Izbor jedi je prijazen tudi vegetarijancem in veganom. Na sliki zgoraj: na koči na Klemenči jami vam gobovo juho z ajdovimi žganci postrežejo celo s čilijem. Spodaj: na Valvasorjevem domu pečejo tudi kruh.
Foto: Zdenka Mihelič

planinska koč, kar priča o gostoljubju do otrok in njihovih staršev ter do okolja prijaznem in energetsko učinkovitem upravljanju.

Lani ste največ glasov namenili Roblekovemu domu na Begunjsčici, ki kot zmagovalna koč letos zaradi pravil izbora ni sodelovala v konkurenci. Leta 2016 ste na najvišjo stopničko postavili Valvasorjev dom pod Stolom in leta 2015 Planinski dom na Kumu. Pred tem ste v akciji časnika Nedelo in PZS za najbolj priljubljeno planinsko koč dvakrat izbrali Kočo na Dobrči (2012 in 2013), leta 2014 pa Valvasorjev dom. ○

Slovenija – med industrijo in turizmom

Od Pocarjeve domačije do domačih krapov

Generalni sekretariat Alpske konvencije je letošnje študijsko potovanje z mednarodno skupino novinarjev posvetil ohranjanju kulture in prebivalstva v Alpah, natančneje v Avstriji, Sloveniji in Italiji. Primerjava življenja na tem razmeroma majhnem območju od avstrijske Koroške prek zgornjesavske doline do Karnijskih Alp pokaže, da so lahko načini oživljanja teh krajev zelo različni. V Avstriji prednjačijo predvsem inovacije v kmetijstvu in turizmu, v Sloveniji se spopadamo z dvojnostjo. Na eni strani je območje, ki ga pokriva Alpska konvencija, prenaseljeno in industrijsko preobremenjeno, na drugi strani turistična ponudba še vedno ni našla in ponudila vseh biserov naše naravne in kulturne zakladnice, ki bi pomagali, da bi ljudje lahko preživeli tudi v hribovskih krajih. V Sloveniji pokriva Alpska konvencija kar 62 občin (45 v celoti, 17 delno), v katerih živi tretjina prebivalcev vse Slovenije. To so občine z nadpovprečno in podpovprečno gostoto poseljenosti, občine z močno industrijsko tradicijo in take, ki šele iščejo turistične priložnosti.

Kako v hribe brez osebnega avtomobila

Ko se tuji popotnik pripelje z vlakom iz Avstrije na jeseniško železniško postajo, je eno od njegovih prvih vprašanj, zakaj se je ustavil čas. Tako vsaj so tuji novinarji komentirali na videz neurejeno socialistično veduto, ki se popotniku odpre, ko stopi z vlaka. Tujim novinarjem, ki so se udeležili letošnje strokovne poti v organizaciji generalnega sekretariata Alpske konvencije in so prihajali iz Nemčije, Švice, Italije in Avstrije,

Špela Berlot
Foto: Vida
Petrovčič

je šele množičnost japonskih turistov v Kranjski Gori popravila prvi vtis, ki so ga dobili o Sloveniji. Pa ne gre le za videno. Tudi v organizaciji prevoza imamo še veliko možnosti za izboljšanje. Svetla izjema je majhna knjižica z naslovom *Vozni redi v Alpah*, ki jo ponosno predstavi direktorica CIPRE, komisije za varstvo Alp Slovenija, Špela Berlot.

Špela Berlot: "Čipra s pomočjo generalnega sekretariata Alpske konvencije, lokalnih turističnih informativnih centrov in Triglavskega narodnega parka že deseto leto izdaja vozni red vsega javnega potniškega prometa – avtobusov, vlakov, žižnic, ladjic, taksijev, vključno z lokacijami za izposojlo koles. Vozni red je napisan v slovenščini in angleščini ter dosegljiv tudi na spletu. Želimo si, da bi država vzpostavila enotno upravljanje javnega potniškega prometa in tako omogočila njegovo lažjo uporabo. Ljudje bi lahko tudi pri nas potovali trajnostno, z javnim prevozom, namesto z osebnimi vozili. Lani smo tako pripravili kar štiri najst izletov v akciji Kako v hribe z avtobusom."

Ob obisku Slovenskega planinskega muzeja v Mojstrani, kjer je tudi informacijska točka Alpske konvencije, koordinator Matjaž Podlipnik pove, da je v nekdanjem bivaku, ki je razstavljen pred muzejem, pripravljena soba pobega. Ta je poleg zanimive predstavitve zgodovine ter vzponov slovenskih alpinistov in alpinistk doma in po vsem svetu dobrodošla sobna popestritev ponudbe.

Dolina zgornje Radovne in Pocarjeva domačija

Sledi sprehod v dolino Zgornje Radovne s prelepimi pogledi na Julijce, konje, krave in grbinaste travnike. Biser, ki ga zmoti le opozorilna tabla Pazi, medved!

Novinarski kolegi ne morejo verjeti, da je v Sloveniji po neuradnih podatkih okoli tisoč prostoživečih medvedov.

Vtis popravi Pocarjeva domačija iz 17. stoletja, v kateri je mogoče videti, kako so v težkih podnebnih razmerah živele in preživele družine z gozdarstvom in živinorejo. Zaradi mraza niti sadja ni. Domačini se radi pošalijo: letos cvetijo jabolka, obirali jih bomo pa prihodnje leto. Danes bi rekli, da so bili kljub temu Pocarjevi samooskrbni. Še vedno je na ogled vse njihovo orodje. Držali so se pravila, da čez sedem let vse prav pride, zato niso ničesar odvrgli. Pocar je danes hišno ime. V hišnem arhivu, ki so ga našli v kamri, segajo listine do leta 1672. V poročni pogodbi iz tega leta je že uporabljen priimek Potzer, kar dokazuje, da sega zgodovina te domačije vsaj do tega leta.

Kasneje se je družina, v kateri so zadnji ostali trije bratje in ena sestra, pisala Jeglič. Marija, po domače "Minček", je umrla zadnja – leta 1991. Občina je v hiši, ki kaže avtentično toplino podalpske domačije, urenila muzej že pred dvajsetimi leti. Hiša je ena najstarejših in spomeniško obnovljenih kmečkih domačij v Triglavskem narodnem parku.

Pa še nekaj sporoča: gostoljubnost. Marija z Jezusom nad vrati, ki je kopija tiste na Svetih Višarjah, pove, da bo v hiši gostoljubno – s hrano, pijačo in prenočiščem – sprejet vsak popotnik. Več hišnih številka nad vrati pove, da je hiša pripadala več državam in oblastem. Tablica z napisom Rotwein 13 govori o času

Pocarjeva domačija je bila zgrajena v 17. stoletju.

Foto: Vida Petrovčič

med drugo svetovno vojno, ko je nemška oblast besedo Radovna, ki pomeni rodovitno zemljo, prevedla fonetično v *Rotwein* (rdeče vino). Sedanja stanovanjska hiša je bila zgrajena leta 1775, kar dokazujeta način gradnje in letnica, vrezana v tram v *hiši*. Hiša je bila naseljena do leta 1988.

Ta izjemni etnografski muzej na prostem poleg stanovanjske stavbe z avtentično notranjo opremo prikazuje še gospodarsko poslopje s hlevi, senik s kmečkim orodjem, svinjak, drvarnico in vodnjak. Stanovanjska stavba je zidana, pritlična, krita z lesom. Vsi prostori so povezani z osrednjo vežo, iz nje se gre v glavni bivalni prostor *hišo*, v kamro za preužitkarje, v klet in na podstrešje. Podstrešje ima enak tloris kot pritličje. Na podstrešju je bila tudi manjša mizarska delavnica

Kuhani in zabeljeni žepki ali krapci iz nekvašenega belega testa, z nadevom iz skute, koruzne polente, čebule in jajc.

Foto: Vida Petrovčič

Recept za rateške krape

Sestavine za testo:

- 0,5 kg kuhanega starega krompirja
- 1 kg moko
- sol
- 4 jajca

Sestavine za nadev:

- 0,5 kg skute
- 10 dag polente
- pražena čebula
- zaseka
- pehtran (po želji) ali narezane tepke
- 1 jajce
- ščepec soli

Postopek:

Kuhan krompir olupimo in pretlačimo. Dodamo moko, sol in jajca ter vse skupaj pregnetemo v nekoliko trše krompirjevo testo. Če je treba, dodamo moko.

Skuto zmešamo s kuhano polento, soljo, jajcem, praženo čebulo, zaseko in pehtranom (v drug nadev damo namesto pehtrana narezane suhe tepke).

Krompirjevo testo razdelimo na manjše kose, ki jih oblikujemo v kroglice. Kroglice razvaljamo v kroge s premerom 10 cm. Na sredino vsakega damo nadev, testo na sredi prepognemo čez nadev in krape zapremo. Oblikujemo jih tako, da robove stisnemo, na vrhu pa nastane petelinov grebenček. Krape počasi kuhamo v osoljenem kropu približno 20 minut. Kuhane krape zabelimo s prepraženimi drobtinami in postrežemo.

Kolesarska proga iz Kranjske Gore do Trbiža je dolga 12 km.

Foto: Vida Petrovčič

za izdelavo in popravilo kmečkega orodja. Nad hišo sta dve veliki skrinji za žito, poleg pa je tesno zaprta kašča, kjer so hranili meso, mast, zaseko, med, žganje, gospodinjske pripomočke in podobno.

Gospodarsko poslopje ima vzdolžni tloris in eno nadstropje. V pritličju so trije hlevi (goveji in konjski, ovčji in manjši kozji), na koncu pa je listnjak. V nadstropju je nad hlevi osrednji senik, poleg njega pa pod za mlatenje žita. Pocarjeva domačija predstavlja tudi informacijsko točko Triglavskega narodnega parka.

V Planinskem vestniku št. 9, 2018, je spoštovana Vida Petrovčič v prispevku Rešitve ohranjanja narave in delovnih mest, Prebivalci in njihova kultura v Alpah objavila tudi osnovne podatke o Alpski konvenciji. V kratki informaciji je navedeno, da je Slovenija skupaj z Italijo predsedovala Alpski konvenciji v letih od 2009 do 2011. Dovoljujem si dopolniti ta podatek z dejstvom, da je Slovenija predsedovanje Alpski konferenci (ne konvenciji) prevzela od Francije na tretji alpski konferenci v letu 1994 in predsedovala kar dva dvoletna mandata od leta 1994–1998. Podrobnejši podatki o predsedovanjih držav, podpisnic Alpske konvencije, so prikazani v publikaciji Alpska konvencija, Alpski signali 1, 2. izdaja (izdal Stalni sekretariat Alpske konvencije, Innsbruck, 2010). Dosežki predsedovanja Slovenije v obdobju 1994–1998 pa so podrobno prikazani v publikaciji Alpska konvencija v Sloveniji (Republika Slovenija, Ministrstvo za okolje in prostor: Ljubljana, november, 1997). O prizadevanjih in dosežkih Planinske zveze Slovenije pri uresničevanju sprejetih protokolov Alpske konvencije lahko preberemo v Planinskem vestniku št. 10, oktober 2009, v sestavku Varstvo narave, Alpska konvencija in njena severna stena.

Dr. Milan Naprudnik, predsedoval Stalnemu odboru Alpske konference v obdobju 1994–1998.

Od Kranjske Gore do Trbiža s kolesom

In za konec še povabilo na vznemirljivo 12 km dolgo vožnjo s kolesom iz Kranjske Gore do Trbiža. Vožnja poteka po trasi nekdanje železniške proge. Naj vam prijateljsko svetujem, da se odpravite proti Trbižu, in ne v obratni smeri, ker je pot zelo strma, razen če premorete kolo z motorjem. Kolesarsko pot obdajajo najlepši razgledi na okoliške hribe – Mangart, Viš (Jôf Fuart), Montaž (Jôf di Montasio), vodi pa mimo urejenih počivališč, igrišč in okrepčevalnic ter nekdanjih železniških hišic.

Rateče, dve novosti – slovar in krap

Naslednji dan nas čaka prijetno presenečenje. Če Pocarjeva domačija predstavlja prekrasen spomenik, ki pa živi odmaknjeno od glavne turistične ponudbe in nepovezano s krajem, so v Ratečah naredili korak naprej. Kaj lahko ponudimo obiskovalcem, v čem smo drugačni? Tako so se spraševali in odkrili, da poznajo njihove mame in babice poseben recept za "rateške krape" in da govorijo posebno rateško narečje, ki so mu namenili povsem nov Rateški slovar. Besede v njem še najbolj spominjajo na staro ljubljansčino, ki je vsebovala veliko nemških popačenk. Pa sploh ne gre za to. Pomembne so zgodbe, ki zbudijo zanimanje, pomembno je, da lahko obiskovalci kuhajo sami. In mi smo. Naučili smo se pripraviti rateške krape na dva načina, s figovim in s skutnim nadevom. In to je največ, kar lahko povprečen turist odnese domov, lepo izkušnjo, dober okus, sliko za knjigo obrazov. ●

Poklon slovenskim alpinistkam

Razstava Korajža je ženskega spola

"Če povprečen moški tehta osemdeset kilogramov, je torej prenašal breme, ki znaša okoli petinsedemdeset odstotkov njegove teže. Za enak manever bi Staza morala nositi breme, ki bi tehtalo petinštirideset kilogramov. Nosila pa jih je osemdeset.

To pomeni, da je nosila za četrtno težji tovor od svojih moških kolegov, bila pa je za četrtno lažja. Preprost izračun pove, da je Staza glede na svojo telesno težo (približno šestdeset kilogramov) za enako nalogo, ki je bila seveda tudi ocenjena enako, prenesla za približno polovico težje breme od svojih soplezalcev." Dejstvo, ki ga je v uvodu ob odprtju razstave Korajža je ženskega spola 7. septembra 2018 za razmislek ponudil moderator prireditve Jure K. Čokl, je dejstvo še danes, čeprav opisuje dogodek, ki se je zgodil leta 1947 na Kamniškem sedlu. Šlo je za vajo Gorske reševalne službe, ki se je udeležila tudi Staza Černič, naša najstarejša alpinistka povojne generacije in ena naših najboljših alpinistk sploh.

Alpinistk je danes precej več kot pred vojno in po njej. Na videz nepremostljive ovire, ki so še pred nekaj desetletji omejevale ženske, so podrti, podrle so jih prav ženske, ki stereotipom niso dovolile, da bi jim onemogočili uresničitev želja. Najprej tiste, ki so ravno tako kot lovci v coklah plezale po gorah zaradi preživetja. Potem tiste, ki jih je tja vlekla enaka želja ali sila kot moške. Danes za ženske skoraj ni več ovir, ki bi jim preprečevale plezanje v gorah. Kljub službam

in kljub otrokom lahko z malo pomoči in razumevanja bližnje okolice "zganjamo alpinizem" v skoraj enaki meri kot moški. Zakaj skoraj? Ker menim, da je materinstvo – z vsem, kar prinese s sabo, torej predvsem druge prioritete – vendarle bistvena in v kontekstu alpinizma edina prava razlika med "njo" in "njim".

Če se je morala marsikatera alpinistka nekoč zaradi družine odpovedati alpinizmu, nam danes tega z malo sreče ni treba. Staza Černič in Danica Blažina sta pred približno šestdesetimi leti resda precej prilagodili življenje družini, a hribom se nista odpovedali. Marija Štremfelj je še vedno odlična učiteljica, mati treh otrok, izjemna alpinistka in gorska vodnica. Vrhunska alpinistka Tina Di Batista, ki služi svoj kruh kot gorska vodnica, delo in hobi prilagaja svojim hčerama. Maja Lobnik je kljub majhnemu otroku še vedno "Hiper", kakor jo kličejo zaradi njene neutrudnosti. Mama z jeklenimi prsti, Martina Čufar Potard, pleza v enako težkih smereh kot takrat, ko o otrocih ni še niti razmišljala.

Dejstvo je, da je takih mam in "običajnih" deklet, ki pač rade plezajo, še mnogo, a tako kot jih ne morem vseh naštetih tukaj, tako ni mogla Saša Mesec, avtorica

Alpinistke z direktorico muzeja, avtorico razstave in predstavnico Alpske konvencije
Foto: Katja Žvan, arhiv GMJ, Slovenski planinski muzej

Danica Blažina in
Staza Černič
Foto: Katja Žvan,
arhiv GMJ, Slovenski
planinski muzej

razstave, v svoj projekt vključiti vseh, ki si to zaslužijo. Z odlično razstavo se muzej in posredno vsi, ki spoštujemo naše alpinistke in cenimo njihovo delo, poklanjamo tistim, ki so začrtale prve smeri v naših gorah, tistim, ki so bile pionirke odprav v tuja gorstva, tistim, ki so pustile sledi kot članice izjemnih ženskih navez, in tistim, ki so si v letih, odkar Planinska zveza Slovenije podeljuje naziv alpinistka leta, prislužile ta laskavi naslov s svojimi odličnimi dosežki v alpinizmu. Poleg že omenjenih šestih nam svoje zgodbe razkrivajo še Ines Božič Skok, Nastja Davidova, Nevenka Dolenc, Betka Galičič, Tanja Grmovšek, Lidija Honzak, Tjaša Jelovčan, Monika Kambič, Vlasta Kunaver, Aleksandra Voglar, Sanja Vranac, Mira Zorič, Irena Mrak in Mojca Švajger.

Odprtje razstave je bilo tako zabavno kot resno, najbolje pa ga opiše pridevnik ganljivo. Dekleta so ustvarila neverjetno vzdušje, tako da je tudi marsikateri moški potočil solzico, spontani dolgotrajni stoječi aplavz pa sta si prislužili častni gostji, edini še živeči alpinistki povojne generacije, Staza Černič in Danica Blažina. Razstava, ki bo na ogled do konca aprila naslednje leto, je razdeljena na več sklopov, in sicer najprej govori o začetkih ženskega alpinizma, v osrednjem delu predstavlja dvajset alpinistk, ki s svojimi osebnimi in alpinističnimi predmeti pripovedujejo svoje zgodbe ter razkrivajo osebne arhive, tretji sklop je niz fotografij iz vsakdanjega življenja alpinistk, četrti pa t. i. Baza, računalniška aplikacija z interaktivnimi podatki o vzponih slovenskih alpinistk po gorstvih sveta. S pogovori "Na štiri oči" bodo alpinistke vsak prvi petek v mesecu same vodile obiskovalce po razstavi.

Kljub dejstvu, da mora večina alpinistk v primerjavi z moškimi kolegi pri marsikaterem manevru opraviti veliko več kot oni, pa nekateri stereotipi še vedno ostajajo. Na srečo jih je vedno manj in na srečo so večinoma le še odraz ozkoglednosti nekaterih ljudi, ki se na tak način počutijo pomembnejše in boljše od drugih, bolj možate. Dokaz za to so ravno razstava Korajža je ženskega spola in vsi moški, ki so in še bodo iskreno stisnili roko alpinistkam ter avtorici razstave Saši Mesec in direktorici muzeja Ireni Lačen Benedičič, ki sta se s sodelavkami in sodelavci odločili za ta lep in svojevrsten projekt. ●

Novico o Štremfjevem prejemu zlatega cepina za življenjsko delo, ki je do zdaj edini prejemnik prestižnega priznanja tako za vrhunski vzpon kot za življenjske dosežke, bi lahko napisala "obrtniško", zgolj s pompoznim naslovom, poudarjenimi pomembnimi dejstvi in s citatom s podelitve. Ampak ne morem in niti nočem. Kljub pomenu te pomembne nagrade in kljub izjemnim dosežkom, s katerimi si je Andrej Štremfelj več kot upravičeno zaslužil to in še vsa druga prejeta priznanja, je razlogov, da ga omenjam z velikim spoštovanjem in da o njem ne morem pisati v "obrtniški maniri", namreč precej več. Pravzaprav gre bolj za to, da ti razlogi tičijo drugje. Andrej je velik človek, ki nikoli ne bo visok. Je oseba, ki v sebi združuje vero, dobroto, razumevanje, spoštovanje, vztrajnost, pogum, poštenost, odkritost, ljubezen ... Skratka toliko vsega, kar iščemo v sebi in v drugih, da je nemogoče, da ne bi pustil sledi; mi, ki ga poznamo predvsem kot alpinista, lahko rečemo, da v alpinizmu, saj je to dejavnost, s katero se ukvarja že vse življenje, ali bolje dejavnost, ki predstavlja pomemben del njegovega življenja. Drugi, ki ga poznajo kot moža, očeta, učitelja ..., lahko povedo kaj več še o drugih sledih, vsekakor pa drži, da so izjemni alpinistični uspehi posledica tega, kar Andrej Štremfelj je: velik človek v vseh pogledih. Skromen, kar samo še poudari njegovo veličino.

Andrej je predzadnji oktobrski konec tedna na gornškem festivalu v poljskem Ladeku ponosno dvignil v zrak prestižno priznanje, zlati cepin za življenjsko delo. Zadovoljen, ker se je to zgodilo na Poljskem, saj ima alpinizem tam zelo močno tradicijo. Ponosen, ker mu ga je izročil Luka Lindič, še en slovenski predstavnik vrhunskih alpinistov, njegov dostojen naslednik. Hvaležen - predvsem Bogu in svoji ženi Mariji. Brez nje, pravi, ne bi bil tukaj. Dvoumno? Mislim, da zgolj iskreno.

Andrej Štremfelj je bil z Markom Prezljem sploh prvi, ki je prejel zlati cepin, in sicer leta 1992, ko so ga začeli podeljevati. Z Marijo sta bila prva zakonca, ki sta stala na vrhu sveta. Z Nejcem Zaplotnikom sta bila prva Slovenca, takrat še Jugoslovana, ki sta splezala na Everest, in to po prvenstveni

Izjemna nagrada za izjemnega alpinista

Andrej Štremfelj, prejemnik zlatega cepina za življenjsko delo

smeri. Povzpel se je še na sedem osem tisočakov, počeval gorske vodnike v Manangu, je vrhunski gorski vodnik in učitelj športne vzgoje tik pred upokojitvijo ... Zdaj se bo lahko malo bolj posvetil čebelam, ki so še ena od njegovih ljubezni.

In kako naj taka oseba ne pusti tako globokih sledi? Zlati cepin za alpinistične dosežke so letos prejeli: Čeha Zdeněk Hák in Marek Holeček za vzpon v jugozahodni steni Gašerbruma I, Japonca Kazuja Hiraide

in Kenro Nakajima za vzpon na Shispare in Frédéric Degoulet, Benjamin Guigonet in Hélias Millerieux za vzpon v severozahodni steni Nuptseja. Američani Chantel Astorga, Anne Gilbert Chase in Jason Thompson za vzpon na Nilkanth v indijski Himalaji in Alex Honnold za izjemni prispevek k skalnemu plezanju s solo vzponom v smeri Freerider v El Capitanu, so bili zaradi svojih dosežkov omenjeni še posebej. ○

Foto: Malgorzata Telega, Ladek Mountain Festival

Jakob J. Kenda

Samo iti, hoditi ...

Ameriški Apalači¹

Če bi se tistega večera malo razgledal, bi pač opazil, da to ni dobro mesto za tabor, saj je čisto blizu živalska steza. Bil sem tudi sam, kar vedno pomnoži verjetnost kakšnega nočnega obiska. Niti vreče s hrano nisem obesil tako, kot bi jo moral: na primerno vejo, dovolj stran od debla, dovolj visoko od tal. In pri vsem tem sem bil le nekaj ur hoda naprej od zavetišča ob jezeru Watauga, ki so ga zaprli zaradi "povečane medvedje aktivnosti".

Bil sem utrujen in spal sem ko ubit. Toda zbudil sem se vseeno zgodaj, še zdanilo se ni zares. Zbudil sem se, ker se je nekdo lotil moje vreče s hrano. Zanimivo, kako te lahko preplavi strah, da čisto otrdiš, a so misli vseeno jasne: zakaj nisem obesil vreče, kot so me naučili?! Zakaj sem se pustil prepričati tistemu prodajalcu, naj kupim drago vrečo iz kevlarja?! Samo privežem naj jo na dovolj močno deblo, mi je govoril! Kaj bi se mučil z iskanjem prave veje, je rekel!

Naj se pretvarjam, da me ni? Jasno, žival natanko ve, kje sem, in nedvomno ji je jasno, da je tisto moja

hrana, to še kako razume. Tudi zaradi tega je toliko bolj razdražena. In iz trenutka v trenutek bolj razdražena postaja zaradi vreče same, ki se ji očitno res nima namena vdati. Se pa je marsikaj v njej zdrobilo, zmečkalo, odprlo, da samo še slajše dehti. Kako renči! Kako hrope in jezno gode!

Kaj naj torej naredim?! Naj čakam, da se ji do konca zmeša in se spravi name? Ali naj grem res kar naravnost nadnjo, kot sem bral, da je treba, če pride do česa takšnega?

Prav. Bolje herojska smrt, kot da me najdejo razmesarjenega in s ponečedenimi spodnjicami.

Previdno, tiho odpnem zadrgo notranje plasti šotora, sežem po palicah, ki ju imam vedno spravljene tik pred vhodom. Žival me sliši, jasno. Natanko ve, da prihajam na plano, obmirovala je in samo čudno golči. Zajamem sapo, preprimem palici. Levo imam zdaj v levici nared kakor sulico, desno v desnici držim kakor meč. Potem planem ven, v dveh korakih sem okoli šotora, požnem se naravnost proti tatinski

¹ To sta uvodni poglavji iz knjige *Apalaška pot: 3500 kilometrov hribov in Amerike*, ki bo izšla v oktobru. Avtor potopisa je sicer najbolj znan po svojih prevodih Harryja Potterja, leta 2017 pa je kot prvi Slovenec prehodil to znamenito dolgo pot. Njegov pohodniški roman je torej nastal na osnovi lastne izkušnje tega pohoda, osredotoča pa se na Apalaško pot, zanimive posebnosti ameriškega pohodništva, ameriške pohodnike same in na "resnično" Ameriko, po kateri ta divjinska steza poteka.

White Mountains na severu Apalačev slovijo po surovem vremenu: vrh Mount Moosilauke, New Hampshire
Foto: Jakob J. Kenda

zveri, zraven tulim, besno, karseda živalsko, rjovem kakor črni bik v jutro.

Dolge poti

Dolge poti so res dolge. Na tisoče kilometrov daleč gredo. Na večini se nabere krepko prek sto kilometrov skupnega vzpona. Da jih prehodiš, potrebuješ desetine tednov.

Med takšne poti ne spada naša ljuba Slovenska plinarska pot s šeststo kilometri dolžine, petinštiridesetimi kilometri skupnega vzpona, štirimi tedni po številnih razglednikih. Od tistih, ki gredo prek Slovenije, spadajo mednje bolj eksotična imena. E7 s 6100 kilometri od Portugalske do Madžarske. E6 s 6300 kilometri od Finske do Turčije. Najdaljša v sklopu alpskih tras Via Alpina, ki od Monaka do Trsta po grebenu Alp naredi 2400 kilometrov in ima 139 kilometrov skupnega vzpona. Tudi Camino je lahko primernih dolžin, saj ga lahko začneš s svojega dvorišča in končaš na španskem vogalu ob Atlantiku. Nekoliko naprej od domačega praga pa gre prek kontinentov še cela množica dolgih poti. Na južni polobli je morda najbolj znana Te Araroa, ki se jo prek obeh novozeleskih otokov prehodi v približno petih mesecih. Najvišje gre seveda Velika himalajska pot, ki je dolga 4500 kilometrov. Množica dolgih poti poteka po otokih Japonske. In kot največje priznanje za pohodnike v ZDA velja osvojitve trojne krone: da prehodijo Pot pacifiškega grebena, Pot kontinentalnega razvodja in Apalaško pot. Samo Apalaška pot ima 3500 kilometrov horizontale in 142 kilometrov vertikale; običajno se prehodi v šestih mesecih.

Veliko število dolgih poti gotovo kaže, kako priljubljene so. A predvsem je njihova številčnost dobrodošla, saj lahko vsak pohodnik med njimi najde tisto

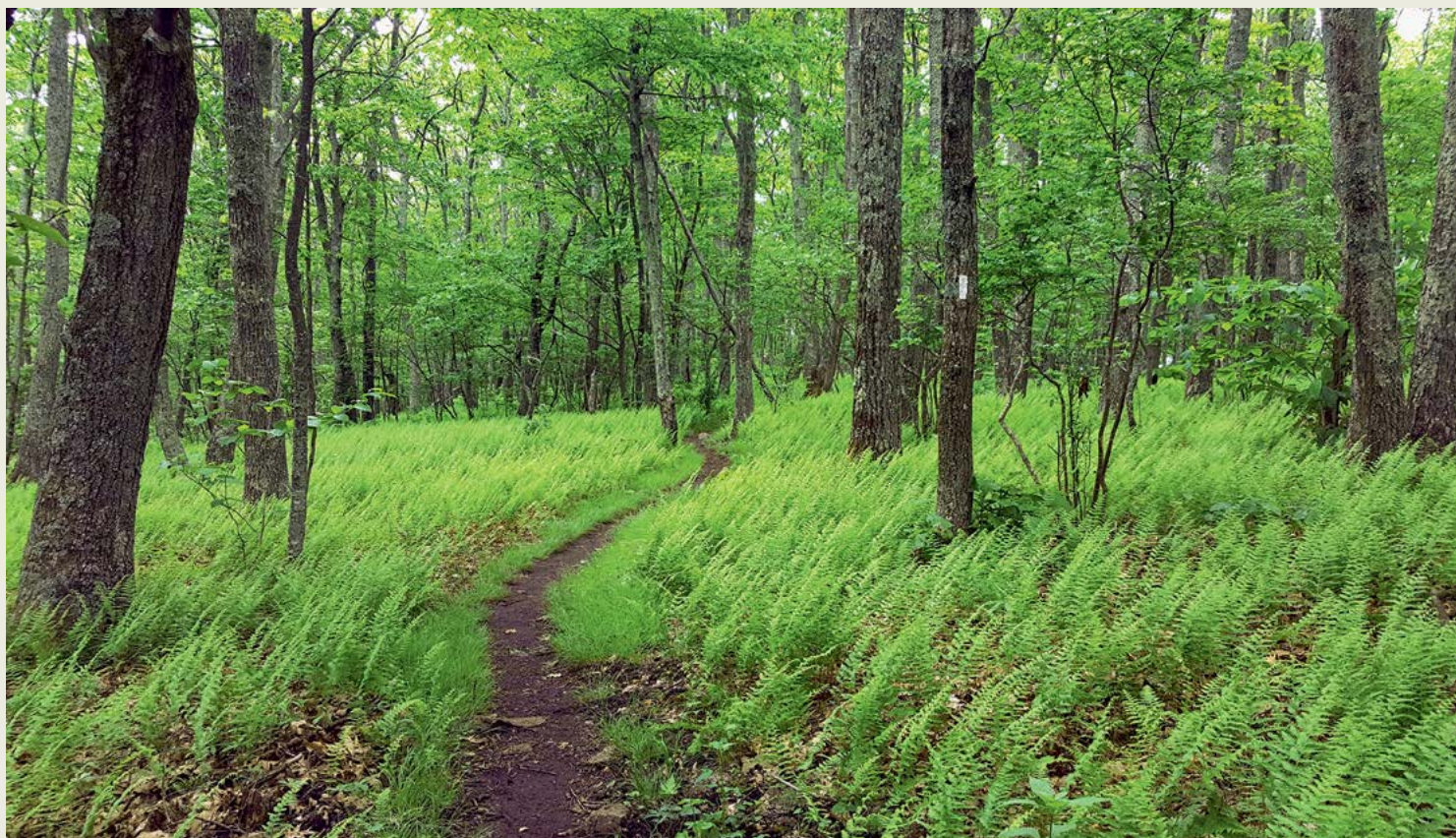

čisto pravo zase. To je bistveno. Vsaka izmed dolgih poti vzame toliko časa, priprav in še česa, da bo marsikdo že za to eno komaj dobil priložnost, da bi jo prehodil. Zato mora biti izbrana čisto prava. Nič narobe torej ni, če nekaj let bredeš med obilico internetnih in knjižnih podatkov o dolgih poteh, dobro razmisliš, kaj natanko bi rad in kaj pričakuješ.

Jaz sem se nazadnje odločil za Apalaško pot, saj je obetala izpolniti prav vsa moja osnovna pričakovanja. Zadoščalo bi mi prehoditi razdaljo, kakršna je recimo iz Slovenije do Damaska, in pri tem napraviti toliko skupnega vzpona, kot bi se šestnajstkrat z nivoja morja povzpел na vrh Everesta. O Apalaški poti je tudi povsod pisalo, da je zgledno vzdrževana in markirana s krepkimi, pokončnimi belimi črtami. Vsakih deset do dvajset kilometrov naj bi stalo ob stezi ali nekoliko stran zavetišče. Nadalje mi je bila Apalaška pot všeč, ker po meni neljubih asfaltiranih in gozdnih cestah napravi komaj en

*Izkaz ameriške ljubezni do strelnega orožja: ostanek oznake za prelaz Horse Gap, Georgia
Foto: Jakob J. Kenda*

*Mlada praprotna se obrača za soncem: greben za vrhom Big Rocky Row, Virginija
Foto: Jakob J. Kenda*

odstotek svoje skupne dolžine, sicer pa ves čas teče po pohodniških stezah. Še več, izrecno gre za pešpot, na kateri je prepovedano vse drugo, celo konji in kolesa. Nekako si tudi nisem mogel predstavljati, da bi se odpravil po poti, za katero bi vnaprej vedel, da je ne bom mogel prehoditi v celoti, Apalaško pa se vsekakor da in takšne pohodnike, sem bral, v njeni deželi celo posebej slavijo. Zdelo se je tudi, da ta pustolovščina ne bo predraga. S strani države podprto združenje, ki skrbi zanjo, se namreč drži levičarskih načel njenega pobudnika in je zato povsem brezplačna. Edini pravi strošek med pohodom sta torej hrana in kakšna poceni namestitve v mestih, v katerih pohodniki približno enkrat na teden za kak dan počijejo. In konec koncev je Apalaška pot obetala biti lepa, saj gre skozi kar dva narodna parka,

Značilni večerni prizor pred značilnim zavetiščem na poti: zavetišče Wise, Virginija
Foto: Jakob J. Kenda

Great Smoky Mountains in Shenandoah, vmes in kasneje pa še prek niza državnih parkov, narodnih in državnih gozdnih rezervatov ter drugih zavarovanih področij.

Iz zapisov o tej poti je bilo jasno, da osnovna pričakovanja tudi močno presega. Potopisi so z navdušenjem govorili o živalih, kot je na primer blatni vrag, močerad, dolg tri četrt metra, in o izjemnih primerkih dreves, recimo o krasnem topolu tulipovcu, ki seže tja do šestdeset metrov v višino. Očitno je bilo tudi, da urejenost poti ne krni kaj dosti dejstva, da gre po zelo odročnih krajih. To naj bi bila "divjinska pot", ustvarjena za pohodnika, ki se brez zadržka poda tako globoko v gozd, da je zelo daleč od pomoči in zelo blizu divjim živalim. Na severu menda celo pumam, povsod kajpada volkovom, kačam in medvedom. Poleg tega so razni potopisi svetovali, da se velja naučiti prepoznati in se nato med samim pohodom izogibati nekaterim rastlinam, med drugim strupenemu bršljanu, atlantskemu hrastu in octovcu, najbolj toksični rastlini ZDA. Bojda se je že zgodilo, da je kakšen manj več pohodnik na taborni ogenj odvrigel vejo octovca in so ga šele čez

čas našli pokrčenega v predsmrtni agoniji; podlegel je kemičnim opeklina v pljučih. In čisto na koncu seznama tovrstnih izzivov so pričevanja naštevala razne bakterije, viruse in podobno. Tako kot pri nas imajo tam precej primerov lajmske boreliozе, pravzaprav več, saj je v nekaterih zveznih državah kar 90 odstotkov kloпов okuženih s to boleznijo. V Ameriki so seveda še druge, nam manj znane kužne naldoge. Neki pohodnik je skoraj umrl zaradi virusa hanta, ki ga prenašajo miši prek iztrebkov; prav miškam pa so menda silno prirasla k srcu omenjena zavetišča na Apalaški poti. In vodo iz potokov se na Apalačih vedno filtrira ali celo razkužuje zaradi močno razširjene giardiazе, za katero so značilni napihovanje, riganje, dolgotrajna driska brez vročine, vetrovi in – ne najbolj presenetljivo – izguba teka.

Očitno je bilo, da pot presega pričakovanja tudi zaradi ljudi. Če se človeku zahoče družbe, je je na tej poti menda kolikor hočeš. A med vrsticami marsikaterega potopisa je bilo še bolj zanimivo brati, da je to nenazadnje tuja dežela, kjer razmišljajo precej drugače kot pri nas, v zadnjem času pa se sploh vprašaš, kaj se dogaja v njihovih glavah. Slednje je kajpada bistveno razumeti. Amerika v marsičem ni več prva in najboljša, vendar je dovolj velika in dovolj pri vrhu, da ima tamkajšnje dogajanje slej ko prej posledice tudi za nas. In ko smo že pri ljudeh, ki se jim čudno suče v glavi, za Apalaško pot ni zanemarljiva ameriška tradicija morilskih blaznežev. Tem so pohodniki prejkone še posebej pri srcu, kajti samo od leta 1974 je bilo na Apalaški poti zabeleženih enajst umorov, in to skrajno nasilnih. Eno izmed pohodnic je na primer neki iztirjenec s sekiro razsekal, ker mu je bil vseč njen nahrbtnik. In poleg tega Apalače poseljuje prav posebna vrsta rovtarja, natančno tistega, kakršnega je upodobil film *Odrešitev*. Ja, to so ti: rezultat dolgotrajne prakse razmnoževanja v ožjem družinskem krogu ter uživanja velikih količin koruzne žganice, ki je pogosto še tako slabo zvarjena, da je polna strupenih primesi.

Zapisi o Apalaški poti so obetali še vrsto drugih zanimivih reči. Očitno je bilo, da ta pot izhaja iz tako drugačne tradicije pohodništva, da je nedvomno ne bom prehodil, če ne bom sledil povsem drugačni filozofiji pohodniške opreme. Da se bom moral navaditi na pohodniške *hostle*, ki v značilnem slogu ameriške zasebne ponudbe nadomeščajo nam znane planinske kočе. Se potopiti v svojstveno kulturo, ki jo je razvila Apalaška pot in ki se na primer kaže v posebnem pohodniškem žargonu. Toda po vsem prebranem sem se Apalaške poti najbolj veselil zato, ker je bilo jasno, da je kot ustvarjena za tisto najbolj dragoceno. Takole pravi Kajetan Kovič v *Navodilu za hojo*: "iti, hoditi, / ne, ker to hočeš, / ne, ker je treba, / ampak ker tukaj / razen te hoje drugega ni". In jaz sem si že zelo dolgo želel vsaj enkrat v življenju to metaforo življenja živeti v čisto dobesednem smislu. Samo iti, hoditi. ◉

Vremenska slika v besedi

Tipične vremenske situacije v naših krajih

Vremenska slika tako v sliki kot v besedi je sestavni del vsake vremenske napovedi. Najpogostejše besede, ki jih zasledimo v njej, so cikloni ali območja nizkega zračnega tlaka, anticikloni ali območja visokega zračnega tlaka, (hladna) vremenska fronta, jugozahodni veter, severovzhodni veter, višinsko jedro hladnega zraka, toplejši, bolj vlažen zrak, hladnejši, bolj suh zrak, območje enakomernega zračnega tlaka in podobno. Vsak letni čas ima svoje vremenske značilnosti. Nekateri vremenski vzorci so bolj značilni poleti, drugi jeseni ali pozimi. Sploh v vmesnih obdobjih, ko letni časi prehajajo drug v drugega, se vremenske situacije pogosto prekrivajo. Poglejmo si nekaj tipičnih vremenskih situacij, ki v posameznem letnem času najpogosteje krojijo vreme pri nas.

Jesen marsikdo povezuje z deževnimi sivimi dnevi, katerih krivec je pogosto sekundarni ciklon v severnem Sredozemlju, ki nastane v Genovskem zalivu in nato potuje preko naših krajev proti Balkanu. Skupaj z jesenskimi cikloni velikokrat potujejo tudi hladne vremenske fronte, ki v hribih že povzročajo prvo sneženje. Klasična vremenska slika v besedni vremenski napovedi se jeseni glasi nekako takole: "Nad severnim Sredozemljem je nastalo ciklonsko območje z vremensko fronto. Z jugozahodnim vetrom nad naše kraje priteka vlažen zrak."

Tovrstne vremenske situacije se pogosto pojavljajo tudi v zimskem času. Sploh snegoljubi jih obožujejo, saj iz Sredozemlja prinašajo obilico vlage, hladna fronta pa čez Alpe prinaša hladen zrak. Tako se padavinski dogodek sicer začne z deževjem, konča pa v notranjosti Slovenije s sneženjem, saj se ob intenzivnih frontalnih padavinah meja sneženja pospešeno spušča proti nižinam. Običajno po prehodu hladne vremenske fronte zapiha še severovzhodni veter, na Primorskem pa burja. Opis vremenske situacije bi se dan po prehodu hladne fronte glasil nekako takole: "Hladna fronta je prešla Alpe in se pomika proti jugovzhodu, s severovzhodnim vetrom nad naše kraje priteka hladnejši in postopno bolj suh zrak." Severovzhodni veter lahko hitro posuši vlago, razjasni se in pričarajo se nam slikoviti razgledi v hribih. Ko so zasneženi, so razgledi še toliko lepši.

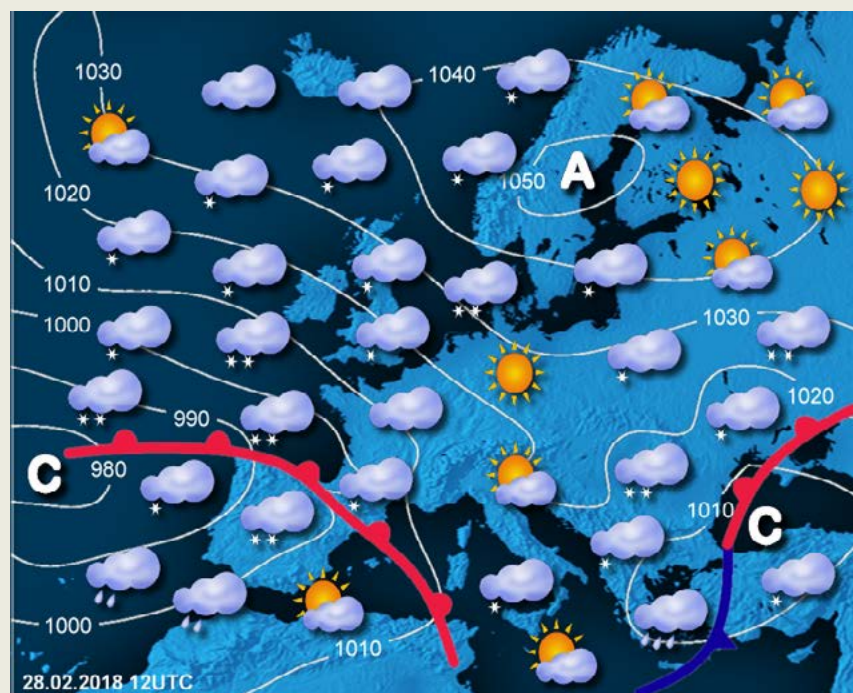
Če padavine jeseni in pozimi najbolj pogosto prinašajo cikloni in hladne vremenske fronte, pa so poleti, včasih pa tudi spomladi, pogosti prinašalci krajevnih padavin, ploh in tudi neviht tako imenovana višinska jedra hladnega zraka, ki so velikokrat vztrajna in se nad našimi kraji lahko vrtijo tudi več tednov, kar se je zgodilo letos v pozni pomladi in zgodnjem poletju. Tako si sledijo številni dnevi, ko vsaj kje po Sloveniji zabeležimo padavine. Vremenska slika je bila tako v besedilu letos skoraj dva meseca podobna: "Nad srednjo Evropo in Alpami je višinsko jedro hladnega zraka, ki prinaša našim krajem nestabilno vreme."

Veliko rajši kot ciklone imamo običajno anticiklone, sploh če deževne situacije trajajo že več dni. Območja visokega zračnega tlaka našim krajem poleti prinašajo lepo, stabilno in sončno ter toplo vreme, pozimi pa zlasti kotlinam povzročajo večdnevno meglo. Pozimi je običajen t. i. sibirski anticiklon, ki se razširja nad naše kraje iz Rusije in prinaša s seboj hladen, "sibirski zrak". Ob njegovi prisotnosti v bližini naših krajev največkrat beležimo izredno nizke jutranje temperature, ki se lahko spustijo tudi pod -20°C . Vremenska slika v vremenski napovedi pa se ob tovrstnih vremenskih situacijah glasi: "Nad srednjo, severno in vzhodno Evropo je območje visokega zračnega tlaka. Z vetrom severnih smeri doteka nad naše kraje zelo hladen in suh zrak."

Vremenska slika v besedi ali sliki nam torej lahko poda namig o vremenu v prihodnjih dneh, če jo le previdno preberemo in pravilno interpretiramo.

¹ Agencija Republike Slovenije za okolje.

Primer vremenske slike: "Nad severno polovico Evrope je obsežen anticiklon. Od severovzhoda priteka nad naše kraje mrzel zrak."

Matevž Lenarčič

Naš Triglav

Vremenska fronta, ki je dosegla Alpe, bo običajno v naslednjih dneh prešla tudi naše kraje, višinsko jedro hladnega zraka, ki je šele nastalo v bližini naših krajev, bo še nekaj dni vztrajalo pri nas ali v naši bližini in nam bo prinašalo nestanovitno vreme. Plitvo ciklonsko območje se bo najverjetneje napolnilo in vreme se bo izboljšalo. Globok ciklon v severnem Sredozemlju nam bo z jugozahodnim vetrom kmalu prinesel obilne padavine, meja sneženja pa se bo po njegovem prehodu preko naših krajev spustila in zapihal bo severovzhodni veter, na Primorskem pa burja. Območje visokega zračnega tlaka nad vzhodno Evropo bo iz Rusije prineslo mrzel zrak. Brez ciklonov in anticiklonov bi bilo vreme bolj monotono in dolgočasno, vremenske situacije nad našimi kraji pa enolične. Že same Alpe svojevrstno vplivajo na vremenske sisteme, brez njih bi bilo vreme pri nas drugačno, kot ga poznamo, sploh jeseni ne bi bile tako namočene, saj nad Genovskim zalivom ne bi nastajal sekundarni ciklon. Prav tako bi prisotnost višjih in obsežnejših gorstev, na primer na vzhodu Evrope, preprečila hladnemu zraku, da bi se razprostiral tako daleč v notranjost Evrope kot se ravno zaradi obsežnega nižinskega sveta z manjšimi gorstvi. ●

Vremenska fronta
je pred vrati
Foto: Tomaž Marolt

Kailash ali Mount Meru je sveta gora budistov, hindujcev, džainistov, pripadnikov religije bon ter vseh tistih, ki spoštujejo tisočletno kulturo prebivalcev Tibeta. Vsem tem niti na misel ne pride, da bi splezali nanjo, saj razumejo, da s svojo materialno prisotnostjo uničijo duhovno dimenzijo svetišča. Zadovoljijo se z nekajdnevnim potovanjem okrog te mogočne gore. Seveda je za tako imenovano demokratsko zahodno kulturo, s katero smo omreženi tudi mi in jo definirajo široke svoboščine ter ekonomija, utemeljena na socialnem darvinizmu, svetost tretjega sveta marginalna. Razumemo samo administrativno prepoved in sankcije. Kailash je za večino tujih obiskovalcev sveta gora samo zato, ker je nanjo prepovedano plezati in vzpona nanj ni mogoče kupiti niti za denar.

Slovenci imamo Triglav, najvišjo geografsko točko znotraj trenutnih političnih meja. Razumemo ga kot svetišče, simbol naroda, osebni prestiž, cilj sindikalnih izletov, nesmiselnih rekordov, pivsko postojanko, objekt potrjevanja ega, plezalni poligon, fotografski in poetični motiv, gradnik narodove identitete in v zadnjih letih tudi steber zedinjene Slovenije, ki je nadomestil Najevsko lipo sprave. Politikantsko domovinsko vzgojo vseh vrst si težko zamislimo brez našega očaka. Njegovo ime nosijo podjetja, hoteli, organizacije, prodajni izdelki, politična in vojaška združenja vseh barv, umeščeno je v narodovo kulturo v poeziji, številnih knjigah, slikarskih in fotografskih stvaritvah, gledališču. Prvopristopniki so v dvesto štiridesetih letih dosegli nesluteno slavo, postali so narodni junaki. Na Triglav se radi podajo levi in desni, suhi in debeli, bogati in revni, simpatizerji domobrancev in partizanov, borzni posredniki in snažilke, doktorji in medicinske sestre, pesniki, slikarji, fotografi, pisatelji, klerikalci in ateisti, lepi in grdi, naši in vaši. Sobivajo v slogi, drenjajo se za istim *šankom*, spijo na skupnih ležiščih, *serjejo* v isti *sekret*, vonjajo isti slovenski zrak – čeprav pride iz Italije ali Avstrije – in gledajo isti sončni vzhod in zahod, čeprav se dogajata za neslovenskimi hribi. Vse zaradi strahu pred napačnim korakom, padcem v prepad, ki izravna vsa njihova prizadevanja po nadvladi drugih, tudi tistih na skupnih ležiščih.

Držijo se za isto pletenico, isti klin, isto skalo – in šele takrat spoznajo relativnost komolčarske družbe, karierezimov, ki so po letu 1990 zapustili sramežljivo senco in se ugnezdili v izobraževalni sistem in vsakdanje življenje Slovencev. Spoznajo, da se lahko enako ubiješ s praznim ali polnim bančnim računom in da ti niti kapital v davčnih oazah ne more veliko pomagati. Zdi se, da razumejo nesmiselnost nenehnega tekmovanja, ko ponižno čakajo v vrsti vzpenjajočih. Strpni so celo do ljudi drugačne barve, drugih kultur, beguncev, gospodarskih migrantov, če zaidejo na triglavsko božjo pot. Ego in strah pred drugačnimi se za nekaj časa potuhneta in udarita na plan šele v dolini za polno mizo in s pivom v roki. Triglav torej ni simbol niti ne svetišče, nanj se lahko povzpne vsakdo, ki zmore, ali ima prijatelje, ali denar, ki mu pri tem pomagajo. Triglav je zgolj orodje. Z njegovo pomočjo se nacionalno definiramo, postanemo pravi Slovenci. Triglav, gora-simbol, je tudi učinkovito orodje politične propagande, s katero se zlahka nabirajo volilni glasovi. Uporabljajo ga vsi, ki želijo v zanosnih govorih sporočiti vsem polnoletnim prebivalcem, vse od njegovega vrha do rezilne žice na Kolpi, kako radi nas imajo. Tako zelo, da bi nas za obrambo domovine poslali tudi v smrt, če bi karkoli ogrozilo njihovo oblast.

Ko se po razbitem pečevju bližamo njegovemu vrhu, izgubi vso svojo čarobnost, še posebej v poletnih mesecih, ko sta širina in lepota razgleda odvisna od

širine in barve *riti* pred teboj, ko se čisti gorski zrak meša z oblaki cigaretnega dima, alkoholnih hlapov, *prešvicanih* teles ter vonja po čebuli in najrazličnejših salamah, ki prihajajo iz nahrbtnika, ust ali kot plini skozi nove, prav za Triglav kupljene hlače. Še kup zarjavelega, osemnajstkrat prebarvanega *pleha* je neizmerno lep, čistokrven simbol neokrnjene narave. Aljažev stolp nas združuje podobno kot nogometna žoga v tujih vratih ali slovenski orli v Planici. Množice pod Poncami, v Stožicah in na Triglavu.

Triglav je lep le od daleč, ko njegova silhueta kraljuje nad drugimi vrhovi vzhodnih Julijcev, ko mu igra svetlobe vsako sekundo spremeni obraz in ga oblaki skrivajo pred materialnim svetom. Od daleč je Triglav mogočen, nedostopen, skrivnosten, zdi se, da je narejen le za bogove. Vzpon na vrh nam podre vse iluzije o njegovi svetosti, gora-simbol postane kup rdečkastega, od strel razbitega apnenca, kopa od številnih čevljev zlizanih skal, pravzaprav nič posebnega.

Triglavu lahko povrnejo nekaj njegove magičnosti le administrativne omejitve, prepovedi ali preusmeritve na druge poti in vrhove. Tako kot je množični zeleni turizem utopija, je tudi množično romanje na najvišji vrh Slovenije privid svetosti, simbolnosti in nacionalne zavednosti. ●

Kolumna izraža stališče avtorja in ne nujno tudi uredništva in Planinske zveze Slovenije.

Od daleč je Triglav mogočen, nedostopen, skrivnosten, zdi se, da je narejen le za bogove.

Foto: Franci Horvat

Konec fantastične smučarije

Spomin na reševanje izpred pol stoletja

Kako krasna smuka! Že ves dan tako leti! Fantastično! Da le ne bi zdaj, na koncu, zlete! Oči se mi že solzijo in tam spodaj se vidi zemlja. Okoli moram! Eh, presneta skorja, pa sem padel. Tako, zdaj sem si pa še nogo zlomil, pa menda ja ne? Seveda, smučarska vez se ni odprla in zdaj bom lahko tri ali štiri mesece telovadil naokrog v gipsu. Hm, boli me pa nič, kakor tudi lani ne. Upajmo, da letos ni huje. Kaj pa tako zijajo tam spodaj? "Lilo – noga, noga je šla!" zavpijem. Pa dobro, kaj se smejijo? Jaz sem se polomil, oni pa ... aja, nikoli še niso videli, kako je lahko noga obrnjena.

"No, pridi, nogo sem si zlomil!" Sedaj, ko me bodo reševali, hočem, da me prevzame Lilo. Njemu še najbolj zaupam. Od tod me bo težko spraviti dol, najhuje pa še pride. Povrhu vsega sem vsem pokvaril prvomajske praznike. Moral se jim bom opravičiti. Glej, že prihajajo! No, sedaj se vsaj ne smejijo več. Reveži, kaj jih še čaka! Ob vsem tem moram gledati Ojstrico. Zastrmim se vanjo, sonce jo je čudovito okrasilo s svojo večerno barvo, kako se blešči in gori v svetlobi. Tiste skale so kakor dojenček, ki kuka iz plenice.

"Lilo, poglej, koleno je normalno, stopalo pa čisto ven obrnjeno, kakor lani! Pa kako sem padel, pojma nimam. Je kdo videl? Ti, Milan? Mislim, da mi je prišla konica smuči pod skorjo. Snemi mi *dilco*, drugo sem si že sam. Sedim dobro, samo nekaj bi mi lahko podložili pod hrbet, usnjenih pumparic mi ne bo tako hitro premočilo."

Čudoviti fantje, vsi so videti zaskrbljeni. Sedaj so že skoraj vsi tukaj. Tudi iz koč prihajajo.

"Ne, ne bom tablete, ni potrebno, še nisem v šoku." Krasna ideja, čaj pa bi. Marko se že spusti ponj, tudi aki že sestavljajo. Kako me bodo le spravili dol?"

"Ja, gamašo bo treba sneti, guma je tesna, samo nikar ne premakni noge."

Tako, še vezalke zrahljati, gamašo bomo že zašili doma. Zakaj se mi neki ni odprla varnostna glava, čudno, druga se pa je. Da, tako sem si prvega maja 1966 drugič zlomil nogo. Da človek spozna vrednost tovarištva, si mora včasih zlomiti tudi nogo. Fantje, ki jih nisem še nikdar videl, so mi zelo prirasli k srcu.

Korošica je čudovita, pa četudi se človek tam polomi. Oskrbnica koč mi je lepo postregla v kuhinji, medtem ko sem udobno počival na dveh stolih. Na enem je bila debelo povita in dobro imobilizirana zlomljena noga. Družba v veliki sobi se je še zabavala. Vem, da bi se še bolj, če se mi ne bi nič zgodilo. Tudi ob meni je bilo živahno, hodili so me tolažiti in zabavati.

Bolj zložna, a daljša pot do Kocbekovega doma, mimo planine Vodole (1570 m), kjer so prijatelji ob povratku počivali.

Foto: Dario Prinčič

Nato so do polnoči spali, jaz pa sem dremal. Še čudno, da se mi je posrečilo vse mirno prenesti. Bolečina, ki sem jo čutil, sploh ni bila huda, zato nisem hotel povečati sitnosti. Priprave za takšno reševanje so velike in odgovorne. Povedali so mi, da je vodja reševanja Lojze Golob iz Celja, član GRS Celje. Ugotovil sem, da sem cepec. Ves dan je bilo vse v redu. Smuka na Dedcu je bila edinstvena, sončna in vesela. Samo s snegom nisem bil zadovoljen. Sicer pa me je ves dan davil čuden občutek negotovosti. Sploh se mi ne bi bilo treba iti smučat še po večerji. Nepotrebno

razkošje. No, če bi misel ubogal, me sploh ne bi bilo tukaj. Za lepoto človek marsikaj tvega. Sedaj me vlečejo v akiju navzgor proti sedlu pod Dedcem. Z glavo navzdol gledam Ojstrico, ki se kopa v mesečini. Še včeraj sem gledal Lila in Janeza ter nekaj drugih, kako so se vzpenjali na vrh in nato smučali navzdol. Za danes smo imeli v načrtu, da pojdemo na Planjavo. Nič ne bo, Planjava. Tako lepe, kot te vidim sedaj, te dolgo ne bom mogel. Natančno vidim pot, po kateri bi se vzpenjali. Škoda, morda drugo leto ali kasneje. Škarje, poglej, kako lepo se grbanči ves greben od Ojstrice proti Planjavi. Kako je pihalo nad Škarjami, ko smo prihajali sem. Meni je odneslo klobuk, Lilo ga je lovil, medtem ko smo si drugi pritrjevali smuči. Smeha je bilo na pretek. Zelo lepo smo zasnovali ta izlet, in jaz si tako neumno zlomim nogo. Sicer pa se me je držala smola že od vsega začetka. V Mozirju sem si denimo uničil uro. Ko smo se dan kasneje spustili s Škarij, bi bil skoraj sfrčal čez rob stene. Toliko, da sem se še ujel za veje rušja. Še dobro, da

pritoževati. Da bi le ostalo tako. Dva fanta spredaj iščeta pot, po dva pa sta na vsaki strani akija. Za kolono potujejo nosila *mariner*, ob njih so dekleta, vseh je sedemnajst. Resnično mi je žal, da sem jih prikrajšal za spanje, pa kaj si morem. Pokrajina je na tej strani drugačna. Vodstvo je odločilo, da gremo skozi Šibje v Luče, in res je tako najbolje. Vse okoli se mi zdi tako divje in nevarno. Od časa do časa se za kakšno skalo ali rušjem skrijemo mesecu, ki nam zvesto osvetljuje pot. Fantje spremljajo reševanje skoraj brez besed. V večini so resni in pazljivi. Tu in tam je pobočje precej strmo, vendar se vse srečno izteče. Za grebenom se že riše zarja in sedaj zamenjam vozilo. Na vrsti je *mariner*, družba se razživi in vsakdo nekaj pije ali žveči. Utrujeni so, vendar jim je laže pri srcu, ko je najhujši del reševanja mimo, brez zapletov. Kako čudno je življenje. Nikomur ne bi verjel, če bi mi pred dvema dnevoma dejal, da se mi bo kaj zgodilo. Okoli *marinerja* so fantje že navezali zanke in me premestili. Potem gremo po strmini navzdol. Na vsaki

so me obdržale. Včeraj popoldne pa bi me bile skoraj potegnile smuči, ki sem jih nosil na rami, na hrbet, in zopet sem se na srečo ujel za rušje. Počutil sem se kakor takrat, ko sem bil še čisto zelen pripravnik, prvič v Skalaški smeri, v severni steni Triglava. Smo že na vrhu sedla in sedaj v pravilni legi gledam ter v mislih plavam okoli Ojstrice in Planjave. Večkrat sem že gledal to skalovje in ga občudoval, še nikoli pa se mi niso zdele skale tako čarobne in nedosegljivo privlačne. Nikoli jih ne bom pozabil. Kako revni so tisti, ki si ne morejo privoščiti takšnega pogleda. Živeti in ne videti te lepote, se pravi biti prikrajšan za nekaj bistvenega. Tukaj je vsa plemenitost in življenje postane pravljica, četudi se ti zgodi nesreča. Dolga kolona fantov za menoj me spušča z dolgo vrvo po snežni strmini. Zelo mi je toplo in se nimam kaj

strani so po štirje in me sprašujejo, ali je moje počutje dobro. Spuščamo se skozi gozd. Transport otežuje teren in počutim se, kot bi bil privezan na velblođu. Ubogi fantje! Zanke so se jim že zarezale v dlani in ramena. Brata Golob sta neverjetno potrpežljiva in vzdržljiva. Ves čas sta ob meni in me nosita. Končno smo v dolini. Fantje počivajo in se zalagajo z grizljaji, ki so jim še ostali. Sedaj jih čaka še nekaj metrov nošenja, nato pa pot nazaj, na Korošico. Ura je deset dopoldan. Ob treh ali štirih popoldan bodo ponovno v kraljestvu Ojstrice in doživljali trenutke, ki jih lahko doživiš samo v gorah. Počasi jim bo v spominu zbledelo nočno reševanje in se bodo imenitno zabavali. Jaz pa v bolnišnico, v mavec ali še kaj drugega. Če ne bo nobenih zapletov, jo bom še počeni odnesel. ●

Smučanje izpod sedla Prag (1910 m), južno od Kocbekovega doma
Foto: Dario Prinčič

Pesem z višav

Včasih si želim uporabiti besede. Že ko jih gledam od daleč, me navdihujejo in v meni vzbujajo potrebo po ustvarjanju. Da bi celemu širnemu svetu prenesla sporočilo, kako mogočne so. Vabijo s človeku nevidnimi rokami in nogami, pošiljajo vreščече kavke, da pojejo v njihovem imenu. Ustavijo pogled, da zmedejo um in omehčajo srce. Ga napolnijo s hrepenenjem, občudovanjem in spoštovanjem. Do njih. Do teh mogočnih očakov, ki te objemajo z vso svojo veličino. Privabijo sončne žarke, da najprej pobožajo prav njihove vrhove. In ohranijo moč, da zaspijo z njimi, dokler niso popolnoma ožarjeni s srebrno lunino prevleko.

Zebe me, da mi drgeta celo telo, a ne umaknem pogleda. Še zmeraj zavita v spalno vrečo, z napol zlepljenimi očmi, utrujenimi od zvokov harmonike, ki je utihnila šele v zgodnjih jutranjih urah, črпам njihovo energijo. Sonce bo vsak trenutek posušilo rosne kapljice na travniku, ki ga krasijo plateni šotori. Tabor se počasi prebuja. Če zaprem oči in globoko vdihnem, se na nosne čutnice zalepi vonj jutranje kave, ki jo pripravljajo najbolj zgodnji. "Jutra so zjutraj najlepša," nenehno ponavljajo. Tega ne gre zanikati. Že samo pogled na šotore, ki stojijo v vrsti kot četa vojakov, te spomni, da preživljaš enega najlepših tednov v letu. Nebo je brez oblaka, odpira se čudovit dan.

"A že budimo?" me za rokav pocuka eden izmed otrok, ki že nestrpno čaka, da bo lahko stekel med vrstama šotorov in na začetek dneva opomnil tudi druge zaspance. Tako je. Tukaj ni zvokov mestne budilke. Tukaj ne nosimo ur, ne gledamo na telefon in ne razmišljamo o stvareh, ki bi jih bilo treba postoriti. Tukaj čas ne teče. Ravnamo se po občutku. Nove dejavnosti se ne lotimo ob uri. Začnemo, ko je prejšnja končana. Jemo, ko smo lačni. Pa tudi ko nismo. Poleg polnega mehurja te vsako jutro zbudi občutek, da je čas za vstajanje. Nikoli ne boš prespal določene ure. Preprosto. Vse je tako preprosto.

Nadenem si še eno plast oblačil in počasi zlezem iz tople spalne vreče. Otroški smeh nabija tabor z energijo, in ko pogledam proti vrhovom, opazim, da sonce sega že skoraj do doline. Čas je za zbor. Pet kolon – ena velika družina. Prav res. Šestletniki na čelu, najbolj modri, ki jih štejejo že krepko čez šestdeset, na koncu skupine. Zaspani obrazi, neogrete glasilke, pa se vseeno naježim, ko zaslišim melodijo himne. Zastava se počasi dviga, meni pa ponos kar vre iz telesa. Vsakič znova si zaželim, da bi Strniša pesmi o treh planikah dodal še kako kitico.

Otroci so v pohodnih čevljih že na samem zajtrku, mene pa po podplatih še zmeraj žgečka rosna trava. Bivam z naravo. Pustim, da me objema. Včasih opazujem mravlje, kako se prebijajo čez dlačice na

Že samo pogled na šotore, ki stojijo v vrsti kot četa vojakov, te spomni, da preživljaš enega najlepših tednov v letu.

Foto: Boštjan Vihar

roki in iščejo izhod do zelenih trav. Celo blato, ki prekriva barvo kože na stopalih, mi na obraz zvabi nasmešek. Spomni me, da sem *doma*. Tukaj ni prostora za skrbi. Ni predsodkov, ni zamer. Tukaj bivajo dobri ljudje.

Voda, dodatna majica in pelerina. Nahrbtnik je pripravljen. Čutim nemir, ki mi pospešuje srčni utrip. Ob vsakem pogledu na vrhove, ki nas obdajajo, bi najraje zakričala: "Daj, pojdimo! Kličejo nas, jih slišite?" Smeh, razigranost in sreča utripajo v ritmu korakov, ki nas vodijo proti *njim*. Čez travnik, pašnike, po mehkih gozdnih tleh, vse do skalovja, kjer

nas pozdravljajo vreščeče kavke. Črne ptice, varuhinje gora. Opazujem jih, kako se nastavljajo gorske-
mu vetru, kako se igrajo v njegovi sapi in prepevajo,
da zapoje še moje srce. Ko se oziram za njihovi-
mi široko razprtimi krili, se pogled ustavi na sose-
dnjih vrhovih in sedlih, ki jih povezuje neskončen
greben. Nekega dne bom šla tja. Nekega dne bom
prehodila te neskončne poti, pustila sončnim zahod-
dom, da mi privabijo solze v oči, pustila srcu, da me
vodi naprej. Nekega dne ...

V grlu začutim cmok, ki mi za trenutek vzame
sapo. Kako je vendar mogoče, da sem deležna te
sreče? Ozrem se po skupini. Utrujeni obrazi, od
potu premočene majice, zasoplo dihanje ... In na-
smešek, ki krasi obraz vsakemu, ko se ozre po vr-
hovih. Otroci že malicajo, ko prispemo še drugi.

Vsi smo zmagovalci. Nihče ni boljši, nihče slab-
ši. Pravljični razgledi so še zmeraj tukaj. Čas tukaj
ne teče. Nikoli ne vprašam po uri, nikoli se mi ne
mudi. Ravno nasprotno. Želim si, da se nikoli ne
bi končalo.

Stojim pred svojo skupino. Zastava plapolala na vrhu
droga. Melodija himne naznanja, da je za nami še
en uspešen dan. Eden tistih, po katerih se ti toži,
ko se spomniš nanj. Dan, ki ne bo ostal zapisan le
v spominu, temveč tudi v srcu. Naj traja, naj traja ...
Ozrem se po očakih, ki jih bo vsak hip oblil oranžen
odtenek, zatem rdeč, in ko bo v taboru mogoče sli-
šati le še melodični dialog med harmoniko in kita-
ro, bo tam temen obris njihovih vrhov. Na desni bo
luna in nad nami ... Nad četama šotorov, nad speci-
mi planinci bo bedelo tisoče in tisoče zvezd, ki jih je
v mestu nemogoče zaslediti. Če jih želiš videti, mo-
raš pobegniti. Pustiti naravi, da te stisne v svoj ob-
jem, ti pomaga, da najdeš sebe, da spoznaš življenje.
Tisto, ki ga v dolini ne moreš živeti.

Še vedno opazujem veliko družino, s katero bivam
teh nekaj dni. Nekateri gledajo zastavo, kako se po-
časi spušča, drugi očake, spet tretji samo mižijo in
črpajo to magično energijo. Himna se počasi kon-
čuje. Spreleti me misel, da je za nami še en dan in
pri srcu me stisne. Sprašujem se, kateri dan sploh je
danes. Sreda, morda četrtek? Ne, tukaj čas ne teče.
Preženem misel o odhodu, obrišem od sreče solzne
oči in zapojem še zadnji refren. In spet si zaželim,
da bi lahko prenesla to neslišno sporočilo vsemu
širnemu svetu. Uživaj v trenutku. Uživaj v rosnii tra-
vi, ki te žgečka med prsti, v vsakem žarku sonca, ki
se dotakne tvoje kože, bodi hvaležen, da si deležen
te sreče. Bodi ti. In ko se vrneš, ko boš spet ujetnik
časa in skrbi, ne pozabi, da lahko kadar koli zapreš
oči, globoko vdihneš in se spomniš tistega tedna, ti-
stega dne in se vrneš *tja*. Med dobre ljudi, med četo
šotorov, v kraljestvo gozdov, med jate kavk, v objem
mogočnih gora.

Spet bom prišla. Ker je tukaj mesto, kjer vsakič zno-
va ugotovim, kako malo v resnici potrebujem, da
sem srečna. Tu sem *doma*. ○

Naročila sprejemamo po e-pošti
koledar@pzs.si

preko spletne trgovine
https://trgovina.pzs.si

in na brezplačni tel. številki
080 18 93 (24 ur na dan, vse dni v letu)

Cena z DDV: **4,90 €**

VABLJENI K NAKUPU

Akcija velja od 1.10.2018 do 30.1.2019 oz. dorazprodaje zalog.

UGODNO

Skrbno izbrani artikli
znižani celo sezono!
Preveri ostale v Iglu Šport trgovinah
ali na www.iglusport.si

MILLET**FITZ ROY 2.5L JKT**

Redna cena: 159,99 €

- 25 %

Nova cena: 119,99 €

MILLET**LD FITZ ROY 2.5L II JKT**

Redna cena: 159,99 €

- 25 %

Nova cena: 119,99 €

MAMMUT**RIME IN JACKET WOMEN**

Redna cena: 149,99 €

- 35 %

Nova cena: 97,49 €

MAMMUT**RIME IN HOODED JACKET MEN**

Redna cena: 179,99 €

- 30 %

Nova cena: 125,99 €

MAMMUT**NIRVANA PRO 35**

Redna cena: 164,99 €

- 25 %

Nova cena: 123,74 €

MAMMUT**MERCURY TOUR HIGH GTX MEN**

Redna cena: 179,99 €

- 30 %

Nova cena: 125,99 €

MAMMUT**NOVA TOUR HIGH GTX WOMEN**

Redna cena: 179,99 €

- 30 %

Nova cena: 125,99 €

LORPEN**MIDWEIGHT SKI-SNOWBOARD****MERINO 2 PACK - (S2WL)**

Redna cena: 29,99 €

- 35 %

Nova cena: 19,49 €

OCUN**WEBBE MOVE**

Redna cena: 59,99 €

- 20 %

Nova cena: 47,99 €

Ljubljana - Vič Tržaška cesta 88, T: 01/ 422 8100

Ljubljana - center Petkovškovo nabrežje 31, T: 01/ 439 2285

Ljubljana - BTC Hala 10 Šmartinska cesta 152, T: 01/ 585 1517

Ljubljana PCL Pesarska 10, T: 08/ 205 6348

Koper Ljubljanska cesta 3 (vhod Ferrarska), T: 059/ 039 400

Tolmin Trg 1. maja 1, T: 05/ 381 0338

Celje Ulica mesta Grewenbroich 9, T: 03/ 492 9300

Kranj Ulica Mirka Vadnova 19, T: 04/ 234 2478

Lesce Železniška cesta 5, T: 04/ 530 2810

info@iglusport.si

Maribor Jadranska cesta 27, T: 02/ 320 4700

Solkan (Nova Gorica) Trg Jožeta Srebrnič 4, T: 05/ 300 6144

Bovec Ledina 3, T: 05/ 388 6555

Idrija Ulica svete Barbare 1, 059/ 043 499

Velenje Rudarska cesta 2b, 041 660 963

Novosti v naših stenah

Zadnja tretjina poletja je bila manj pestra, kar se tiče plezanja prvenstvenih smeri. Med njimi glede na lokacijo najbolj izstopa smer v Vrhu Krnice. Čez steno trenutno poteka le pet smeri, dosedanje obiske pa najbrž lahko preštejemo na prste obeh rok. Prva sta steno obiskala Rado Fabjan in Igor Škamperle leta 1984, druga smer je nastala v devetdesetih, poznejša raziskovanja pa so že stvar tega tisočletja. Zadnja prvenstvena smer v steni je bila preplezana 12. avgusta letos. Preplezala sta jo Boštjan Tomplak in Marjan Kozole (oba AO Železničar) desno od že obstoječih smeri. Tam sta sledila svojemu nosu, ki ju je marsikdaj presenetil, saj so bile težave večje od predvidenih. K temu so svoje dodale tudi trave, ki se tod ne ozirajo na strmino stene. Večino skale v smeri sta pohvalila, seveda pa sta morala preplezati tudi krušljive odseke, po možnosti začinjene z zelenjem. Trav sta se po nekaj raztežajih navadila in se sčasoma celo veselila udobnih *travnatih šalic*. Svojo smer sta poimenovala **Kamen modrosti** (VI/V, 400 m). Po desetih urah sta se na vrhu srečala s kolegom z odseka, ki sta plezala v soseščini, in skupaj so jo ubrali po nekonvencionalni in zato bolj zamudni smeri proti dolini.

Drugi dve znani prvenstveni sta bili preplezani pod Mrzlo goro v Frenkovih ploščah in v zahodni steni Mangarta. Smerem v Frenkovih ploščah je 10. avgusta še eno dodal Franci Horvat - Frenk s Sašem Ocvirkom (AO Celje Matica). Zadnja smer je najtežja v steni in poteka v njenem desnem delu. Imenuje se **Timšel** (VII-/IV-V, 150 m). V zahodni steni Mangarta sta plezala Gregor Klančar (AO Novo mesto) in Urban Bolta (AO Domžale). Novo smer sta preplezala v levem delu stene blizu Slovenske poti na Mangart, kjer se nista srečala z nobeno izmed starejših smeri. Poimenovala sta jo **Jazbec** (V/III-IV, 260 m). Nasledniki bodo v njej našli dva klina.

Redke ponovitve in drugi vzponi

V avgustu so bile prosto preplezane nekatere zahtevne smeri. Zelo produktivne so bile naveze v Šitah. Najprej sta se pod steno pojavila Gašper Pintar in Jernej Kruder ter ponovila **Smer norčkov** (8a, 300 m). Pintar je pozneje v Šitah plezal še trikrat, in to dobro. 15. avgusta se je pod smerjo **Štafeta** (8a[+], 350 m) na vrh navezal z Miho Kernom. Kern je Pintarju prepustil težje raztežaje; ta jih je preplezal prosto na pogled. Smer sta prva (prosto) preplezala Luka Krajnc in Tadej Krišelj leta 2014, tako da je bila to šele njena prva ponovitev. Sredi avgusta sta se na vrh navezala Silvo Karo in Gašper Pintar in prosto preplezala smeri **Das ist nicht kar tako** (7b+, 400 m) ter **Weed Killer** (VIII, 300 m). Karo je bil avtor oz. soavtor obeh smeri. Prvi del smeri Das ist nicht kar tako je do stika z varianto Kambič-Ribarović sredi stene z različnimi soplezalci opremil že leta 1991, pozneje pa je smer podaljšal do vrha. Celotno smer je prvi prosto preplezal Marko Lukič leta 2001. Smer je bila do danes že večkrat prosto ponovljena. Med letošnjo ponovitvijo smeri s Pintarjem je Karo opazoval smer Weed Killer v bližini. To sta leta 1988 preplezala z Marjanom Kovačem jo takrat ocenila s VI+, A3, 300 m. Do letos še ni imela proste ponovitve. 21. avgusta sta se zato vrnila in Pintar je smer zmožl prosto ter tako opravil prvo prosto ponovitev. Po raztežajih je zdaj smer ocenjena takole: 1. R VI+, 2. R VI+, 3. R V, 4. R VIII-, 5. R V, 6. R VIII, 7. R VII in 8. R V. Plezanje zahteva več kot le močne prste, saj smer ni bogato opremljena.

V Predostenju Križevnika sta 30. avgusta redki ponovitvi opravila Marko Mavhar (AO Grmada Celje) in Marta Krejan Čokl (AK Ravne). Preplezala sta dve Frančkovi smeri, in sicer **Belko** (III+, 100) ter **Spančkolina** (VI, 120 m). Ocene so bile na papirju, kot je že znano za Frančkove smeri, nižje od dejanskih, predvsem v Belki. Zanj sta predlagala oceno V ali V+. Smer Spančkolina je s svojim imenom zavajala, saj ni dopuščala kakšnega počitka, ocena pa se ni zelo oddaljevala od standardne. Kljub temu sta njena prva ponavljavca vsaj dve mesti ocenila s

V prvem raztežaju
Spančkolina
Foto: Marko Mavhar

Zajeda v smeri Jazbec
Foto: Gregor Klančar

VI+. V steni sta pustila pet klinov in en zatič in tako nekoliko olajšala delo naslednjim obiskovalcem te sicer skopo opremljene smeri. Veliko vzponov in med njimi nekaj posebnih, se je nabralo na vse-slovenskem alpinističnem taboru, združenim s taborom Nejca Zaplotnika na Ledinah. Tabor je potekal od 17. do 19. avgusta. Petinštirideset udeležencev je lahko v petek spremljalo predavanje Janeza Svolfjška in Tjaše Jelovčan, v soboto pa Tonea Perčiča, Zaplotnikovega soplezalca. Vmes so se preplezale tako klasične kot pozabljene, le redko izbrane smeri: **Igličeva** (V/IV+, 350 m) v Mali Rinki, **SZ-raz** (III) Koroške Rinke, **Direktna** (VI/V, 600 m) v Štajerki Rinki, v Dolgem hrbtu **Jernejev steber** (V-/V, 600 m), **Povšnarjeva zajeda**, **Trikot** (VI/IV, 500 m), **Jubilejna** (V/IV, 500 m), **3P, Indijansko poletje** (VI+/V, 500 m), **Smer Jana Platen-shusa** (IV/III, 500 m), **Alkajda** (V+/IV+, 220 m), v Grintovcu **Tomažev steber** (VI-/V, 350 m), **Grintovčev steber** (V/IV, 250 m), **Dijaška** (IV), **Kovkov sindrom** (V-, 500 m) in **Zajeda Ekar-Jamnik** (VI-/IV, 350 m). Povšnarjeva zajeda je bila verjetno tretjič ponovljena, Alkajda drugič, 3P tretjič prosto oziroma drugič po originalni smeri. Znani sta prosti ponovitvi 3P iz leta 1991, ko je smer prosto preplezal Miha Kajzelj, in iz leta 1993, ko sta jo preplezala Tomaž Jakofčič in Mina Oven, ki pa sta najtežji raztežaj preplezala desno od originalne smeri.

SMAR na Norveškem in v Gruziji

Člani slovenske mladinske alpinistične reprezentance so v juliju in avgustu izvedli dve akciji. Prva je bila julija na Norveškem. Tja so odpotovali Žiga Oražem (vodja), Matija Volontar, Anže Klarič, Jernej Ortar, Bor Levičnik in Matevž Štular. 5. julija so se s kombijem odpeljali od doma proti vasi Lysboten v zatrepu fjorda Lysefjorden na jugozahodu Norveške. Po 26 urah vožnje so se nastanili v tamkajšnjem kampu. Do zelenih ciljev so v naslednjih dneh dostopali s čolni. Plezali so v stenah Vestlige bastion, Lyseveggen in Nordveggen. Sicer večdnevne vzpone so poskušali opraviti v enem dnevu, kar jim

je tudi uspevalo. V pomoč so jim bili dolgi dnevi, saj je sonce v času njihovega obiska zahajalo ob pol enajstih zvečer. Naveza Oražem-Štular je 8. julija v Vestlige bastionu preplezala smer **Hoka Hej** (VIII-, 800 m) v 11 urah, naveza Volontar-Levičnik **Litteljohn Jones-Renshaw Foulkes** (VIII, 800 m) v 13 urah, naveza Klarič-Ortar pa v Lyseveggen prvenstveno smer **Humus** (V+, 800 m) v 12 urah. Naslednji dan sta v Nordveggen Oražem in Volontar preplezala varianto **Nordost passasjen** (VII+, 935 m) v 9 urah, isto smer v originalni verziji naveza Ortar-Štular v 13 urah, Klarič in Levičnik pa v Vestlige bastionu že omenjeno smer **Hoka Hej** (VIII, 800 m). Sledil je premik v dolino Uskedalen ob fjordu Hardangerfjord. Tam so bile stene položnejše, a so ponujale zahtevno plezanje v ploščah in počeh. 13. julija sta Oražem in Ortar preplezala smeri **Alkymisten** (VII-, 245 m) in **Proverboring** (VII, 185 m) v steni Vetletindpillaren. V isti steni sta Štular in Levičnik preplezala **Med stein i lommen** (VII+, 265 m). Naslednji dan sta v Oktertindu Oražem in Ortar preplezala **En midsommernatts-drom** (VII, 490 m), Štular in Levičnik pa **Fjellspringeren** (VII+, 455 m). Volontar in Klarič sta plezala v Veteltindu, in sicer v **Vetletindpillarenu** (VII, 600 m). 16. julija sta Oražem in Levičnik v Geitadalstindu preplezala **Ingolfs rute** (VII, 600 m), Volontar in Štular v Aksloju **Postscript rett i offset** (VII-, 640 m), Ortar in Klarič pa v Geitadalstindu smer **Sahara** (VI+, 600 m). Zadnji dan plezanja, 18. julija, sta plezala le Oražem in Volontar, in sicer sta se podala v smer **Saujekten** (VII+/VIII-, 325 m) v Oktertindu.

Med 4. in 25. avgustom so člani reprezentance plezali v Gruziji. Odprave so se udeležili Matija Volontar (vodja), Sara Jaklič (pomočnica vodje), Marko Prezelj (mentor), Marija Jeglič, Žiga Oražem, Matevž Štular, Bor Levičnik in Andrej Jež. Gostil jih je gruzijski alpinist Archil Badriashvili. Njihovo izhodišče je bilo mestece Mestia na severu Gruzije, ki velja za središče plezalne kulture v državi. Odpravo je zaznamovalo slabo vreme, ki pa ni popolnoma preprečilo

plezanja in člani so na koncu vseeno dosegli zahodni **vrh Šhare (5068 m)**, **vrh Šarovski (4210 m)** in **vrh Severne Ušbe (4690 m)**. Na zahodni vrh Šhare so se po zahodnem grebenu povzpeli Jež, Jeglič, Jaklič, Štular, Prezelj in Badriashvili. Za vzpon in sestop so potrebovali štiri dni. Med vzponom so imeli izrazito slabe razmere z obilo novega snega, sestop pa so začinili neprijetni pripetljaji. Na najstrmejšem spustu se jim je ena vrh nepojasnjeno natrgala, druga pa zataknila, tako da so jo le s težavo rešili. Niže jih je čakalo nevihtno vreme s sodro in točo. Na vrh Severne Ušbe in vrh Šarovski so plezali Oražem, Volontar in Levičnik. Vrh Severne Ušbe so dosegli čez zahodno steno (III, A13, 1100 m). V nasprotju s preostalim delom ekipe so imeli dobre razmere za plezanje, zato so vzpon opravili izredno hitro. Za vzpon in sestop so porabili osem ur.

U svetu ledenikov

V času toplih avgustovskih dni je marsikatera naveza odšla v Karnijce in Dolomite, večinoma uživati v dobro opremljene klasike z odlično skalo. Po prvem poletnem snegu je obisk južnih sten v Karnijcih še nerasel. Topel avgust pa so nekateri izkoristili tudi za obisk najvišjih alpskih špic. Aleksander Krajnc, Blaž Karner, Nataša Vodopivec in Jana Čukajne so 12. avgusta odšli v Chamonix. Vreme jim tam sicer ni služilo najbolje, a se niso dali. Aleksander in Blaž sta v sedmih urah in pol preplezala **Gervasuttijev steber** (6a, A1, 800 m) v Mont Blanc du Taculu. Do vrha Tacula sta nadaljevala po smeri Red Tower, saj je bila originalna smer precej krušljiva. Nataša in Jana sta plezali na drugi strani doline v Rdečih iglah, kjer sta preplezali **Južni greben** (D-, 5a, 400 m) v Chapelle de la Gliere.

Janez Svolfjšak (AO Kranj) si je zaželel najvišjega v Alpah, in to v enem dnevu. 27. avgusta se je povzpел na Mont Blanc po grebenu **Innominata** (D+, V+, 60°, 1000 m). Iz doline Val Veny do vrha Mont Blanca je potreboval dvanajst ur. Istega dne se je tudi vrnil v dolino.

V gorovju Altaj sta Klara in Milan Meglič preplezala **Beluho**, 4506 m,

najvišji vrh Altaja in Sibirije. Vrh sta dosegla v dnevu in pol čez vrh Delone. Prvi dan plezanja sta dosegla vrh Delone, bivakirala, naslednji dan pa splezala na Beluhu. Z vrha sta sestopila po normalni smeri. Za vzpon po omenjeni smeri sta običajno potrebna dva ali trije dnevi, tako da sta od ruskih alpinistov dobila pohvale za hiter vzpon.

Škotska

Milena in Miha Praprotnik sta letošnje poletje obiskala Škotsko, natančneje otok Lewis. Njun gostitelj je bil škotski prijatelj Rab Anderson, dober poznavalec območja in med drugim soavtor novega plezalnega vodnika za tisto območje. Skupaj so preplezali nekaj enoraztežajnih smeri, dolgih od dvajset do trideset metrov, vse s sprotnim nameščanjem varovanja. Dostop do klifov je bil navadno zelo kratek – od pet do petnajst minut. Kot je značilno za tamkajšnjo plezalno tradicijo, v smereh nista našla sledi predhodnih plezalcev, za varovanje pa sta uporabljala izključno metulje in zatiče.

Novice je pripravil Mitja Filipič.

ŠPORTNOPEZALNE NOVICE

Iz ZDA prihaja odmevna novica, kjer je v El Capitanu, v sloviti smeri The Nose, padel nov hitrostni rekord – in to kar trikrat v nekaj dnevih. Nazadnje, 6. junija, sta Alex Honnold in Tommy Caldwell dosegla svoj cilj in smer preplezala pod dvema urama – v 1 uri, 58 minutah in 7 sekundah. V pripravah na podvig sta smer preplezala kar desetkrat v nekaj tednih! Skoraj 900-metrski smer ima bogato zgodovino. Enega prvih rekordov iz leta 1975 ima naveza Bridwell/Long/Westbay, ki je smer premagala v nekaj manj kot 18 urah. Leta 1990 sta Florine/Schneider uspela v 8 urah, 11 let kasneje pa sta se prvič pod 4 ure spustila Dean Potter in Timmy O'Neill. Vprašanje je, do kod še lahko gredo ti hitrostni rekordi in koliko tveganja to vključuje. Jasno je,

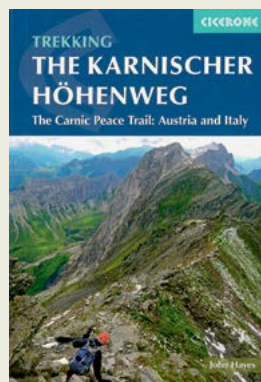
da je za hitrost treba najprej žrtvovati varnost.

Po dolgem in kompleksnem procesu je bil na zaporno kazen obsojen italijanski inštruktor, v čigar varstvu se je leta 2013 v Orpierru smrtno ponesrečil mladi up Tito Traversa. Vzrok: komplet je sestavil eden od staršev in jih povezal le z gumico, ki jih drži v poziciji in nikakor ni namenjena varovanju. Težko je s kavča obsojati in pripisovati osebno odgovornost, pa vendar naj bo to opozorilo za vse, ki skrbite za nadobudneže pod steno. Podajanje znanja in skrb za varnost sta vaši glavni odgovornosti, ki jih kot inštruktorji nikoli ne smete prelagati na ostale.

Jurij Ravnik

LITERATURA

John Hayes: The Karnischer Höhenweg. The Carnic Peace Trail: Austria and Italy. Cicerone, 2018.

Slovenski gorniki so v zadnjem desetletju vse pogostejši obiskovalci Karnijskih Alp. Odkritje gre po vsej verjetnosti pripisati prvemu vodniku v slovenskem jeziku *Karnijska potepanja* Andreja in Urške Stritar (Kibuba, 2006), ki so mu sledili vodniki nekaterih drugih avtorjev (Andreja Mašere, Vida Pogačnika). Karnijske Alpe so obsežno gorovje na zahodu Julijskih Alp. Glavno območje leži na italijanskem ozemlju, del pa tudi na avstrijskem, Slovenije se zahodni rob gorovja skorajda dotakne, skrajni rob je namreč severno nad Trbižem. V vsem gorovju posebej izstopa t. i. severna veriga, valovit greben, ki se vije vse od roba Dolomitov

(od kraja Sillian) pa skorajda do zahodnega roba Karavank, ki kar kliče po prečenu. Zahodni in vzhodni rob dolgega hrbta povezuje Karnijska transverzala (*The Karnischer Höhenweg/Traversata Carnica*) od kraja Arnbach (blizu Silliana) do Arnoldsteina. Zanimivo je, da se pot začne in konča v Avstriji, v večini pa poteka po italijansko-avstrijski meji. Pot je dolga 169 km in se jo da prehoditi v enem do dveh tednih, odvisno od tempa, nekateri pa jo tudi pretečejo. Na poti se vzpnemo na nekaj najvišjih vrhov Karnijcev, med drugim tudi na najvišjega, Monte Coglians/Hohe Warte, 2780 m.

Pri angleški založbi Cicerone je letos izšla drobna knjižica, ki je odlična popotnica za to dolgo potovanje. Že format je priročen, 11,5 x 17 cm, in si ga lahko skorajda vtaknemo v žep. V uvodu je vrsta uporabnih informacij, od tega, katera obeležja prve svetovne vojne si lahko spotoma ogledamo (pri vsakem opisu nas seznanijo še z dogajanjem v tem predelu), o več poteh miru na tem območju, značilnostih pokrajine, razgledih s poti, geoloških posebnosti, rastlinstvu in živalstvu, zahtevnosti poti; informacijami, kako do izhodišča in kakšne možnosti prevozov imamo s konca poti; o nastanitvi in prehrani na poti ter ceni; potrebni opremi, oznakah na poti, uporabi GPS, varnosti in ukrepanju ob nesreči, uporabi vodnika (katere jezike govorijo na območju) ter o izbiri poti. Avtor priporoča krajšo avstrijsko (8 dni, 65 ur hoje) in daljšo italijansko različico prečena (10 dni, 70 ur hoje), saj ima pot več možnih obhodov. V uvodu avtor ponuja tudi hitrejšo (8 dni) in daljšo (12 dni) različico pohoda. Vsak opis je opremljen s kratkim povzetkom ture (najvišja dosežena višina, dolžina etape idr.), preglednimi zemljevidi, višinskim profilom poti, posebnostmi na poti z mnogimi zgodovinskimi opombami v okvirjih. V zadnjem delu vodnika so v preglednicah podrobne informacije o vmesnih postankih, telefonskih in spletnih povezavah koč ter podatki o planinskih organizacijah, zemljevidih, prevozih idr., kar nam je lahko v pomoč.

Vladimir Habjan

Prizor iz filma *A.O.*
Foto: Pavel Blažek

FILM

Evropski festival filma o športih na prostem 2018

Evropska filmska turneja o športih na prostem (*EOFT, European Outdoor Film Tour*), ki predstavlja najboljše dokumentarne filme o prostočasnih dejavnostih v naravi, avanturah in potovanjih, je letos postala polnoletna.

Vrhunec letošnjega festivala je portret izjemnega talenta in letošnjega

fanta s posterja Adama Ondre v filmu *A.O.*. Češki plezalec je preplezal večino najtežjih smeri na svetu na tak način, kot bi z lahkoto premagoval gravitacijo. Največji evropski festival filmov o športih na prostem se začne 9. oktobra s premiero za vabljene goste v zgradbi BMW Welt v Münchnu. Po premieri bodo festivalski filmi krenili na turnejo *E.O.F.T. 18/19*, na kateri jih čaka več kot štiriisto prireditev v osemnajstih državah. Program obsega osem filmov s skupnim časom predvajanja okoli sto dvajset minut. Posamezna prireditev s celotnim programom traja od dve uri in pol do tri ure.

Prizor iz filma *North of Nightfall*
Foto: Blake Jorgenson

V državah gostiteljicah so vstopnice na voljo v predprodaji od šestnajst evrov dalje ali na spletu na <https://outdoor-ticket.net>. Slovenski del turneje bo potekal od 25. 10. – 2. 12. v Ljubljani, Mariboru in Kranju. Podrobnosti o turneji najdete na www.eoft.eu, o nakupu kart pa na povezavi <https://www.eoft.eu/tickets/?ref#list/slovenien>

Mire Steinbuch

PLANINSKA ORGANIZACIJA

Dejavnosti Planinske zveze Slovenije

Upravni odbor Planinske zveze Slovenije (UO PZS) se je 20. septembra sestal na sedežu PZS na drugi seji v mandatnem obdobju 2018–2022. Prisotnih je bilo 21 od 23 članov upravnega odbora. Vmesno poročilo o članstvu v letu 2018 tudi letos kaže na povečanje števila članov planinske organizacije. Študija Inštituta za ekonomska raziskovanja o ekonomskih in družbenih učinkih planinskih poti in planinskih koč ter planinstva je pokazala, da slovenske gore letno obišče 1,7 milijona obiskovalcev. Študija podaja tudi prihodke iz gostinske dejavnosti in nočitev, iz planinskih aktivnosti, usposabljanja in založniške dejavnosti. Neposredni ekonomski učinki so 14,8 milijona, ocenjeni na trgu, in 21,3 milijona, če je ovrednoteno tudi prostovoljno delo. Študija zajema še družbene učinke, kako obiskovanje gora vpliva na telesno aktivnost, vključevanje v družbo in zadovoljstvo z življenjem. UO je sprejel Načrt upravljanja nepremičnin PZS ter spremenjen in dopolnjen Poslovnik UO PZS, podprl ustanovitev Sklada planinskih koč in sprejel pravilnik sklada v I. obravnavi. Na prošnjo PD Cerčno in predlog Gospodarske komisije PZS je UO potrdil izbris Koče na Črnem vrhu iz registra planinskih objektov. Podano je bilo poročilo delovne skupine za kočico na Korošici. UO je soglašal z izvedbo nadaljnjih aktivnosti za prodajo

lastniškega deleža PZS na Ribniški koči in soglašal, da mora objekt ohraniti status planinske kočje. Na seji so potrdili vris treh odsekov planinskih poti v Kataster planinskih poti PZS, in sicer Brsna lesa-Spodnji kraj (skrbnik PD Jezersko), Ptica-Ručgar (skrbnik PD Vransko) in Remšnik m. p.-Sv. Pankracij (skrbnik PD Maribor Matica). Naslednja redna seja UO bo 15. novembra 2018.

Ob 240-letnici prvega vzpona na Triglav je 29. avgusta več deset prostovoljcev pod okriljem vseslovenske akcije Očistimo naše gore očistilo širše območje Triglavskega ledenika in Kredarice ter odstranilo 380 kilogramov smeti.

Projekt **Gluhi strežejo v planinskih kočah** so uspešno izvedli 22. in 23. septembra v desetih planinskih kočah, do 25. septembra pa so na PZS sprejemali prijave za fotonatečaj Vključujoči v gorah.

Mladinska komisija (MK). Deselega srečanja mladih planincev Balkana se je med 24. in 26. avgustom na planinskem domu Javorje nad Tuzlo udeležilo pet članov Pohodniškega društva Novo mesto (društvo je bilo tam sprejeto v Zvezo mladinskih planincev Balkana). Naslednje leto (zadnji konec tedna v avgustu) bo srečanje mladincev v Makedoniji.

PZS je v okviru projekta Izboljšanje energetske učinkovitosti planinskih objektov, ki ga sofinancira Eko sklad, Slovenski okoljski javni sklad, v letu 2018 med ostalimi aktivnostmi organizirala aktivnosti za otroke in mlade.

MK je konec septembra v Planinskem učnem središču Bavšica pripravila študentski planinski tabor za mlade od 18. do 30. leta. Objavili so poziv za zbiranje predlogov za državna priznanja za izjemne dosežke v mladinskem sektorju, rok za prijave je 18. oktober.

Na 30. državnem tekmovanju iz znanja planinstva Mladina in gore se bodo 26. januarja 2019 v Podnanosu pomerile najboljše štiričlanske ekipe osnovnošolcev z regijskega tekmovanja, ki bo 10. novembra, in dvočlanske ekipe srednješolcev.

Vodniška komisija je v Bavšici izvedla kopna vodniška usposabljanja za vodnike PZS.

Gospodarska komisija je objavila več razpisov za prosta delovna mesta v planinskih kočah, in sicer za Kočo na Dobrči (PD Tržič), Mozirsko kočjo na Golteh (Podjetje Golte), Roblekov dom na Begunjsčici (PD Radovljica) in Planinski dom na Kumu (PD Kum Trbovlje).

Kočjo na Klemenči jami ste izbrali za naj visokogorsko kočjo 2018, Valvasorjev dom pod Stolom pa že tretjič po letih 2014 in 2016 za naj planinsko kočjo. Več o izboru preberite v tej številki *Planinskega vestnika*.

Komisija za planinske poti (KPP). Markacisti tehnične skupine KPP so priskočili na pomoč markacistom PD Srednja vas v Bohinju pri obnovi planinske poti z Rudnega polja proti Srenjskemu in Studorskemu prevalu. Porezen je ponovno dostopen z vseh izhodišč in planinskih poteh. Pot Zadnja vas-Dobrča je znova odprta, zaradi aktivnega podora in poškodovanih varoval pa je zaprta pot z Malih podov na Skuto. KPP je do 25. septembra zbirala predloge za tehnične delovne akcije na planinskih poteh v letu 2019. Tečaj za markaciste kategorije A bo potekal med 16. in 18. novembrom v Planinskem domu v Gorah, rok za prijave je 30. oktober.

Komisija za varstvo gorske narave (KVGNG) je povabila na deveto čiščenje zaraščajočih se travšč na Pohorju 22. septembra in k sodelovanju v veslaško-protestni odpravi *Balkan Rivers Tour*, ki je 7. in 8. septembra potekala po Balkanu z namenom, da bi uživali v lepota divjih rek in neokrnjene narave Albanije, Makedonije, Črne Gore, Bosne in Hercegovine, Hrvaške in Slovenije, odprava je hkrati izpostavila manj znane reke, ki jih uničujejo jezovi. Letno srečanje varuhov gorske narave in zaključek VGN je KVGNG 15. in 16. septembra 2018 na Ljubnem ob Savinji in na Smrekovcu pripravil v sodelovanju s PD Ljubno ob Savinji in Občino Ljubno ob Savinji.

Komisija za alpinizem (KA). Udeleženci tabora za mlade perspektivne alpiniste v Dolomitih so

poročali o številnih preplezanih smereh. Člani slovenske mladinske alpinistične reprezentance so julija plezali na Norveškem, med 4. in 25. avgustom pa v Gruziji. KA je organizirala zimski tabor za perspektivne alpinistke in alpiniste med 24. in 30. septembrom v Chamonixu. Na spletni strani so objavili pregled alpinističnih šol, ki se začnejo jeseni.

Komisija za športno plezanje (KŠP). Svetovno prvenstvo v športnem plezanju Innsbruck 2018 je bilo daleč najuspešnejše za slovensko plezanje, ekipa se je vrnila domov s skupno šestimi kolajnami – štirimi športnoplezalnimi in dvema paraplezalnima. Janja Garnbret (Šaleški AO) je postala svetovna prvakinja v balvanih, podprvakinja

V Kranju je že tretjič zmagala Južna Korejka Jain Kim, slovenska šampionka Janja Garnbret se je veselila srebra, Avstrijka Hannah Schubert pa bron. Foto: Stanko Gruden

v težavnosti in zmagovalka olimpijske kombinacije težavnostnega, balvanskega in hitrostnega plezanja. Gregor Vezonik (AK Ravne) si je pripeljal bronasto kolajno v balvanih, paraplezalca Tanja Glušič (AK Ravne) in Gregor Selak (Društvo za razvoj plezalne kulture) pa bronasti kolajni.

Najboljši športni plezalci sveta so se 29. in 30. septembra v športni dvorani Zlato polje v Kranju pomerili na 23. tekmi svetovnega pokala v športnem plezanju v težavnosti. Snovalci projekta O.S.P. so pozvali organizatorje različnih izobraževanj na področju športnega plezanja in alpinizma, da bi od vsake prijave na tečaje prispevali 5 evrov projektu O.S.P.

Posredovali so razpis za štipendije za športnike/športnice za šolsko/študijsko leto 2018–2019 Olimpijskega komiteja Slovenije – ZŠZ v

sodelovanju z Ministrstvom za izobraževanje znanost in šport ter Fundacijo za financiranje športnih organizacij v RS.

Plezalci vseh kategorij so se 22. in 23. septembra pomerili na 2. tekmi državnega prvenstva v balvanih v Log-Dragomerju. Plezalni festival Kotečnik 2018 se je odvil 29. septembra pri kmetiji Tratnik.

Komisija za turno kolesarstvo (KTK) je septembra na Mašunu organizirala tečaj za turnokolesarskega vodnika TKV I, povabili so na jesensko šolo turnega kolesarjenja, poročali pa o urejanju in markiranju 130 kilometrov Slovenske turnokolesarske poti v Zasavju.

Komisija za gorske športe. Šesti tek na Planico z rekordnim številom udeležencev je postregel tudi s trojnim zmagoslavjem članov slovenske reprezentance v tekmovalnem turnem smučanju, saj so si stopničke razdelili Luka Kovačič, Nejc Kuhar in Luka Mihelič, peti pa je bil Matjaž Mikloša.

Planinska založba PZS je izdala nov planinski zemljevid *Storžič in Košuta 1: 25.000*, ki sledi novim izdajam *Krnskega pogorja, Jalovca in Mangarta, Triglava, Grintovcev, Bohinja in Stola*. Zemljevid je nastal v sodelovanju z Geodetskim inštitutom Slovenije, Geodetsko družbo in s poznavalci območja.

PZS je tudi letos soorganizatorica Kongresa športa za vse, ki bo že trinajstič potekal na Gospodarskem razstavišču v Ljubljani v času sejma Narava zdravje 30. novembra in 1. decembra. Osrednja tema kongresa je Športna rekreacija invalidov. Rok prijav je 28. november. Do 15. oktobra je še čas za sodelovanje v nagradnem fotonatečaju #LjubimGore, ki poteka v organizaciji uredništva *Planinskega vestnika* skupaj s PZS in podjetjem CEWE.

PZS je na spletnih straneh poročala o izidu letošnjega tretjega biltena Evropske popotniške zveze ERA. Posredovali so obvestilo o nagradnih igrah zbiranja Krkinih planinskih žigov in fotografij s planinskih vrhov v akciji V skrbi za vaše zdravje skupaj osvajamo vrhove, ki trajata še do 15. oktobra. Povabili so

na Migimigi dan, na katerem je bilo 30. septembra v Volčjem Potoku vse v znamenju gibanja in zdravega načina življenja.

Zdenka Mihelič

U SPOMIN

Valentin Lapanja – Pajo

(1945–2018)

Konec aprila je na svojo zadnjo pot odšel dolgoletni društveni delavec in markacist PD Tolmin Valentin Lapanja, prijateljem bolj znan po vzdečku Pajo. Po poklicu je bil šofer. Starejši ljudje s Tolminske se ga še spominjajo iz časov, ko je vozil na rednih in izrednih avtobusnih progah nekdanjega Avtoprometa iz Nove Gorice. Odlikovala ga je tudi dolgoletna zvestoba planinstvu. V mladih letih je bil aktiven v PD Podbrdo, še posebej se je izkazal pri vzdrževanju in obnavljanju Doma Zorka Jelinčiča na Črni prsti. Ko se je kasneje z družino preselil v Tolmin, je svojo ljubezen do gora nadgradil še z delom v PD Tolmin kot vnet markacist (uspešno je opravil tečaj v letu 2004) ter kot neutrudden udeleženec številnih delovnih akcij gospodarskega odseka, vedno pripravljen priskočiti na pomoč. Član Upravnega odbora PD Tolmin je bil od leta 2001 do 22. aprila 2014. Na sejah ni veliko govoril. To lastnost je s pridom nadomeščal z odločnostjo svojih dejanj, z zanesljivostjo, ki jo je simboliziral njegov, kot mogočen hrast krepek stas.

Leta 2009 je prejel Knafelčevo priznanje, ki ga Komisija za planinske poti pri PZS podeljuje markacistom

za dolgoletno delo. Za svoje zavzeto delo v planinski organizaciji je prejel bronasti častni znak PZS (2006) in srebrni častni znak PZS (2018).

Ko je leta 2010 prevzel naloge načelnika Markacijskega odseka PD Tolmin, je bil že prekaljen planinski aktivist in varuh planinskih poti. Uporabil je vse izkušnje, ki si jih je pridobil pod uspešnim vodstvom svojega predhodnika Igorja Mlakarja. Odsek je takrat že razpolagal s skoraj vso potrebno tehnično in osebno opremo za odgovorno delo vzdrževanja in urejanja 114 kilometrov dolge trase poti, ki spada pod okrilje PD Tolmin. Tolminski markacisti so v tem obdobju delali na več obsežnejših projektih: na večjih točkah so vgradili številne nove smerne table, opravili so sanacijo poti na preval Globoko, Vrh nad Škrbino in Vogel, pri kateri so za transport materiala in opreme uporabljali vsa možna sredstva, od žičnice, helikopterja, samokolnice, pa do lastnih ramen. Leta 2013 so sodelovali v akciji Komisije za planinske poti PZS pri obnovi slovenske poti na Mangart, ki jo je davnega leta 1953 trasiralo in zgradilo PD Tolmin. Leta 2014 so ob običajnem rednem vzdrževanju in obnovi planinskih poti za dodatno delo markacistov poskrbele še znatne poškodbe, ki jih je povzročil požled. Zaradi njih so morali markacisti marsikje skoraj na novo utirati pot. To je samo del obsežnega dela, v katerega je bilo vloženih nešteto prostovoljnih ur, ki jih je opravil Pajo s tovariši. Pajo si je pridobil tudi naziv markacist kategorije C, usposobljen za vodenje tehničnih skupin za visokogorje. Ko je spomladi leta 2014 predal funkcijo načelnika markacijskega odseka svojemu nasledniku, je po svojih močeh pri delu še vedno sodeloval.

Pajo, še bomo hodili po sončnih planinskih poteh, obogateni s številnimi spomini, pogosto povezanimi s teboj, s podobami s številnih delovnih akcij, ki so segale tudi čez društveni plot. Človek širokega srca, kakršen si bil, se ne sprašuje, ko se je treba razdajati drugim.

Žarko Rovšček

**POČITNIŠKA
PLEZALNA
ŠOLA**

AKTIVNE IN ZABAVNE POČITNICE | ZA ZAČETNIKE IN IZKUŠENE MLADE PLEZALCE
10 TERMINOV PREKO CELEGA POLETJA | WWW.PLEZALNICENTER.SI

PLEZALNI
CENTER
LJUBLJANA

**U prihodnjih številkah Planinskega
vestnika boste lahko prebrali ...**

TEMA MESECA

**Ledni slapovi, gore v eksotičnih krajih,
pohodniške poti, soteskanje**

INTERJUJ

Tadej Slabe, Katja Črešnik Rac, Tomaž Rotar

Z NAMI NA POT

Durmitor

gorenjska televizija
www.gtv.si

88,3 MHz, 96,9 MHz, 97,2 MHz,
99,5 MHz, 103,7 MHz,
105,1 MHz in 106,2 MHz.

Primorski val

*Od Trente do Trojan, najbolj poslušana
regionalna radijska mreža na Primorskem.*

**JESENSKA
DOŽIVETJA
NARAVE**

**vsak petek ob 17.02 h
na radiu Ognjišče**
z Blažem Lesnikom

**RADIO ŠT. 1
OD KOLPE DO BARJA**

radijska oddaja

ČEZ HRIBE IN DOLINE

vsak 3. četrtek v mesecu, ob 17. uri

SE SLIŠIMO!

**RADIO
UNIVOX**

**99.5 MHz
106.8 MHz
107.5 MHz**

Rožna ulica 39
1330 Kočevje

T: 01/893 99 10
F: 01/893 99 24
E: info@univox.si

**RADIO
KRANJ 97.3**

www.radio-kranj.si

GORENJSKI megasrček

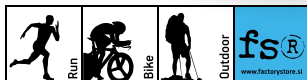
gore – ljudje.net

Pohodniški nahrbtniki.

Vsi letni časi, vse poti.

Na voljo v trgovinah:

- Annapurna
(Ljubljana),
- Elan
(Begunje),
- Extreme Vital
(Ljubljana, Škofja Loka, Radovljica),
- Iglu Šport
(Ljubljana Vič, Ljubljana BTC, Ljubljana PCL, Maribor, Lesce, Tolmin),
- Kibuba
(Ljubljana BTC, Ljubljana Šiška, Ljubljana Supernova, Celje, Kranj, Nova Gorica),
- Outdoor Galaxy
(Bovec),
- Pod skalco
(Bohinj).

www.factorystore.si